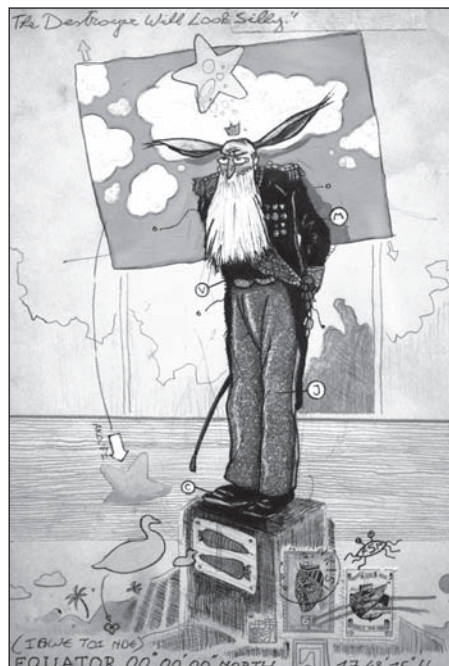

Witboek **KONGO**

Gierik

& Nieuw Vlaams Tijdschrift

Literair tijdschrift met initiatief

Stichters van Gierik: Guy Commerman en Erik van Malder

www.gierik-nvt.be & www.draagbaarliterair.be

nr 98

26ste jaargang

nr 1 lente 2008

ISSN 077-513X

Redactiesecretaris

Dimitri Bontenakel
Sint Laureisstraat 59, 2018 Antwerpen
e-mail: gierik.nvt@hotmail.com

Administratie & abonnementen

Paul Goedtkindt
Koninklijkelaan 80, 2600 Berchem
e-mail: paul.goedtkindt@skynet.be

Redactie West-Vlaanderen

Thierry Deleu
Zandzeggeaan 18/102 - 8760 Oostduinkerke
e-mail: thierry.deleu@skynet.be

Redactieleden

Chantal Bauwens, Koenraad De Meyer, Kathy De Nève,
Dimitri Bontenakel, Sven Cooremans, Jan Lampo,
Sven Peeters, Barbara Van den Eynde, Diederik
Vandendriessche, Wim van Rooy, Guy Commerman, Erik
van Malder, David Troch.
Ereleden: Emiel Willekens, Jan Gloudemans

Ad hoc-redactie

Kathy De Nève

Vormgeving

Kunstencentrum Berkenveld (afdeling vormgeving)
Berkenveldplein 16, 2610 Wilrijk
Tel.: 03 830 15 50 gsm: 0476 242 991
e-mail: info@berkenveld.be
www.berkenveld.be

Drukkerij

Cover: Brabo / Verheyen
EPO, Lange Pastoorstraat 25-27
B-2600 Antwerpen

Lidmaatschapsbijdrage

1 jaargang (4 nummers): 22 euro, te betalen op rek.
nr. 068-2237695-29 met vermelding lidmaatschap
Gierik + jaargang. De betaling geldt voor een vol-
ledige jaargang en wordt stilzwijgend verlengd, ten-
zij het lidmaatschap schriftelijk wordt opgezegd voor
het volgende jaar.
Buitenland: 30 euro
IBAN BE26-0682-2376-9529
BIC-code GKCC BE BB
Vanuit Nederland kan men storten op rek. nr. 61
70.41.385 van ABN AMRO-bank
op naam van Chantal Bauwens.

Inzendingen aan het redactieadres

Redactie & begeleiding kopij:
Dimitri Bontenakel.
Alleen niet eerder gepubliceerde teksten. Geen
aangetekende zendingen. Inzendingen bij voorkeur
via e-mail (word). Anders op CD-Rom en met uit-
draai in 4 exemplaren in 'platte tekst'. Over onge-
vraagde kopij wordt geen correspondentie gevoerd.
Ongevraagde kopij wordt niet geretourneerd, tenzij
er voldoende postzegels plus envelop worden bij-
gevoegd. Auteurs ontvangen een bewijsexemplaar.
Hun tekst wordt -mits voorafgaand akkoord- op onze
website geplaatst. Auteurs zijn verantwoordelijk
voor hun tekst.

Copyright

berust bij vzw *Gierik & NVT*. Overname van teksten
is toegelaten mits bronvermelding en voorafgaand
akkoord van de uitgever.

Auteursrechten

Personen, die we niet hebben kunnen achterhalen of
bereiken i.v.m. eventuele auteursrechten, kunnen de
redactie contacteren.

Prijs per nummer

6,50 euro / buitenland 10 euro
Verzending van afzonderlijke nummers na betaling
op rekening 068-2237695-29 + portokosten
(België: 1,5 euro / buitenland: 4 euro).
Proefnummers gratis mits betaling van portokosten.

Advertenties

Tarieven te verkrijgen bij en aanvragen en docu-
menten te richten aan Paul Goedtkindt (admini-
stratieadres)

Verantwoordelijk uitgever

Guy Commerman
Kruishofstraat 144/98, 2020 Antwerpen
e-mail: guycommerman@skynet.be

Met de steun van Vlaams Fonds v.d. Letteren

Met steun van de Provincie Antwerpen

Inhoudstafel

lentennummer 98

4	Woord vooraf / Hoe een halve eeuw postkolonialiteit vertaald wordt – Kathy De Nève
9	Au roi du caoutchouc
10	Onze Kongo – Willie Verhegghe
12	Nieuwe vormen van literatuur in de DRK – Ngo Kabuta
17	Verboden dromen – Ngo Kabuta
22	Dagboeknotities van een Belgische militair 1 – anoniem
23	De Zwarte Gans – Betty Antierens
24	Illustratie Bert Want / Olifant
25	Onder een boom, aan tafel met Bart Demyttenaere – Kathy De Nève
31	Vlag – Bart Demyttenaere
36	Koloniale gewoonten – Betty Antierens
38	Dagboeknotities van een Belgische militair 2 – anoniem
39	Gezocht: illegale kamergast – Ilse Arnouts
46	Illustratie Bert Want / Giraf
47	Mijn obsessies – Marie Louise Bibish Mumbu
54	Dagboeknotities van een Belgische militair 3 – anoniem
55	Tembe Makono – Betty Antierens
58	Balbezit – René Hooyberghs
65	Illustratie Bert Want
66	Beatrice – Lupo Barca
68	Dagboeknotities van een Belgische militair 4 - anoniem
69	Vissen – Jan Snyers
72	Je moet het gezien hebben / een gesprek met David Van Reybrouck – Kathy De Nève
78	Dagboeknotities van een Belgische militair 5 – anoniem
79	Als je maar niet uit de toon valt – Arlette Codfried
82	Caecilia – Daan Kogelmans
91	Alleen – Frank Heinen
98	Het leven van een gedicht uit Perzië – Jaak Fontier
105	Even praten met John Bel, over boeken natuurlijk – Fernand Auwera
109	Matthew Sweeney – vertaling: Joris Iven
112	Keep talking – Hans Wap
116	Oneindig, traag – Peter W. J. Brouwer
118	Ik lees me letterblauw – Harry M. P. van de Vijfeijke
119	Het laatste woord / Ons reine geweten – Diane Vangeneugden
122	Mededelingen & publicaties van onze abonnees
124	Reclames
125	<i>Gierik & NVT</i> in de boekhandels
126	Beschermcomité <i>Gierik & NVT</i>
127	Medewerkers lentenummer 98

Illustratie cover: Bert Want

Foto's prenten Bert Want: Lauren Wiggers

Woord vooraf

Hoe een halve eeuw postkolonialiteit vertaald wordt...

‘Verschillen zijn vertrekpunten’, had postkoloniale denker Edward Said ooit gezegd. Laten we aannemen dat hij gelijk had. Dat niemand vandaag nog samenvalt met slechts één ding. Dat etiketten als Kongolees of Belg of Rwandees of vrouw of moslim, niet meer dan vertrekpunten zijn.

Mensen en identiteiten. Moet je in Kongo geboren worden om een Kongolees te zijn? Volgens schrijver Bart Demyttenaere niet. Verwekt in België, geboren in Kongo. ‘Ik leid aan identiteitsloosheid!’ En dat wreekt zich. Dat dwingt tot schrijven. Zelf zei Said eens: ‘Ik ben een niet-Palestijnse Palestijn’. Voor Demyttenaere zou dat betekenen: ik ben een niet-Kongolese Kongolees. Mensen en identiteiten. Het lijkt wel of heel onze samenleving een identiteitscrisis en masse doormaakt. Bestaat er zoiets als een universele identiteit?

Eén van de effecten van de globalisering is dat ze een veelheid aan culturen en een rijkdom aan waarden onthult waarvan we ons voorheen nauwelijks bewust waren. Onwetendheid maakt plaats voor bewustwording. En dat is goed. Als globalisering óók inhoudt dat waarden uit een cultuur overlopen naar een andere, moeten we ons de vraag dan niet stellen of globalisering een zachte (onbewuste) vorm van kolonialisering is? Immers, duidt de heel postkoloniale kritiek niet hierop: *het doorschuiven van waarden en normen impliceert altijd een opdringen van een ideologie...?* En dat is niet goed. Maar laten we optimistisch blijven. We leven in een tijd waarin de mens borg staat voor zijn eigen identiteit. *Débrouillez-vous!* Zo staat het in het wetboek van Kongo. Deze wet zou ook vandaag bij ons van toepassing kunnen zijn. Vooral in ons landje, dat al enkele maanden berust op een zeg maar gerust, interim-regering. Hoe dan ook. De dringende uitdaging nu is onszelf te oriënteren binnen dat brede veld van waarden, ziften tussen allerlei waarden en normen die elkaar tegenspreken en één ding goed voor ogen houden: jezelf niet te verliezen. Samenvallen met zichzelf. Misschien is dat wel het vertrekpunt van alles.

[Alcibiades: Ja, zo is het. En van nu af begin ik me in te spannen voor de rechtvaardigheid.

Socrates: Ik zou wel willen dat je er ook in volhardde, daar ben ik echter bang voor. Niet dat ik geen vertrouwen heb in je natuurlijke aanleg! Maar ik zie voor mijn ogen de macht van deze stad. En dan vrees ik dat zij ons klein krijgt, mij zowel als jou.]

(Plato in de dialoog *Alcibiades* over hoe men dient te leven)

Ik bevond me in Matonge. Nee, niet de volkswijk in Kinshasa, maar de zwarte wijk tussen de Naamse Poort en de Troonstraat in Elsene. Een Afrikaanse enclave in hartje Brussel. Iedereen die er ooit geweest is, kan het getuigen: een bezoek aan zwart Afrika is een aanslag op de zintuigen. Ook in de straten en pleinen rond de Waversesteenweg lijken de kleuren feller en de geuren scherper. De wijk is intussen al meer dan veertig jaar de centrale ontmoetingsplaats van de Afrikaanse diaspora in Europa. Kongolezen, Senegalezen, Ivorianen, Kameroenezen, ... je ziet ze rondhangen in de tientallen kapperszaken, bars en restaurants die Matonge kleuren. Ze vernemen er de laatste nieuwtjes over hun thuisland, komen er hun nationale kip moambe of yassa eten. En als het Belgische klimaat hen te machtig wordt, helpt palmwijn of Tembo-bier hun heimwee naar de tropen verdoven. De jongste jaren heeft de Matongewijk een kwalijke reputatie gekregen na ernstige incidenten met dealers en jongerenbendes. De galerijen van Elsene staan onder voortdurende camerabewaking. Best niet in de kijker lopen met opzichtige juwelen of dure fototassen. Dat blijft de boodschap, ook al is het de laatste twee jaar weer veilig vertoeven in de Matonge. Voor zover ik weet, zijn er ook maar een tweetal goede restaurants: L'Horloge du Sud en Inzia. Ik koos voor het tweede. Hier hoopte ik mensen tegen te komen die me zouden kunnen doorverwijzen naar Kongolese dichters en schrijvers. Beter nog. Naar vrouwelijke Kongolese schrijvers of kinderen die hun ervaringen en bevindingen op papier kwijt wilden. Maar al gauw moest ik vaststellen dat Matonge ook cultureel weinig voortbrengt. De sfeer was er. Lekker Kongolese keuken zoals ze hoort te zijn. Proper. Gezellig. Maar geen schrijvers.

Het eerste boek (*Murmures*) gepubliceerd door een Kongolese vrouw dateert uit 1967. Het boek omvat een bundel prozaïsche gedichten van Madiya Clémentine Nzuji. Haar allereerste poëtische probeersels schreef ze toen ze vijftien was. 'Er zijn maar weinig Kongolese schrijfsters', aldus Alphonse Mbuyamba, professor aan de universiteit van Kinshasa. 'Dit is te wijten aan de slechte scholarisatie van de jonge meisjes in Kongo. Van heel

jonge leeftijd verdrinken de meisjes in huishoudelijke taken van alle aard. Velen onder hen zijn de Franse taal niet eens machtig, kennen enkel het Swahili waardoor ze zich niet geroepen voelen om met hun verhaal naar buiten te komen. Een eigen geheim plekje à la Georges Sand, of zelfs een eigen kamertje, een ivoren torentje à la Virginia Woolf, daarover beschikken Kongolese vrouwen nu eenmaal niet.'

Toch zullen enkelen onder hen alle obstakels overbruggen. Stilaan winnen ze terrein in het kleine Kongolese wereldje. Madiya (Clémentine) Nzuji wordt in 1972 opgevolgd met de gedichten van Botuli Bolumbu Ikole en later nog met een autobiografisch werk van Leonni Abo. Zij schrijft het relaas *l'insurrection paysanne 1963-1968* gevolgd door de gewelddaden ten tijde Mobutu gezien vanuit het oog van een vrouw, zelf verzetstrijdster. In dit Gieriknummer leest u fragmenten uit *Mes Obsessions, j'y pense et puis je crie!* van journaliste en schrijfster Marie-Louise Mumbu Bibish. Impressies over het dagelijkse leven in Kinshasa. Deze teksten hebben deel uitgemaakt van het *Festival des Mensonges* dat in 2005 in première ging. Alle artistieke medewerkers in dit festival leven in Kinshasa, en naast de uitstekende dans van Faustin Lineyuka, ongetwijfeld een van de fascinerende figuren van de hedendaagse dans, zitten er in de voorstelling ook een aantal teksten en toespraken waarin de postkoloniale geschiedenis van Kongo aan bod komt. Waaronder dus *Mes Obsessions* van Bibish Mumbu. Een opmerkelijke kroniek. Als lezer voel je het hart van de jonge schrijfster kloppen...

*[Je rêve d'une vie de rechange qui viendrait balayer tous mes soucis
Ceux liés à la situation politique et combien étouffante dans laquelle je vis
dans ce monde-ci*

Je veux pouvoir choisir mes manques, mes merdes et mes embrouilles

Mes hommes, ma vie et ma destinée

Parce que je vis mon temps, pas le vôtre, pas le leur.

Je veux qu'on me laisse vivre!

Avec mes risques, mes hontes, mes rêves...

C'est ma vie, après tout.]

(Bibish Mumbu)

'Kongoliteratuur bestaat niet, alleen literatuur over een bepaalde situatie in een land. Maar ik haat koloniale literatuur, ik haat het woord Kongoliteratuur. Het is literatuur, meer niet. Zeer toevallig speelt het zich af in Kongo'. Dit vertelt Jef Geeraerts aan de schrijver-journalist Stan Lauryssens in *De Nieuwe Gazet* van 11 oktober 1969. Geeraerts was natuurlijk niet de enige

die de 'naakte waarheid' over de kolonie op papier zette. Tal van andere schrijvers, doorgaans (ex-)kolonials, gingen hem vooraf. En elk had zo zijn eigen waarheid over Kongo. Deze schrijvers komen in dit nummer niet aan bod. Wie wel aan bod komen, zijn schrijvers en hun fictieve verhalen. Maar ook enkele schrijvers met echt gebeurde verhalen.

Hoe dialogeren theorie en fictie met elkaar? Er zijn mensen die in Kongo hebben gewoond, en er zijn mensen die erover schrijven. Beiden bestaan ook. Maar hun verhalen zijn andere verhalen. Hun schrijfwerk is gefundeerd, vloeit voort uit getuigenissen. Ze beklijft. Ze grijpt aan. Ze schreeuwt. 'We moeten ons over Kongo blijven moeien!' zegt auteur David Van Reybrouck. Maar hoe groot is de onwetendheid bij de mensen? Hoe vaak nog wordt Kongo geassocieerd met stereotiepe beelden uit de onafhankelijkheidsperiode? We praten over kolonialisme. Over postkoloniale kritiek. Misschien vergeten we inmiddels dat er in Kongo al vijftig jaar geen koloniale machten meer zijn, dat Kongo daarom nog niet af is van het begrip 'kolonie'... Wat zo opvallend is aan de fictieve verhalen in dit nummer: zij beantwoorden alle aan het stereotiepe beeld van de Kongolees. Als vanouds is het vertoog over de kolonials geplaveid met stereotiepen, clichés en vooroordelen. Dat is niet anders in de Belgische verbeelding van de Kongolezen vroeger en nu. Het beeld van de Kongolese taxichauffeur die zijn land ontvlucht om het geluk elders te gaan vinden, die onderdrukt wordt door zijn broodheren en al snel heimwee naar het thuisfront heeft... Dit beeld wordt door de schrijver van een fictief verhaal vaak opgevoerd. Een beeld dat een kern van waarheid bevat, maar tegelijk bestendigend werkt. David Van Reybrouck is ervan overtuigd. 'De Kongolezen houden van ons.' En wij van hen. Wij reizen naar Kongo om tot bekering te komen, om de traagheid en de volheid te proeven, ... ik leer te leven. Leef je mee? Ook in de fictie? Als schrijver leven wij het verhaal mee. We leven ons in en uit. Omdat we begrijpen. Omdat we herkennen. We maken ons het personage eigen. Het lijkt alsof we zélf op zoek zijn naar dat beetje geluk. Wat is fictie?

Toen ik voor het eerst het verhaal *Visser* van Jan Snyers onder de loep nam, (man reist naar Kongo om zijn eigen verhaal in België te ontvluchten, man hoopt een nieuw leven in Kongo te beginnen) vroeg ik hem of het mogelijk was dat één enkel beeld (het beeld van het zwarte dienstertje), voldoende is om tot het besef te komen dat hij toch maar beter meteen naar zijn Martine in België terugkeert. Snyers: 'Zo zijn mannen! Wist je dat niet?' Nee, dat wist ik niet. Maar ik verbaas me dan ook van bijna niets meer. Ik las pakkende getuigenissen uit de theatermonoloog *Missie* van auteur David Van Reybrouck. Dat mannen zo zijn. Dat wist ik ook niet. Misschien leven zij in

een fictieve wereld die niet de onze is. Die nooit de onze zal zijn. Hoe dient men te leven? 'Criminaliteit heeft ook zijn oorzaak', aldus Demyttenaere.

Een nummer over Kongo zonder Kongolezen. Dat kan. Dat had gekund. Wekenlang heb ik moeten wachten voordat mijn e-mails werden beantwoord. Hoe vaak heb ik me de vraag gesteld: waar blijven ze? Beantwoordt dit aan het stereotiepe beeld van de luie Kongolees? Graficus en tevens illustrator van dit nummer, Bert Want: 'Nee, lui zijn ze niet! Vreemd toch. Dat beeld is ook door mijn grootvader die in Kongo heeft gezeten met de pollepel ingegeven, maar niets is minder waar. Wanneer ik in Kongo langs de stroom vaar, zie ik hoe vlijtig zij proberen te overleven. Op hun eigen tempo. Zonder invloeden van buitenaf. Kongolezen willen zichzelf beschermen. Die indruk heb ik. Het beetje dat ze hebben, vrezen ze opnieuw te moeten afgeven.'

Studies hebben aangetoond dat onderdrukte groepen plaats proberen eigen te maken. Letterlijk en symbolisch. Ruimte gebruiken betekent vanzelf een eigen betekenis geven aan die ruimte, 'plaats' maken. Laten we in dit nummer zelf plaats maken, ruimte gebruiken, betekenis geven aan.

Schrijvers over de 'naakte waarheid' en schrijvers en hun 'eigen waarheid' over Kongo. Of hoe een halve eeuw postkoloniale tijd vertaald wordt ...

In het tweede deel van dit nummer brengt Daan Kogelmans ons het verhaal van Caecilia, een oude Portugese die ontwaakt op de bergflank en die nog wel eens wil aanpappen met de oude Inacio. Haar plannen eindigen in de tomatenpluk. In het verhaal 'Alleen' van Frank Heinen ontwaakt iemand in de flat van zijn broer in Utrecht. Zijn vriendin heeft hem verlaten. Hij wordt gek. Hij wil gewoon zijn. Gewoon gek! Jaak Fontier onthult de invloed van de Perzische dichter Nezami, Djamaal ad-Dien Aboe Mohammed Elyas op Goethe en J. H. Leopold. Fernand Auwera onthult hoe belastingsinspecteur John Bel zijn 18.000 eerste drukken koestert. Joris Iven onthult de wondere, alternatief realistische wereld van de Ierse dichter Matthew Sweeney. Hans Wap wil reislustig en opgejaagd ontwaken, Peter W. J. Brouwer wil oneindig traag van het leven proeven, Harry van de Vijfeijke voelt zich dan weer als een leeuwerik. Diane Vangeneugden besluit dat we ons reine (?) geweten in vraag moeten stellen. ■

Ad-hoc redactie, Kathy De Nève

Willie Verhegghe

Onze Kongo

‘De Belgen hebben niets verwaarloosd op het gansche, ingewikkelde kolonisatiegebied. Zij hebben de moreele en materiele ontplooiing der inboorlingen mogelijk gemaakt, zij hebben het verheven werk der pioniers voortgezet en zodoende Belgisch Kongo gemaakt tot een kolonie die wijd open staat voor de weldaden der beschaving’.

[‘Onze Kongo/Notre Congo’, een uitgave van Chocolade Jacques-1948]

Het midden van de jaren vijftig in een schooltje
van een toen nog onooglijk forenzendorp aan de Dender :
ik, een ventje met korte fluwelen broek en grijze kiel,
de nonnen van de Gentse orde der Franciscanessen
van het zogenaamde Crombeen lieten ons
voor de missies en de ‘negerkens uit de Kongo’
ijverig zilverpapier uit chocoladerepen verzamelen.
Mocht er iemand zijn die weet wat er met dat zilverpapier
werd aangevangen, mag hij met mij contact opnemen.
En in de beenhouwerij Moens in de Guido Gezellestraat
stond op de toeg naast de imposante rode snijmachine
een plaasteren zwartje dat dankbaar ‘ja’ knikte
als je in de gleuf tussen zijn benen een kwartje gooide.
Dat was toen Kongo voor mij, een kolonie
die bestond uit zilverpapier en een bizarre spaarpot..
Al mag ik hier zeker het boek met chromo’s van
de ‘Superchocolade Jacques’ uit 1948 niet vergeten.
Mijn oom had er een exemplaar van dat
ik nu nog koesterend bezit : pure papieren nostalgie
op een formaat van 28 op 38 centimeter,
op het omslag de rechthoekige kop van Leopold II,
voorwaar een man met grote verdiensten als ik
de inleidende tekst uit het album mag geloven :
“De heldhaftig opgeofferde mensenlevens,

het edelmoedig vergoten bloed hebben toegelaten
de kroon te zetten op het groot beschavingswerk
onder de impuls van Leopold II ondernomen.”
Binnenin, naast en onder de ingekleurde prenten
de avontuurlijke reis langs ‘Rassen en Zeden’,
‘Planten en Dieren’, ‘Blanke Beschaving’,
‘Negerbeschaving’ en een ganse rits exotische namen
als daar zijn ‘Bongandanga’, ‘Kikwit’, ‘Uele’,
‘Wamba’, ‘Bondo’, ‘Bosobolo’ en ‘Masi-Manimba’.
Voor al de prent van de wel zeer ongewone negerin
‘met schotellip uit de omgeving van Irumu aan het Albertmeer’
is me tot op de dag van vandaag bijgebleven.
De latere Kasavubu’s, Tsjombés, Lumumba’s,
Mobutu’s en Kabila’s hadden de bizarre poëzie niet meer
die ik als kleine jongen met grote ogen plukte
uit het boek met chromo’s van de superchocolade Jacques.
Alsof Kongo echt en geheel en al van ons Belgen was,
extreme megalomanie die ons was ingepeperd
via de naar devote nonnenscholen overgewaaid
gekoloniseerde Kuifjesverhalen rond een koning
met geometrisch strakke en hagelwitte baard.
Dit alles keurig verpakt in naarstig verzameld zilverpapier
én met de steun van een slaafs knikkend negertje
op de toog van een wellicht vrome beenhouwer.
Ach ja, voor ik het vergeet nog dit :
op de schoolmuren stond in grote witte letters
‘Weg met Collard’ gekalkt.

1. Inleiding

Meer dan een eeuw na de invoering van het schrift en ondanks de vooruitgang in alfabetisering, ontwikkelen zich nieuwe orale genres in Afrika. Interessante voorbeelden in de DRK zijn de preken en de opvoeringen bekend als 'miyuuki mu dinàya' (spreken in toneelvorm) ² in de twee provincies Kasai. Het zijn spelen, bestaande uit radiotheatersketches in één of meerdere een uur durende afleveringen. Het belang van deze stukken ligt in het feit dat ze tot de multimedia behoren en door de combinatie van muziek, dans en tekst, ze in het Afrikaans worden gebracht, zodat ze een ruimer publiek bereiken. De sketches hebben een brede belangstelling, mede door het gebruikte medium, de radio. Zoals bij de film, maken ze op een elegante manier het gebrek aan leesmateriaal goed en maken ze het aldus mogelijk bruikbare informatie en kennis aan het volk over te brengen.

Niet verwonderlijk dat ze met succes gebruikt worden in bewustmakingscampagnes en ontwikkelingsprogramma's. De meeste van die stukken zijn te verkrijgen op geluidsbanden, video en meer en meer op DVD.

Daar ze tegelijk kunnen bekeken of beluisterd worden door een groep mensen, zijn ze goedkoper dan boeken.

Daarenboven bezit het stuk aspecten van traditionele literatuur (spreuken en zegswijzen) die worden aangepast en bijgestuurd in nieuwe omgevingen en lokale varianten. Hoewel dit toneel 'entertainment' brengt, kan het succes verklaard worden door het bestaan van gelijkaardige technieken in de traditionele rituelen, ze zijn tegelijk kritisch tegenover tradities en gewoonten. Gewone thema's zijn gedwongen huwelijken, polygamie, corruptie, AIDS, misbruik van macht, straatkinderen, tovenarij en andere moderne problemen. Dergelijke toneelstukken zijn populair in Senegal, Mali, Zimbabwe, Togo, Tanzania en andere Afrikaanse landen.

Naast het toneel ontstaan er andere genres, zoals het gezongen gedicht, het gezongen verhaal of het poëtisch verhaal.

Ik zou graag de vorm en inhoud bespreken van een dezer nieuwe genres, namelijk de religieuze preek.

2. Beelden van rijkdom, geweld en seks

Tijdens mijn reizen door Afrika, de laatste jaren, viel het me op hoe de mensen verslaafd zijn aan TV. Van Centraal-Afrika tot Zuid-Afrika is merkbaar welke aantrekkingskracht er van bewegende beelden uitgaat. In een chique restaurant in Brazzaville bleek het felle geluid van de TV de kwaliteit van de maaltijden te bevorderen en de klanten vonden het niet storend dat zij moesten roepen om met elkaar te kunnen communiceren.

Ik verbleef een aantal weken bij een familie in Durban en het was de normaalste zaak om bij het onbijt Amerikaanse soaps, godsdienstige, dans-, sport- en andere onderhoudende programma's van het verre westen en oosten te bekijken. Hetzelfde fenomeen wordt waargenomen in grote steden van de DRK, zoals Kinshasa, Mbujimayi en Lubumbashi. In deze plaatsen verzamelen de mensen zich 's avonds niet meer rond de verteller, zoals nog het geval was enkele tientallen jaren geleden, maar rond een TV-toestel en zolang de uitzending duurt, vele uren per dag, worden jong en oud, mannen en vrouwen verblind door verhalen over rijkdom, geweld en seks, overgebracht door satellieten, en evenzeer door verhalen over zaligmaking verteld door welbespraakte predikanten, die behoorlijk wat financieel voordeel uit hun hemelse beloftes halen. Zowel qua vorm als qua semantiek zijn deze shows opvallend door hun oraal, stereotiep karakter, dat een verbondenheid vertoont met gelijkaardige genres in Afrika. Het is echter jammer dat de getoonde waarden zeker niet het belangrijkste zijn wat het westen te bieden heeft, terwijl de remmende invloed van bewegende beelden op de hersenen alle inspanning tot ontwikkeling belemmert.

3. Verhalen over zaligmaking

Het preken is vanzelfsprekend theatraal daar het meestal een oneman-show en soms een tweemansshow is, wanneer de preker door een tolk bijgestaan wordt. Vormelijk verloopt alles overwegend mondeling en volgens een vast stramien.

Inderdaad, als het gebaseerd is op het geschreven woord (de bijbel en de veelvuldige godsdienstige publicaties) zullen de gelovigen zelden iets neerschrijven, omdat dezelfde verzen zo vaak gelezen en herhaald worden dat ze als slogans gaan klinken. Tegelijkertijd krijgen de hoofdpersonages (God, Jezus) hoogst metaforische, gezegende namen. Deze trend is zo krachtig dat de volgelingen beginnen te denken volgens vastliggende regels, of juist, niet meer te denken, omdat hun denken volledig geblokkeerd is (men zegt zelden iets zonder het Heilig Boek te citeren). Verder worden slogans op elk glad oppervlak gekleefd, op winkels en auto's. Als je nu de radio aanzet,

hoor je het nieuwsbericht in het Frans, het Engels, Arabisch of Kiswahili, terwijl de Kongolese talen gewoonlijk gebruikt worden om religieuze berichten over te brengen. Ben je het beu en beslis je om een straatje om te lopen, zie je meer dan waarschijnlijk mensen wandelen met een bijbel in de hand, terwijl ze elkaar groeten in bijbelse taal: - *Allelujah!* - *Amen!* (in plaats van het traditionele - *Mwoyi au!* - *Eè mwoyi!*) en geregeld zie je groepjes mensen naar de preken luisteren, zingend en biddend binnen de kraal. Overal zijn er tempels en kerken waar mensen vele uren per dag doorbrengen en nog meer tijdens de weekends.

Op literair niveau zijn de preken opmerkelijk, omdat de predikers een hoge graad van welsprekendheid vertonen en hun optredens getuigen van een levendige regie, het opzeggen van spreuken, bijbelse verhalen, voorlezen uit de bijbel, gezangen, antifonische uitroepen en dansen. Buiten deze normale indoorshows worden bijzondere optredens gegeven gedurende een paar dagen². Zelfs in de traditionele kerken zoals de katholieke, kan men nu genieten van een mooie lezing, gezang en dans³.

Zonder twijfel vervullen deze optredens een primaire, religieuze functie door de aspecten die we reeds aanhaalden. Maar ze zijn tegelijk een belangrijk sociaal gebeuren waarbij de mensen een gevoel van samenhang ervaren door deel te nemen aan een gemeenschappelijk ritueel evenement. Tegelijk is men getuige van een hervertolking van seculier gedrag, zoals de traditionele en moderne dansen, komende van de danszaal naar de kerk (deze werden voorheen door de christelijke missionarissen als heidens aanzien). De muziek zelf met haar kerkelijke ritmes is fundamenteel gelijk aan seculiere muziek, alleen worden de woorden aangepast tot een religieuze context.

Buiten de religieuze boodschap hebben ze ook een didactische functie, de mensen aanzettend tot wijzer handelen, het zich verzetten tegen toverij en luiheid, het moedig zijn en de reinheid betrachten.

Tenslotte kan het genoten worden als een zuiver complex, esthetisch gegeven door een mengeling van bovengenoemde spreuken, lavende zinnen en verhalen.

Terzijde, veel predikers zijn eenvoudigweg talentvolle vertellers, die weten hoe een verhaal in te kleden of op te voeren, in dit geval een bijbelverhaal. Zij maken van de personages echte mensen en brengen hen tot zulke heldhaftige dimensie dat het gehoor diep ontroerd is, zodat het graag bereid is met hernieuwde aandacht te luisteren. De verhoogde gevoelens en de betrokkenheid van de luisteraars is zo groot dat de gecreëerde realiteit de historische of objectieve realiteit overstijgt, waardoor elk rationeel of kri-

tisch denken wordt uitgeschakeld. Heel vaak wordt door de kleding of de kostuums en de opstelling een bijzondere sfeer gecreëerd, die de luisteraar optilt uit zijn dagelijks leven naar een episch koninkrijk, versierd met religieuze objecten en symbolen en betoverd door liederen, ritme en dans. Het is een totaalspektakel, dat zowel het lichaam als de geest overweldigt, zodat men zich laat gaan en gedurende uren deelneemt zonder zich te vervelen. En de bijbel blijkt een onuitputtelijke bron van op te voeren verhalen. Een goede prediker kent de verhalen uit het geheugen en hoewel hij optreedt met een open boek, zal hij er zelden uit voorlezen.

Hij zal veeleer bepaalde epische passages aanhalen en naar eigen fantasie commentaar geven op een theatrale manier⁴. Om toehoorders te blijven boeien, zal hij gebruikmaken van de antifonische spraak; hij zal bijvoorbeeld een bekende zin beginnen en de toehoorders vervolledigen de tekst, zoals gebruikelijk bij spreekwoorden en andere orale formules. Hij geeft hen ook de mogelijkheid hun eigen verhaal te doen en Gods tussenkomst te bewijzen. Deze getuigenissen worden op een rituele wijze gebracht en steeds eindigen ze met dezelfde retorische vraag aan de toehoorders: 'Ebu ki Mbutumbi bwà Nzambi anyil' (Is dat niet Gods glorie?)⁵.

Een typisch voorbeeld is de prediker alleen op het toneel, sprekend op een speciale manier. Eerst wordt er ondersteund door de slaginstrumenten, die bepaalde passages moeten benadrukken. Vervolgens roept hij zo hard hij kan, net als in de verheerlijkende gedichten, hoewel luide passages afwisselen met zachte passages. Ten derde wordt de tekst duidelijk en bewust verdeeld in korte segmenten, te vergelijken met ritmische, dichterlijke zinnen. Ten vierde is er een frequente herhaling van uitroepen. Verder steunen de gelovigen hem door te antwoorden op zijn retorische vragen.

Er zijn meerdere Franse passages, alleen bestemd voor de afwisseling. In zoverre het over inhoud gaat, wordt de nadruk steeds weer gelegd op de zaligmaking van het individu. Amen! ■

Noten:

1. Dit is het gedeelte van een voordracht gelezen op de 5de Conference of the International Society of oral literature (ISOLA) on *the preservation and survival of African Oral literature in Banjul*, p. 15-17, 2004.

2. In mei 2004 was er in Mbujimayi een week gepreek door Profeet Kambala Kipy. Iedere dag van 1 tot 7 waren netjes geklede predikers, mannen- en vrouwenkoren in uniform en orkesten bezig op een verhoogd podium. Zij riepen beurtelings hun geloof in luidsprekers voor duizenden adepten over de hele stad en ook voor de burens die het alleen gelaten konden ondergaan.

3. Ik woonde een zondagsmis bij in de parochiekerk van Bonzola. De kerk zat bomvol met

gelovigen, de mannen rechts, de vrouwen links. De offering was bijzonder aangrijpend; de mensen brachten hun offerandes in hun handen of op hun hoofd al dansend naar het altaar. Na de mis bleven mensen, overwegend vrouwen, voortbidden buiten de kerk aan de voet van een reusachtig Mariabeeld.

4. Dit soort voorstellingen vind je over heel Afrika en zelfs verder in Amerika. Een opvallend voorbeeld is de fascinerende Bishop Noel Jones van de Greater Bethany Community Church in (South Central) Los Angeles, wiens preken een wonderlijk mengsel zijn van gebed, glorie, zang en theater.

5. Getuigenissen variëren in lengte, van enkele minuten tot enkele uren. Een van die befaamde getuigenissen is die van Maman Kalanga, die het relaas deed van haar liefdesaffaire met Mobutu in een fantastische en magische wereld, overheerst door toverij en hoe ze uiteindelijk door God verlost werd.

Ik hoorde toevallig een versie van die getuigenis in Kinshasa en probeerde zonder resultaat Maman Kalanga te ontmoeten.

[vertaling: Joske Christiaens]

Donderdag 20 maart om 19.30 uur
café Entrepôt du Congo

hoek de Burburestraat en Vlaamse Kaai, 2000 Antwerpen

Kom met vrienden en familie zonder onderscheid van ras, geloof en overtuiging naar de voorstelling van het Gieriklentennummer 98

Witboek KONGO

Medewerkers aan het Kongonummer: Kathy De Nève (redactrice),
Willie Verhegghe, Ngo Kabuta, Betty Antierens, Bart Demyttenaere,
Ilse Arnouts, Marie Louise Bibish Mumbu, René Hooyberghs,
Lupo Barca, Jan Snyers, David Van Reybrouck, Arlette Codfried

En kom ook kijken naar de fascinerende werken van
BERT WANT

Ambiance verzekerd & glas der vriendschap

Verboden dromen

I

In de taxi
Naast mij een meisje
Geleidelijk aan word ik me ervan bewust
dat iemand naar mij kijkt

Wij kijken naar elkaar
Zij is mooi mollig ze is vol
met beloften van zinnelijkheid

Ik ben dol
van begeerte
Ik begin haar te strelen
Een zoete kus

Zij spreekt :
Ik heb slaap, jij niet ?
Dat kan toch niet hier hé ?
Zij begint mij te ontkleden
Mijn hart vol hartstocht
Jij bent zo mooi
Jij bent zo goed

Ik had niet gezien
dat iemand naast ons zat
Hij heeft alles gezien alles gehoord
Nooit ben ik zo beschaamd geweest
Ik wil ontsnappen ontsnappen
De wagen is op slot

Ik zweet ik zweet
Plots word ik wakker
In zweet

II

Hij beledigde haar
Hij sloeg haar
Hij lachte haar uit
Hij luisterde naar de radio en
zij droeg de zware batterij
Uit liefde

Zij kon hem niet missen
Zij herkende zijn stap uit duizenden
Zij deed alles voor hem
Zij stak hem het eten in de mond

Zij loofde hem in bed :
Jij bent Ntambwe de mannelijke leeuw
de gele leeuw met de weelderige manen
Zoon van de Zon die men niet rechtstreeks bekijkt

Jij bent de Beschermmer die iedereen vreest
De Sterke die met een open deur slaapt
En wat een vurende staart
een staart van goud en diamant

Pak mij eet mij op
Verbrand mij tot ik as word
Ik ben voor jou alleen
Ik hou van jou

Hij beledigde haar
Hij sloeg haar
Hij lachte haar uit
Hij luisterde naar de radio en
zij droeg de zware batterij

Uit liefde

Zij zag hem zo graag
Zij had thuis geleerd :
Je man moet je liefhebben
wat hij jou ook aandoet

Iemand vertelde Odila :
Jij bent iemand
Jij hebt een naam
Jij bent de moeite waard

Toen werd zij wakker
Toen werd zij volwassen
Zij nam afscheid
van brullende leeuwen en dappere beschermers
Zij nam de radio en luisterde naar
verhalen van bevrijding

III

Vanmorgen sliep ik op de divan
Mijn hoofd rustte op haar gebruikte borst
Wij werkten in dezelfde fabriek
Een fabriek van schoonheid en parfum
Wij brachten onze tijd door
om schoonheid te scheppen
om parfum te verspreiden

Elk ogenblik samen was
een ogenblik van wellust en geluk

Elk ogenblik
met open met gesloten ogen
zag ik Nabella
Voor haar stond ik klaar
Laura weg te laten
Voor haar was ik vurig
Voor haar bestond niets anders

Haar ronde lippen dijen borsten
Zo brandend zo belovend:
ik was dronken

Zo graag had ik haar gestreeld
met mijn handen en vingers

Ik streekte haar met mijn ogen
Onvermoeid onverzadigd
door haar licht blauw licht oranje rok

Ongeduldig verwachtte ik
het ogenblik
van ontmoeting van afscheid
toen wij elkaar een steelse zoen zouden geven

Een verbod liet enkel
dit zoete zoentje toe:
zij was getrouwd

Doch vanmorgen
toen ik op mijn divan sliep
lag mijn hoofd tussen haar zachte blote borsten
Doch ik durfde haar niet te aaien
Alsof zij mij zou verwerpen
Alsof ik haar zou verliezen

Doch ik voelde
alsof mijn verstand mij achterliet
Mijn hart klopte steeds sneller
Een wens ging door mijn geest:
Mijn vrouw heeft een minnaar
Zij zijn weggelopen
Wat een troost!

Een nog duisterder wens
– oh vergeef mij lieve toehoorder
God jij die de liefde verbeeldde
Wat een afschuwelijke mens ik ben!
Heb medelijden met mij! –
Een wens gaat als een bliksem
door mijn geest:
Mijn vrouw is verongelukt
Wat een verlossing!

Toen stelde ik iets vreselijks vast:
Mijn geliefde was mijn zus!
Ik zat vast in een greep ik hijgde
Plots werd ik wakker
Wat een troost!

Dagboeknotities van een Belgische militair 1

Prologue Intérieure

Toen ik te horen kreeg dat ik naar Kongo moest, wist ik niet goed wat te denken. Kongo. Ik kende het land uit het nieuws en uit de verhalen van mijn grootouders, voormalige kolonisten. Daar hield het bij op.

Onbevangen en open voor elke ervaring vertrok ik. Mijn werkterrein werd Kinshasa. Klein als je het hele land bekijkt, maar een wereld op zich. Ik heb er ondertussen drie periodes doorgebracht. Die hebben me veranderd.

Ik kan me niet inbeelden dat je daar vertoeft, bewust aanwezig bent en ongeschonden terugkeert. Het was evenwel een levensles waarvan ik niet verstoppen had willen blijven. Kinshasa opent je ogen. Kinshasa laat je zien dat onze maatschappij, zowel in positieve als in negatieve zin, niet de standaard is.

De grootste schok kreeg ik te verwerken na mijn terugkomst in België, toen ik voor het eerst weer een grootwarenhuis binnenstapte. Het Westen is ontspoord, zo dacht ik. Het gaat ten onder aan overvloed. Een overvloed aan materiële dingen. Was ik hier al tegen gekant vóór ik vertrok, dan was ik een militant tegenstander na terugkeer.

De armoede, de ontbering, de alomtegenwoordige verstikkende vervuiling. Geen enkele façade om ze achter te verstoppen. Je leeft ertussen.

Me afsluiten kon ik niet. Dus ging ik op zoek naar een manier om te helpen.

Nu help ik één vriend en één instelling.

Die vriend heb ik ginder ontmoet. Casimir.

Die instelling heb ik dankzij hem leren kennen: de materniteit van de Zusters van Liefde.

Wat ik doe is misschien niet veel, maar het is in elk geval iets. Het is meer dan hoop bieden. Het is steun verlenen. Het is iets geven waar ze effectief iets aan overhouden. En ik zelf ook.

Er is zoveel dat ik niet geschreven heb. De absolute amoraliteit die welig tierde onder mijn collega's. Nee, daar wil ik me niet mee vereenzelvigen. Ik ga de militaire zending niet mooier voorstellen dan ze is. Gun me alsjeblieft de anonimiteit. Meer verlang ik niet. Ik ben daar omwille van professionele redenen. Dat is, wat mij betreft, meer dan genoeg om mee te delen. Hopelijk kan je dit begrijpen.

Hartelijke groeten

x

Betty Antierens

De Zwarte Gans

In de jaren vijftig zat *De Zwarte Gans* alle dagen vol zwarte mannenkes. Het café lag op de hoek van de Koepoort en de Zirkstraat, met in iedere straat een deur. De een liep af naar het Schipperskwartier en de rode lichtjes, de andere klom naar het Zeemanshuis, hotel voor zeelieden.

Het café werd uitgebaat door twee frivole dames, moeder en dochter, die model hadden kunnen staan voor het raadseltje wie is de moeder, ware het niet dat de dochter nogal donker was uitgevallen en een kroezelkop had.

Deze dames waren ook klanten van mijn moeder. Couturière. Als ze ging leveren moest ik mee. Ze kon me toch niet alleen thuis laten. Ik was negen. Ze belde de Kroontaxi, en in een zwarte Mercedes gleden we naar *De Zwarte Gans*.

‘Zeg dat nooit als Georgette of Lisette het hoort!’

Ik kreeg een reep chocolade en een limonade, terwijl de dames boven hun nieuwe kleren gingen passen en keken of alles perfect zat.

Een van de vriendelijke zwarte meneren werd verzocht even op mij te letten. Ik doopte hem oom Tom en bleef braaf aan mijn tafeltje zitten tekenen.

Vloog plots de deur van de Koepoortstraat open en stormde een bende woeste Kongolese studenten, met rode mutsen vol rinkelende koperen prullen, het café binnen.

Ze veegden alle glazen van de toog, smeten de tafels omver, klopten de poten van de stoelen en huilden ‘lè dépendance, lè dépendance’. Er stonden op dat moment maar enkele zeemannen aan de toog. Zoutpilaren. Tom niet, hij sprong voor mijn tafel en spreidde zijn armen. ‘Non, la touche pas!’ Met zoveel woede en autoriteit dat de bende plots stil viel, hun armen lieten zakken en langs de deur van de Zirkstraat naar buiten stoof.

Echt gebeurd. ■

‘Au Zaïre il n’y a que le bois qui travaille...’

Onder een boom, aan tafel met

Bart Demyttenaere (*gedachten à la carte*)

Kathy De Nève

Houthalen, Lillosteenweg – In de woonkamer van schrijver Bart Demyttenaere wijst alles naar Kongo. Witgekalkte wanden. Afrikaanse taferelen. En achter glas: schelpen, stenen en zelfs... een olifantenstaartje. ‘Meegebracht uit Kongo’, zegt Bart. We gaan rond de tafel zitten en proeven van de huisgemaakte avocado. Verwarmend. Lekker. Een gevoel van thuiskomen. De sfeer werkt aanstekelijk. Ik zie het beeld van *Bart au Congo* zo voor mij. Onder een boom: Bart en het olifantje. Ik móet het gaan geloven. Kongo heeft wel degelijk een vrolijke impact op lichaam én geest...

Schrijver Bart Demyttenaere is geboren in Kalemie, in het vroegere Albertstad in Kongo. Dat zijn wieg in Kongo heeft gestaan, kan je merken aan zijn drang naar identiteit en wederzijds respect, maar ook aan zijn uitgesproken gevoel voor rechtvaardigheid. In zijn schrijfwerk behandelt hij vooral maatschappelijke thema's. Armoede, gevangenschap of zelfmoord. 'Thema's overkomen mij,' zegt Demyttenaere. 'Wat mij bovenal intrigeert, is niet de ervaring van de toestand waarin de mens zich bevindt, maar wat de mens gedreven heeft om in die toestand verzeild te raken.' In dit relaas laten we Bart Demyttenaere zelf aan het woord. Wat we lezen zijn breviaturen. Welgeteld tweeëntwintig. Een menu van (h)eerlijke gedachten. A la carte, zeg maar. Over de stille kracht van het zijn (en het niet-zijn), over de armoede én de complexiteit van de geest en over de voor eeuwig durende heimwee naar Kongo. Kortom: over alles wat Demyttenaere dwingt tot schrijven...

*

1.1 - Ik ben van nergens en overal. Ik heb geen identiteit. Ik ben verwekt in een hotel ergens in Brussel. In Kongo ben ik geboren. Eigenlijk ben ik een mislukte Belg én Kongolees. Daardoor heb ik vaak het gevoel dat ik een andere taal spreek. Een taal die mij eigen is, die ik gebruik om te communiceren, om het leven aangener te maken. Een nationaliteitsgevoel is mij totaal vreemd. Soms begrijp ik niet waar we hier mee bezig zijn. De boosheid in mij neemt toe. Brussel is voor mij de enige stad in België die 'werelds' is. Elke nationaliteit, elk individu kan er rondlopen zonder daarbij het gevoel te hebben niet welkom te zijn...

1.2 - Ik heb er alles voor over om weer naar Kongo te gaan, maar verscheidene redenen houden me tegen. Ik wil geen risico's nemen. Ik heb nu drie kinderen én er woedt een oorlog ginder. Ik heb vier jaar in Kongo gewoond. Mijn vrouw één jaar. Vaak hebben we heimwee naar ginder. Meestal zijn dat geïdealiseerde beelden die voor ons netvlies verschijnen. Vooral de periode na kerst. Dan wordt het moeilijk. De dagen zijn kort en donker. De mensen somber. Dan snakken we naar de warmte van Kongo, naar de goedlachse Kongolezen.

1.3 - Vreemd eigenlijk. Als we ginder zijn, hebben we heimwee naar hier. Ik denk dat we van verandering houden, dat we de confrontatie nodig hebben om te beseffen hoe beter het elders is. Ik bedoel maar: het is niet altijd gemakkelijk om contacten te leggen met mensen die niets hebben. Voor wat, hoort wat. Een gesprek met een Kongolees eindigt vaak met eten en drinken dat je in ruil moet geven. Of rookwaren, als betaalmiddel...

1.4 - Zo gaat dat met koloniseren. De rijkdom van een land wordt leeggeplunderd. Er wordt te weinig geïnvesteerd. Ook in de opvoeding. De Belgen hadden gezorgd voor het beste schoolsysteem. Verder dan de lagere school is het niet gekomen. Er werden wegen aangelegd, maar alleen die wegen die van economisch belang waren. Zoals de weg naar de haven en de luchthaven. Zonder meer.

1.5 - Ik hou van de mensen ginder. Van hun mentaliteit. Zij kennen geen cynisme. Sommige Belgen worden er niet goed van. Ze beschouwen de Kongolezen als luie mensen. Liever lui dan moe. Maar niets is minder waar. Dat komt omdat wij westerlingen, in een heel gestructureerde samenleving wonen. *"Au Zaïre il n'y a que le bois qui travaille, la forêt qui est vierge, et Air Zaïre qui ne vole plus"*, is een typische pessimistische uitspraak van de

blanken. De Kongolezen gaan anders om met situaties. Met humor. Humor is de motor van hun bestaan. *L'office des routes* noemen zij simpelweg *l'office des trous*. Met vrachtwagens rijden ze op wegen vol met gaten. Dat bedoel ik dus. De Kongolezen relativeren alles, omdat ze geen andere keuze hebben. Mensen moeten leven! Een witte huid wordt nu eenmaal geassocieerd met rijk en beschaafd. En dat zullen zij nooit worden. Dit getuigt van een grote wijsheid.

1.6 - Op mijn dertiende hield ik van de opera en van de pianoconcerten van Rachmaninov. Op mijn zestiende had ik alles van Sartre en Camus gelezen. Ik las voornamelijk grote biografieën, omdat ik me doorgaans afvroeg waarom mensen grote dingen deden. Op school waren mijn lievelingsvakken Nederlands en geschiedenis. Ik was nogal rebels. Ik kon mijn mond niet houden. Als straf moest ik een verhandeling of een opstel schrijven. Heerlijk vond ik dat! Ik noem mezelf een sociale misantroop. Ik heb mensen nodig, maar niet te lang. "Papa zit op zijn eiland", is een gezegde dat wel vaker wordt aangehaald in ons gezin. Ik kan me een lange tijd helemaal afzonderen van de wereld, om in mijn wereld te stappen. Na drie dagen steekt de eenzaamheid op. Het zich niet begrepen voelen, de desillusie van het bestaan. Mijn gedachtegangen, die haaks staan met alles wat om mij heen draait. Vrouw en kinderen inclusief. Ik ben altijd op zoek naar het juiste evenwicht, naar harmonie. Zou dat komen door mijn *identiteitsloosheid*?

1.7 - In Kongo kon ik mezelf zijn. Ik ben redelijk streng opgevoed. Op mijn drieëntwintigste ben ik naar Kongo vertrokken. Ik kwam daar in een nieuwe wereld terecht. Ik zou een nieuw leven beginnen. Ik zou me losmaken van mijn eigen leven, van mijn eigen geschiedenis. Ik was ver van huis. Ik kende niemand. Niemand kende mij. Zonder enige beperking kon ik alles uitproberen waar ik zin in had, of wat ik dacht gemist te hebben. Eindelijk kon ik ontsnappen aan het beeld dat me door iedereen werd voorgehouden: je moest iets worden.

1.8 - Het is zoals het is. Soms benijd ik de armen van geest. Complexiteit is moeilijk om mee te leven. Ik kan alleen maar mezelf worden.

1.9 - Soms verbaas ik er me over dat ik schrijver ben geworden. Ik ben wel altijd al taalgevoelig geweest. Toen zoon Gijs vier jaar was, sprak hij voor de eerste keer het woord 'niettemin' uit, en dan nog wel in de juiste context. Op een dag vroeg hij me wat het verschil is tussen razend zijn en woedend.

‘Razend’, zei ik, ‘is als een storm die voorbijraast’. Nu is hij veertien jaar, de leeftijd waarin het kind zijn eigen wereld creëert. Hij geniet van taal. Dat herken ik van mezelf in hem. Schrijver ben je al, nog voor je het wordt.

2.1 - Er bestaat geen toeval. Alles is gegroeid. Of je nu Belg bent of Kongolees, je creëert je kansen binnen een aanvaardbaar, cultureel kader. Ik las Sartre toen ik dertien was. *“Het lot van de mens ligt in de mens zelf. Hij creëert zijn eigen waarden en normen. Kortom: de mens máákt zichzelf.”* Daar ben ik het maar gedeeltelijk mee eens. Kansen krijg je. Die maak je niet. Mijn wieg heeft gestaan waar zij gestaan heeft. Vele dingen die in mijn leven zijn gebeurd, werden de katalysator van mijn schrijven. De zelfmoord van mijn broer. Een lang verblijf in Kongo. Maar als schrijver kan ik mezelf wél maken. Als schrijver heb ik de keuze of ik al dan niet in dat kader blijf rondhangen. Een mooie oplossing voor iemand zoals ik, die een nogal kritische kijk heeft op de maatschappij. Als schrijver creëer je je eigen wereld. Je kneedt hem. Daar is niets toeval.

2.2 - Op school moesten we *Multatuli* lezen. Ik begreep er toen niets van. Later begreep ik ook niet waarom mensen dat boek hét van hét vonden. Toen ik in Kongo verbleef, was het om zes uur 's avonds al donker. Ik had al de tijd om te lezen en zo las ik *Multatuli* opnieuw. Een héérlijk boek, vond ik. En het paste volkomen in de sfeer van Afrika.

2.3 - Ik hou van hete temperaturen. Ook dat is Kongo! Je hoort mij niet klagen wanneer de temperatuur boven de dertig graden stijgt. Integendeel zelfs. Zon en warmte geven me energie. De zomer is traditioneel mijn productiefste schrijfperiode.

2.4 - Voor het boek *Levenslang* (rond het thema gevangenschap), heb ik veel onderzoek moeten verrichten. Het intrigeert me niet enkel hoe iemand gevangenschap ervaart. Wat mij het meeste bezighoudt, is de mens zelf achter die tralies. Hoe is het zover kunnen komen? Wat speelt in het hoofd van een mens om tot een criminele daad over te gaan? Schuilt er meer kwaad dan goed in de mens? Wanneer krijgt het kwaad de bovenhand?

2.5 - Ben ik een rijk man? Zeg ik *ja* dan ben ik pretentius. Zeg ik *nee* dan ben ik dom. Mijn schrijverschap is persoonlijk. In dat opzicht voel ik me rijk.

2.6 – Ik heb een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Ook dat is leuk aan ouder worden én aan schrijver zijn.

2.7 – Ik denk dat een mens nooit perfect gelukkig kan zijn. Geluk heeft te maken met momenten en gradaties. Als je op het einde van de dag tegen jezelf kan zeggen: ik ben tevreden, dan kom je dicht tegen het gevoel van gelukkig zijn. Vaak besef je op het moment zelf niet dat je gelukkig bent, pas later als je er weer over nadenkt, kom je tot het besef hoe gelukkig je toen wel was. Ik ben ervan overtuigd dat Kongolezen dat gevoel van tevredenheid beter aanvoelen dan wij. Wij stellen onze verwachtingen veel te hoog. Sinds kort mag ik mijn zoon niet meer voor de schoolpoort afzetten. Een kus krijg ik niet, zijn vrienden zouden het kunnen zien. Laatst was het weer zover. Ik zette hem op minstens honderd meter van de schoolpoort af. Er kwam geen kus, maar net voor hij uitstapte zei hij: ik zie je graag. Dat is een moment van intens geluk. Misschien vooral omdat ik het *niet* had verwacht.

2.8 – Wanneer ik in een misantropische bui ben, dan nog schuilt er ergens in mij het geloof dat er een moment van geluk komt. Een stille kracht die je telkens weer overeind helpt. Schrijven is misschien wel een hervormen van jezelf. Het steeds weer nieuw worden. Al wat ik schrijf heeft onherroepelijk een link met mijn leven. Ook al zou ik *fantasy* schrijven, dan nog zou ik mezelf in het verhaal herkennen. Dat zal toch een bedoeling hebben zeker? Schrijven doe je niet zomaar.

3.1 – Ik heb nog twee weken voor het uitschrijven van twintig bladzijden. Dat moet lukken. Na een periode van hard labeur volgt het grote lege gat. Fysiek ben ik dan ook heel zwak. Ik word ziek. Net geen griep. Ik erger me aan alles. Aan *zich vervelende pubers* bijvoorbeeld.

3.2 – Soms eis ik een gezinsloze avond op. ‘Wat betekent dat paps?’ ‘Dat betekent dat jullie DVD’s mogen gaan huren en met chips en cola op jullie kamer gaan zitten!’ Meestal is dat op een vrijdagavond, wanneer mijn vrouw niet thuis is. Ik wil er geen gewoonte van maken, maar soms kan het niet anders. Ik moet een paar uur onverstoord kunnen verderwerken. Het is al gebeurd dat ik voor een tijdje naar de zusters trappistinnen ga, in Lozen bij Bocholt. Zonder gsm. Zonder banaliteiten die me uit mijn concentratie kunnen brengen. Het voelt bijna net zoals in Kongo. Daar alleen kan ik mezelf zijn.

3.3 - Van alles wat ik geleerd heb, is het vak epistemologie me het meest bijgebleven. Het leren begrijpen. Het was geen gemakkelijk vak, maar juist die ingewikkelde structuur was nodig om tot inzicht te komen. Door eerst naar jezelf te kijken, kan je anderen beter begrijpen. Vreemd eigenlijk hoe wij, westerlingen, daar zo moeten over nadenken. De Kongolezen in Kongo doen dat niet.

Schrijver Bart Demyttenaere praat maar door. Losse gedachten. Soms ononderbroken. Dan weer met spaties. Momenten van stilte. Zijn gedachten zijn gefundeerd, zijn denken wordt gedreven door iets dat er aan voorafgaat, iets uit een nabij verleden. Het terugblikken. De ervaring herbeleven. Zijn denken wordt schrijven. Voer voor literatuur. Niets is toeval. Alles heeft een oorzaak en een gevolg. 'Al wat ik schrijf heeft een link met mijn leven.' Schrijven als zoektocht, als katalysator van het innerlijke zijn. Helpt literatuur om zichzelf terug te vinden? 'Alleen in Kongo heb ik geleerd te zijn wie ik graag wilde zijn...' ■

Bart Demyttenaere

Vlag

Loop nooit zomaar voorbij de Kongolese vlag. Houd onmiddellijk halt tijdens het hijsen of het neerhalen van het nationale symbool. Probeer niet op te vallen, want dit wekt wantrouwen op. Buig dus niet deemoedig het hoofd zoals van de inlandse bevolking wordt verwacht, maar verzet geen stap meer tot de vlag gehesen of gestreken is en de laatste tonen van het volkslied weggestorven zijn. Gedraag je bij voorkeur onverschillig of verschuil je desnoods achter de vlaggenmast, maar negeer de verplichte ochtendlijke en avondlijke rituelen voor publieke gebouwen en openbare instanties niet! De nationale Kongolese vlag dekt immers de gevaarlijke lading van latente nationalistische gevoelens. Dat was in Belgisch Kongo al het geval (Belgische én koloniale vlag), ook vlak na de onafhankelijkheid onder de eerste president Kasavubu (nieuwe vlag), in het afgescheurde Katanga van Tsjombe (aparte vlag), in het eengemaakte Kongo-Zaire van Mobutu (andere vlag) en ook in het nieuwe Kongo van vader en zoon Kabila (recente vlag). In Kongo liggen vlaggen en volksliederen heel gevoelig, en zelfs onbedoeld oneerbiedig gedrag wordt zwaar bestraft. Ik heb het zelf ondervonden.

Op een ochtend stond de buitendeur van de gemeenschappelijke eetzaal en keuken van het vrijgezellengebouw in Bunia wijd open. De zware hangsloten waren vakkundig doorgezaagd en onze *zamu*, de oude nachtwaker die we in dienst hadden om eventueel ongewenst bezoek af te schrikken, lag nog vredig in het waakhutje op het terrein te slapen. De man was in alle staten toen we hem wakker maakten. Hij putte zich uit in verontschuldigen en smeekte ons hem niet te ontslaan. We namen het Diabolo niet eens kwalijk. Eigenlijk verwachtte niemand dat hij in staat was dieven af te schrikken. De man was al sedert de onafhankelijkheid in dienst van blanke onderwijzers en de pensioengerechtigde leeftijd al lang voorbij. Diabolo was een van onze zekerheden. Hij behoorde bij het celibatorium, zoals de zon bij Afrika. Nadat wij hem gerustgesteld hadden, toonde hij zijn trouw en dankbaarheid door zich op eventuele sporen van de nachtelijke inbrekers te concentreren. Zelfs voor ons, volslagen leken in het nachtwoak-wezen.

waren de sporen meteen duidelijk. De dieven hadden snel voor zonsopgang toegeslagen en geen tijd gehad om de volledige buit mee te nemen. Binnen was het een ravage. De voorraadkamer was nagenoeg volledig geplunderd. De aftandse koelkast stond in de deuropening, maar was waarschijnlijk te zwaar om te voet mee te zeulen. Op het gazon lag een broek van Guy, het tafelkleed vonden we op het weggetje dat tussen de villa's van Mudzi Pela kronkelde. Terwijl mijn collega's onder leiding van Diabolo de schade opnamen, besloot ik het spoor van de dieven te volgen. Ik sprong op mijn motor en reed in volle vaart de Avenue Ujio Wa Heri op, de brede zandweg die naar het missiehuus van Bunia leidde. Onderweg passeerde ik de inlandse lagere school. Kinderen stonden keurig in rijen op het centrale plein opgesteld, hun blikken sacraal naar omhoog gericht. Uit honderden kelen klonk de *Zairoise*, het nationale volkslied. Het gezang verstomde meteen toen ik als een gek voorbijscheurde. Ik stak vluchtig mijn hand op en zwaaide, maar vreemd genoeg werd mijn groet niet beantwoord. Een kwartier later gaf ik mijn zoektocht naar onze verdwenen spullen op en reed ik terug naar huis.

Tijdens het speekwartier werd ik door vier militairen opgehaald. Op bevel van de plaatselijke chef van de ANI, Mobutu's almachtige inlichtingendienst, werd ik gearresteerd. Een man kroop achter het stuur van een geblutste pick-up. Ik werd verzocht naast hem plaats te nemen, terwijl mijn drie bewakers in de laadbak sprongen. Mijn vragen om uitleg werden straal genegeerd. De chauffeur zei me dat ik er goed aan deed mee te werken. De rest van de rit bleef hij stug voor zich uit kijken. Nog voor de auto volledig stilstond, sprongen de soldaten uit de laadbak. Twee van hen namen me bij de arm, terwijl hun kompaan zijn automatisch geweer op me richtte. Ik werd zonder uitleg in een kleine cel opgesloten. Even later werd ik bij de chef geroepen, een wat oudere man in militair tenue. Minutenlang nam hij me met een hautaine blik stilzwijgend van kop tot teen op. Dan rechtte hij zijn rug en wees dreigend naar de ingelijste foto van zijn grote baas die me wel vriendelijk aankeek. De politiechef drukte op de toets van een cassette-recorder en onderwierp me aan een spervuur van vragen. Het verloop van het interview kan ik nog woordelijk oproepen. Het ging ongeveer zo:

De chef: Hoe lang verblijft u al in Zaïre?

Ik: Bijna vier maanden, Citoyen-Chef.

In het kader van de algemene Zaïrisering had Mobutu niet alleen alle plaatsnamen uit de koloniale periode vervangen door Afrikaans klinkende namen; ook de gebruikelijke westerse aanspreektitels ‘madame’ en ‘monsieur’ waren taboe. Zaïrese burgers waren Citoyenne of Citoyen geworden.

De chef: U heeft ons staatshoofd beledigd.

Ik: Ik zou niet durven, Citoyen-Chef. Ik heb een grote bewondering voor de leider van dit land.

Dat laatste was gelogen, maar gezien de omstandigheden had ik geen andere keuze.

De chef: Hoe zou u reageren als ik zou spotten met de Belgische vlag!

Ik: Ik begrijp niet wat u bedoelt, Citoyen-Chef.

De chef: U heeft vanmorgen de officiële vlaggenroet verstoord.

Ik: Daarvan was ik me niet bewust, Citoyen-Chef.

De chef: Dat was een ernstig vergrijp tegen de persoon van de maarschalk zelf.

Mobutu had zich pas tot maarschalk gepromoveerd. De vroegere foto's met de traditionele luipaardmuts waren overal vervangen door een zelfbewust kijkende president in smetteloos wit militair ornaat. In de verhoorkamer hing de recente politiek correcte versie.

De chef: Het Zaïrese volk is trots op zijn leider, zijn vlag en zijn volkslied. Het spotten met onze nationale symbolen is een zware belediging. Als Belgisch onderdaan zou u dat moeten weten.

Ik: In België gelden andere gebruiken, Citoyen-Chef. Het spijt me als ik de president in verlegenheid heb gebracht. Ik woon hier nog niet zo lang.

De chef: Carte de résident. Passeport.

Ik overhandigde hem mijn identiteitsbewijs. Mijn dienstpaspoot had ik niet bij me.

De chef: Kalemie. U bent in dit land geboren. Dan bent u voldoende vertrouwd met onze gebruiken.

Ik: Ik was een baby toen mijn ouders definitief naar België terugkeerden. Ik herinner me niets van die periode.

Toen gebeurde er iets vreemds. In minder precaire omstandigheden was ik zeker in lachen uitgebarsten, maar dit was bittere ernst. De politiemann ging staan, mijn identiteitsbewijs in de linkerhand geklemd. Terwijl hij zijn rechterhand plechtstatig op zijn borst drukte, zong hij luidkeels het oude koloniale liedje dat ik de week voordien van mijn leraar Kiswahili had geleerd:

Mbele yetu tunaona rangi mzuri tatu

Voor ons zien wij drie prachtige kleuren

Katikati kimanjano ndiyo ya alama

De gele kleur in het midden is een teken

Ndiyo ya alama ya mapenda tunapendana

Een teken van de liefde. O, wat houden wij ervan

Kwa heri, kwa heri, bendera yetu

Tot ziens, tot ziens, onze vlag

Tunafurahi sana, bendera yetu

Wij zijn zo trots op onze vlag

Tot aan de onafhankelijkheid in 1960 begon voor de Kongolese leerlingen elke gewone schooldag met het zingen van deze opgelegde en simplistische Ode aan de Belgische driekleur. Na zijn optreden keek de man me strak aan.

De chef: Ik ken de tekst nog steeds uit het hoofd. Wie niet meezong kreeg een fikse uitbrander. En dit was nog een onschuldig volksliedje. Ik moet u niet vertellen wat er gebeurde met degene die het waagde te spotten met de Belgische vlag of de Brabançonne.

Dat moest hij inderdaad niet. In tal van boeken had ik gelezen dat het eren van de Belgische symbolen in de voormalige kolonie een beproefd onderdeel was van de strategie om de sluimerende nationalistische gevoelens van de honderden inheemse stammen in de kiem te smoren. Eén volk, één vlag, één natie en één koning. Mobutu spiegelde zich aan zijn voorganger, met het enige verschil dat hij zichzelf nog (net) niet tot koning had gebombardeerd.

De chef: Ik moet u het land laten uitzetten. U bent een schande voor het Zaïrese volk én voor uw eigen land.

Daar zat ik dan. Met de mond vol tanden. Ik had kunnen zeggen dat ik onder geen vlag te vangen ben; dat een wapperend stuk stof aan een paal me sowieso onberoerd laat; dat de Belgische vlag, de Vlaamse leeuw en de Zaïrese fakkel me Siberisch koud laten. In plaats daarvan bood ik nogmaals uitgebreid mijn verontschuldiging aan en beloofde ik in de toekomst met 's lands gevoeligheden rekening te houden. De man wuifde mijn argumenten weg en gaf een teken aan mijn begeleiders. In afwachting van zijn definitieve beslissing werd ik in de cel opgesloten.

Ik ben er uiteindelijk met de schrik vanaf gekomen. Een halfuur later kwam de chef mij persoonlijk uit de cel bevrijden. Breed glimlachend gaf hij me mijn identiteitsbewijs terug. Terwijl hij me naar buiten begeleidde, benadrukte hij dat hij bij wijze van uitzondering afzag van verdere vervolging, maar dat ik voortaan beter moest uitkijken. Een vader van een van mijn leerlingen reed me terug naar school.

‘Vlaggen liggen hier heel gevoelig, grijnsde hij, ‘maar gelukkig is er iets waar men in dit land nog veel gevoeliger voor is.’

Uit het borstzakje van zijn hemd haalde hij een splinternieuw briefje van vijfhonderd Zaïre. ‘Twee briefjes,’ lachte hij. ‘Vandaag ben jij duizend Zaïre waard.’ ■

Vlaanderen en Kongo tekenen een cultuurakkoord

Bert Anciaux, minister van Cultuur, heeft een akkoord over de samenwerking tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Democratische Republiek Kongo ondertekend. Het akkoord omvat de bouw van een cultureel centrum in Kinshasa en de uitwisseling van muzikanten. De directeur van de KVS, Jan Goossens, ligt mee aan de basis van dit initiatief: ‘In de komende drie jaar zal de Vlaamse Gemeenschap investeren in langdurige ateliers op het domein van theater, dans, muziek en fotografie.’

Betty Antierens

Koloniale gewoonten

Mijn nonkel Theo, oncle Théo, keerde na een bejubelde en bekroonde loopbaan als luitenant-generaal in Belgisch Kongo, terug naar België.

Dat oncle Théo het in zijn militaire leven ver zou schoppen, lag al vast bij zijn geboorte. Al zijn voorvaderen hadden dat ook gedaan. Maar geen enkele was, zoals Théo, op zijn vierentwintigste al een held.

In 14 -18 verloor hij een arm in een luchtgevecht boven vijandelijk gebied, zette de kist niettemin veilig aan de grond en werd bekroond met allerlei decoraties en de titel *Grand Invalide de Guerre*. Een eer waarvoor anderen vriendelijk bedankt hadden.

Zijn lastig karakter was al even legendarisch. De neefjes, geen nichten, wat dacht je, nichten moest hij niet, die tijdens schoolvakanties in peloton in zijn herenhuis mochten logeren, stoven alle kanten uit als hij zijn haak nog maar op borsthoogte bracht. Schouderhoogte en zwaaien betekende dekking zoeken.

Elke dag, een minuut na het ontbijt, werd de stilte in dat grote huis verscheurd door de ordonnans van oncle Théo, die de bel hanteerde als een noodklok. De deurmeid liet de man binnen. Hij wachtte in de voorste hall, boog en knipte zodra Oncle verscheen en voerde hem naar de kazerne waar zijn paard geborsteld en gezadeld op hem wachtte.

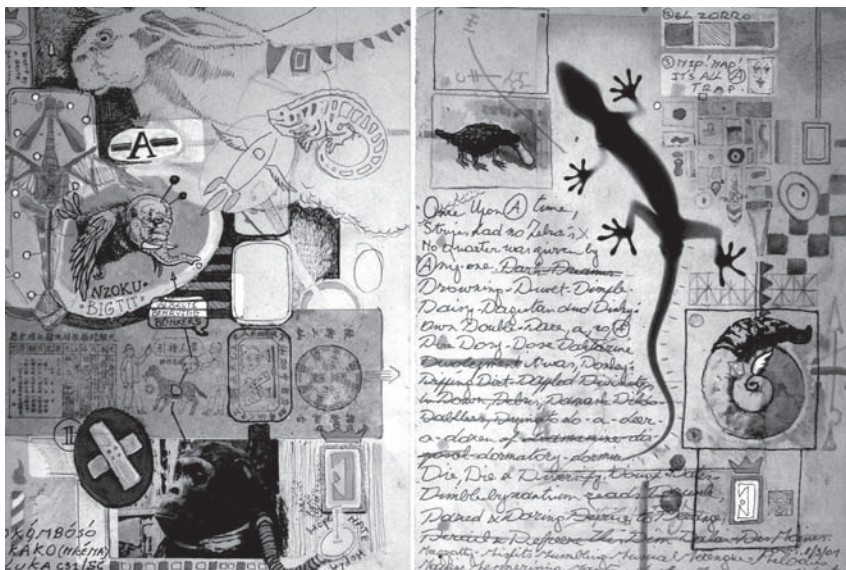
In 1949, want toen gebeurde dit, waren al heel wat luisterrijke Brusselse lanen ingenomen door auto's en zelfs door trams. Oncle Théo leidde zijn Arabier met stalen benen en zachte haak door al dat verkeer. Het edele dier verpinkte zelfs niet als er een brandweerwagen langs kwam loeien. Eenmaal in het forêt gaf hij die bruisende hengst de sporen.

Klokslag twaalf, hij had een ingebouwde klok, overhandigde Théo de teugels van zijn étalon weer aan de ordonnans, die trouw stond te wachten aan de rand van het bos.

De soldaat leidde het verhitte paard naar zijn mahoniehouten stal om het er te voeden, te borstelen en te vertroetelen.

Een andere reiziger trok aan de noodrem en Théo stapte verontwaardigd van de tram.

Een staartje. Natuurlijk kreeg ook dit verhaal een staartje. De trammataschappij overwoog haar halte te verplaatsen. Maar daar wou nonkel niet van weten. Al die sujets afstappen tegenover zijn deur? Nee, de oude conducteur werd dringend teruggeroepen uit ziekenverlof en de vervanger verhuisde naar een andere lijn. ■

Dagboeknotities van een Belgische militair 2

28 10 06

Deze periode zou hier in Kinshasa het kleine regenseizoen moeten zijn. Maar daar merk ik voorlopig weinig van. Geen druppel regen gevoeld tot nu toe, terwijl de zon weer meedogenloos brandt. Deze keer heb ik een andere chauffeur ter beschikking, gelukkig maar. Zijn naam is Casimir. Hij werkte vroeger voor Alitalia, maar toen zij hun activiteiten op N'Djili stopten, kwam hij zonder werk te zitten. Nu omschrijft hij zichzelf als zijnde PTT'er: Pour Tout Travail. Hij is goedlachs, spreekt goed Frans, is joviaal en erg bereidwillig om zaken uit te leggen of te duiden.

De politieke situatie is erg gespannen. We zijn op de vooravond van de tweede ronde van de presidentsverkiezingen. De lokale bevolking hoopt op een overwinning van Bemba. Eigenlijk is het meer dan hopen, ze zijn ervan overtuigd dat hij de verkiezingen zal winnen, want hij is 'een echte Kongolees, en geen Rwandees zoals die uit het oosten'. Bemba is de igwe (grote chef) die het leven gaat verbeteren. Dankzij hem zal het beter worden in Kinshasa en per definitie in heel Kongo. Hij kan het land uit het slop helpen, hij is vrij van corruptie, hij denkt aan de mensen en niet aan zijn getrouwen, hij wordt niet gestuurd door vreemde mogendheden (in het geval van Kabila verdenken ze Kagamé vanuit Ruanda en de EU), hij is de nieuwe dageraad waar zo naar gesmacht wordt. Dit verhaal hoor ik op meerdere plaatsen, van mensen die niets met elkaar te maken hebben. Kan één man wel aan al deze verwachtingen voldoen?

In de stad hangen verkiezingsaffiches van beide heren. Ik word gewezen op de fysieke verschillen tussen beiden. En je kunt er niet omheen. Bemba heeft de morfologie van de Kinshasa-Kongolezen, Kabila's profiel is helemaal anders. Etniciteit speelt hier een zeer belangrijke rol. Interraciaal zwart racisme. Niemand maakt er een punt van. Het is een integraal deel van de stem van de straat en schaamte over wat men zegt, merk ik niet. Integendeel, in hun stem brandt een vuur dat mij af en toe met angst vervult. De gevoelens van volk en van stam zitten hier dieper ingebakken dan ik vermoedde. Plots daagt me waarom de burgeroorlog hier zo gruwelijk geweest is.

x

Gezocht: Illegale kamergenoot

Ik weet dat Kongo voor ons stilaan vreemder en vreemder wordt. Straks is Kongo ons nog vreemder dan dit nieuwe land.

Adolina heeft het niet slecht, maar ze mist een man.

Ze is al enkele jaren in ons land. Ze spreekt onze taal. Ze heeft een kamer. Adolina heeft een goed hart. Ze wil helpen. En zorgen. Ze wil vrouw zijn, en beminnen.

In Kongo hielp ze ook. Belangeloos. Koken voor een kinderdorp. En af en toe toeristen te slapen leggen. Moederen. Ze kreeg er veel voor terug. Maar toen haar man niet meer thuis kwam, dagen en maandenlang, begon de ellende. Er was geen geld. Er was geen eten. Er was geen enkele zekerheid meer over.

En Adolina werd gek van het wachten en wachten.

Ze kon zich verstoppen, tussen de bagage in een konvooi dat voedsel naar het kinderdorp had gebracht en meereizen naar België. Daar kwam ze in een asielcentrum terecht. Ze leerde er dokter Bergen kennen. Hij merkte haar gedrevenheid op. En haar talent in de keuken. Haar rumoerige lach maakte hem vrolijk.

‘Neem je intrek bij mij thuis, ik geef je de kost, onderdak en wat zakgeld.’ Adolina heeft het nu niet slecht. Ze weet niet of ze nog terug zou keren als ze er de kans voor had. Ze heeft het hier beter dan vroeger in Kongo.

Daar ligt ze soms van wakker.

Adolina woont werkt en verblijft nu bij dr. Bergen, maar ze is het asielcentrum blijven bezoeken. Zeker één keer per week gaat ze er kijken of ze met iets kan helpen.

Kibangwe zit sinds enkele weken in het centrum. Hij kan de sneeuw hier niet begrijpen. De kou. Of toch? Zijn gevoel zit ook bevroren in zijn lijf. Zijn verdriet. Zijn tranen zitten vast. Als sneeuwballen. Hij kan er maar moeizaam langsheen slikken. Adolina is daar. Ze lacht. Ze bedoelt het goed. Kibangwe wil niet van haar profiteren, maar ze dringt zich op. Ze is als een

enige warmtebron op koude winterdagen. Kibangwe denkt aan zijn moeder en aan zijn vriendin thuis. Hij wil werken. Hard werken en dan kan hij hen ook naar hier laten reizen.

Misschien.

De soep van Adolina is lekker. Kibangwe brandt zijn tong, maar de warmte doet deugd. Hij lacht naar Adolina en zij klopt hem bemoedigend op de schouder.

In Kongo had een vriend afgeraden om nu naar België te vertrekken.

‘Het winterseizoen is wreed hard.’

Kibangwe had geen keuze. Hij moest zijn thuisland ontvluchten.

Adolina haalt Kibangwe in huis. Dr. Bergen is meteen akkoord. Als zij de kamer willen delen. Een man in huis zal vaak gemakkelijk zijn.

De paardenstallen uitmesten. Het grote grasveld afrijden. De wijnkelder aanvullen. De boodschappen van de auto naar de berging brengen. De honden uitlaten.

Het worden de taken van Kibangwe.

Adolina loopt vrolijk zingend door de dagen. Kibangwe gaat 's avonds met haar mee als ze gaat koken op feesten. Hij helpt haar en maakt het haar draaglijk. Bovendien krijgt hij zelf zo voldoende te eten, en lekker. Adolina smokkelt altijd wat resten mee voor thuis.

De kamer bij dr. Bergen noemt ze ‘thuis’.

Kibangwe schaamt zich, want thuis is thuis en thuis is bij zijn moeder die zo ver en onbereikbaar is. Bij zijn vriendin die op hem wacht.

Kibangwe gaat vroeg op stap, op zoek naar werk. Hij komt aan het marktplein en hij kan aan de slag. De marktkramen mee opstellen. De kartonnen dozen uit de bestelwagens sjouwen en de goederen uitstallen. Kibangwe is groot en sterk. Hij verdient een paar euro's, een klein broodje, een stuk kaas en een droge worst.

De namiddagen kan Kibangwe helpen op een bouwwerf. Stenen kuisen. Swa, een automechanieker, breidt uit en zet een garage bij op zijn werf. 10.000 oude stenen moeten gekuist worden. Kibangwe krijgt amper drie euro per uur.

Hij denkt aan zijn werk van vroeger. Als taxichauffeur, de mensen van hier naar daar brengen. Van het dorp naar de stad. Wat hield hij er van om zo rond te toeren in zijn oude taxiwagen. En hoe had hij gedacht dat hij dat nog jaren zou doen. Hij wilde zijn leven en zijn gewoonten niet wijzigen of opgeven.

Op een dag was hij aangehouden door de politie. Ze spraken nors.
'Vanaf morgen werk je voor ons!'

Kibangwe zou gevangenen gaan vervoeren. Tegen zijn zin. Maar tegenspreken was geen optie. De politie heeft het voor het zeggen in zijn land. Hij moest klaar staan met zijn taxiwagen. Dag in dag uit zou hij nu politie en gevangenen vervoeren. Willen of niet.

Het zakgeld van dr. Bergen. De euro's, verdiend op het marktpllein en bij Swa, worden geteld. Negen weken werken. Honderdvierenveertig euro opzij gelegd. Met wat geld los in zijn zak belt Kibangwe aan bij het huis op de hoek. Hij wijst naar de fiets die tegen de gevel staat met een bordje 'te koop'.

'Hoeveel?' vraagt hij.

Adolina heeft hem alle dagen al wat woorden geleerd.

De vrouw in de deur zegt een bedrag. 'Wacht', gebaart ze en ze neemt binnen een papiertje en een balpen. 45 schrijft ze op. Kibangwe haalt het geld uit zijn zak. Ze helpt hem tellen.

Kibangwe rijdt met de fiets terug naar zijn 'thuis'. Hij rijdt eerst wat rondjes. Blij. Hij fietst hard. Staande op de trappers. Hij roept hard als hij bijna thuis is. 'Adolina, Ado!' Hij lacht.

Adolina loopt hem tegemoet. Hij laat haar achterop zitten. Samen juichen ze en Kibangwe fietst over het erf heen en weer. En lachen. En fietsen.

Tot de vrouw van dr. Bergen buiten komt. Met haar handen in haar zij. Ze wijst naar het hondenhok.

'Laat je de honden nog uit?'

Kibangwe wandelt met de honden. Langer dan anders. Hij gooit met kracht de stok steeds dieper in de velden. En hij lacht.

Kibangwe is niet bang meer. Hij heeft alle dagen een doel. Hij heeft verschillende plaatsen waar hij kan gaan werken. Donderdags op de markt. De namiddagen op de bouwwerf van Swa. Cement van de stenen halen, beton afmaken in de betonmolen, tegen dat de bouwvakkers aan de slag gaan.

Dinsdag- en woensdagvoormiddag op een bedrijf dat afsluitingen plaatst. De werf opruimen, bestellingen klaarzetten.

Dankzij zijn fiets kan Kibangwe grotere afstanden afleggen en zo geraakt hij gemakkelijk aan werk. Veel geld verdient hij niet. Zijn bazen betalen slecht, maar Kibangwe heeft een dak boven zijn hoofd en hij moet geen honger lijden.

Hij wordt soms gek van Adolina. Ze wil hem aldoor aanraken en strelen. Ze

wil met hem dansen. Ze wil met hem praten over die dingen die hij net wil vergeten. Ze wil het elke avond gezellig met hem hebben, maar zijn hoofd staat er niet naar.

Gelukkig moeten ze steeds vaker 's avonds ergens op een feest of een bijeenkomst helpen. Schotels met eten vullen. Hier en daar zelf wat van meepikken.

De sfeer van feest. De sfeer van vrolijke mensen.

Vaak komt iemand voor een praatje naar de keuken.

Complimenten over de hapjes. Over de Afrikaanse tint van het feest.

Adolina lacht dan altijd oorverdovend. Ze is altijd vrolijk en danst door de keuken. Ze maakt de mensen goed gezind. Een enkele keer vragen ze haar bij op het feest.

Kibangwe heeft ook gedanst op een feest dat laat uitliep. Hij maakte muziek op een oude kookpot met het bestek. Hij had in de keuken aan de wijn gezeten en voelde zich draaierig.

'Hij wil niet dat ik hem tegen mij aandruk. Misschien is hij bang. Bang om te voelen. Bang om de mensen die hij achterliet te verliezen. Hij wil de waarheid niet zien. Hij kan zijn verleden nog niet loslaten. Maar ik laat hem niet meer los. Ik weet dat wij het samen mooi zullen hebben hier. Ik weet dat Kongo voor ons stilaan vreemder en vreemder wordt. Straks is Kongo ons nog vreemder dan dit nieuwe land.'

De dag na het dansfeest gaat Kibangwe vroeg op zoek naar werk.

De stenen op de bouwwerf van Swa zijn gekuist. Hij krijgt de middagen dus weer vrij. Hij wil zo snel mogelijk aan de slag om geld in het laatje te krijgen.

Hij rijdt langs bij een tuinbedrijf. Geen succes.

Hij stopt bij een brouwer. Geen succes.

Hij belt aan bij een varkensboer. Geen succes.

Bij een kippenkweker bekijkt men hem van boven tot onder.

Of hij er iets mee inzit om 's nachts te werken? Kippen komen pakken die geladen moeten worden. Nachtwerk. Kibangwe neemt alles aan.

Ze spreken af wanneer hij de eerste keer zal komen helpen. Ze bespreken het loon dat hij zal verdienen.

Kibangwe denkt weer aan de dag dat hij zijn wagen weer vol had met gevangenen. Hij zou hen naar de stad brengen. Intussen kende hij de weg al blindelings. De agent naast hem was zenuwachtig. Hij stond er alleen voor.

Meestal waren de agenten met twee. Nu moest één agent vier gevangenen bewaken. Zijn zenuwen stonden gespannen.

Halverwege de rit hoorden ze plots een knal. De auto van Kibangwe begon te slingeren over de weg. Een klapband.

Er zat niets anders op dan aan de kant te gaan. Het reservewiel op te leggen. Kibangwe verontschuldigde zich bij de agent. Tijdens de operatie om de auto weer rijklaar te maken brak plots onrust uit. De gevangenen wisten de agent te overmeesteren en hem vast te maken aan een boom. Ze gaven hem stokslagen. Ze zetten het op een lopen. Kibangwe rilde. Hij durfde zijn ogen niet open te houden. De agent sloeg hem later in de boeien. Kibangwe werd ervan beschuldigd te hebben samengewerkt met de ontsnapte gevangenen. De klapband zou opgezet spel geweest zijn. Kibangwe wachtte een moeilijke, harde tijd. Een proces.

Kibangwe wist dat vluchten zijn enige mogelijkheid was. Vluchten naar een ander land. Asiel vragen. Een nieuwe start.

‘Slecht betaald’, zegt Adolina als Kibangwe zijn geld telt na een nachtje kippen pakken.

‘Slecht betaald’, als ze hoort wat hij krijgt om het materiaal bij het bedrijf dat afsluitingen plaatst klaar te zetten.

Maar Kibangwe legt elke cent die hij kan opzij. 208 euro na vier en een halve maand. Kibangwe vraagt zich af of zijn moeder alle dagen aan hem denkt. En zijn vriendin?

Kibangwe kijkt door het kleine raam van de kamer naar buiten. De vrouw van Mr. Bergen rijdt vandaag al de derde keer uit. Met haar hoge hakken zakt ze weg tussen de steentjes. Ze belt met haar gsm, terwijl ze naar de auto loopt. Haar blouse is diep gedecolleteerd. Kibangwe vraagt zich af of ze geen kou heeft. Het vriest. Haar korte jas hangt open. Haar korte rok spant.

Mevrouw Bergen praat altijd zacht. Ze praat te vlug om haar te kunnen verstaan, maar ze gebruikt haar eigen gebarentaal, waardoor ze haar begrijpen. Kibi en Ado zegt ze altijd.

‘Kibi’ zegt ze dan zacht.

Kibangwe heeft meneer en mevrouw Bergen nog nooit zien fietsen. Er staan nochtans twee prachtige fietsen in de stal.

De steentjes snerpen als mevrouw de wagen van het erf rijdt.

De nacht duurt lang. De boer roept en tiert tegen Kibangwe, terwijl hij de

kippen probeert te pakken. De pluimen stuiven in het rond. Een kip pikt hard in het gezicht van Kibangwe. Kibangwe schrikt. Het zweet druipt van zijn kin. Zijn benen zijn moe.

De boer kijkt boos en betaalt bijna twee euro te weinig. Kibangwe draait zich om en maakt zich uit de voeten.

Buiten op het erf vindt hij zijn fiets niet terug. Hij zoekt. Hij zoekt. De fiets is weg.

Kibangwe gaat te voet naar huis. Hij is kapot.

Het licht brandt al in het huis van meneer en mevrouw Bergen als hij aankomt. Iemand kijkt naar hem vanuit het raam van één van de dakkapellen op het grote dak.

Adolina kijkt hem bezorgd aan als hij zich op het bed laat vallen. Ze haalt een natte doek en dekt zijn voorhoofd. Ze dekt hem toe.

Ze zingt zacht terwijl ze het wasgoed van mevrouw Bergen vouwt en strijkt. Ze lacht.

Als Kibangwe wakker wordt, kijkt ze nog steeds bezorgd. Kibangwe wordt er nerveus van. Hij ziet dat hij te laat is voor zijn werk bij de hekkenbouwer. Hij vloekt.

Adolina komt vlak voor hem staan en plots grijpt hij haar vast en begint haar te kussen.

Hij trekt haar jurk uit en vrijt met haar. Bruut en onhandig. Adolina lacht en kirt. Ze beantwoordt zijn plotse toenadering gretig.

Kibangwe wordt steeds gewelddadiger. Luidruchtig kreunt hij en hij slaat Adolina op de billen.

Ze stopt met lachen. Ze is stil.

Kibangwe hoort het snerpen van grint. Het geluid van hoge hakken. Hij hoort de stem van mevrouw Bergen.

‘Kibi?’

‘Kibi, heb je de honden al uitgelaten?’

‘Kibi?’

Kibangwe laat Adolina los. Ze graait naar haar jurk en ze hurkt achter het bed.

Kibangwe doet zijn kleren aan. Zijn schoenen. Zijn jas.

Adolina huilt.

Met een ruk opent Kibi de deur. Hij loopt mevrouw Bergen haast omver. ‘De honden’, zegt hij en hij maakt zich uit de voeten.

Kibangwe stapt met de honden verder en verder. Hij kijkt niet om. Hij gooit

de stok steeds verder voor zich uit.

Bij valavond maakt hij de honden vast aan een boom.

Hij hoort ze huilen tot hij in een klein station op de eerste trein stapt die stopt.

Hij ziet zichzelf in de spiegeling van het raam.

Hij denkt aan thuis. En thuis is thuis bij zijn moeder die zo ver en onbereikbaar is. Bij zijn vriendin die vast niet langer op hem wacht.

‘Hij kon mij niet verdragen. Mijn handen niet. Mijn adem. Hij kon mijn borsten niet tegen zijn lichaam verdragen. Maar ik had mijn oog op hem laten vallen. Ik had hem nodig, om te overleven. En ik kon het integreren voor hem een stuk gemakkelijker maken.’

Dat was wat ik dacht. ■

Marie Louise Bibish Mumbu

Mijn obsessies

Ik denk er aan, ik schreeuw het uit!

Marie Louise Bibish Mumbu bezint zich over haar levensparcours. En trekt daaruit de nodige conclusies: 'J'ai découvert que dans la vie on se plante beaucoup, souvent. Il faut juste reconnaître chaque fois que ça arrive, se relever et continuer! Je me suis beaucoup plantée. Nos choix gouvernent nos vies. Un geste, un mot, on est lié. (...) Foncer ou laisser courir?' Er voor gaan of alles op zijn beloop laten?

'Je veux pouvoir choisir mes manques, mes merdes et mes embrouilles, mes hommes, ma vie et ma destinée, parce que je vis mon temps, pas le vôtre, pas le leur. Je veux qu'on me laisse vivre! Avec mes risques, mes hontes, mes rêves ... C'est ma vie après tout.'

We publiceren in vertaling enkele van haar overwegingen uit de monoloog *Mes obsessions*.

(2) Een weekend

Kabibi

Ze is mijn buurvrouw

Ze brengt alle weekends in de wijk door

Terugkerend van haar 'verboden liefdes', zoals ze die zelf graag noemt

Wij groeiden samen op

Leeftijd heeft geen vat op haar

Ze heeft een passe-partout fysiek, makkelijk te plaatsen

Zij is een voornaam en woordjes, gekke woordjes

Ik hou van je, ik wil je, ik doe alles, vraag maar

Het is mooi weer, geen zon, een zachte koelte

Ik werk vanmorgen niet

Ik zie haar, ik groet haar, het is lang geleden!

Ik wil toch kwijt dat ik ze graag mag

Ze vraagt om langs te komen, om te kwebbelen

Ze heeft weetjes over iedereen

Hoewel ze hier niet permanent woont

Bij de muur van haar huis vraagt ze om uit te kijken
Het leven geeft geen geschenken, weet je
Sommige klanten trouwens ook niet
Weet je, mijn knul heeft me geïnstalleerd, vertrouwt ze me toe
Ze wonen allebei in Matonge
Zij is er de hele week, komt alleen 's zaterdags naar de wijk
Haar zoon is 10 of 11 jaar
Hij is mijn enige échte toeverlaat, ik gruw al bij de gedachte dat hij een
ongelukje was
Nog minder een vergissing ...
Hij is het resultaat van ware liefde, mijn Versace, een geschenk uit de
hemel!
Enkele mama's die ons kruisen, staren ons aan
Kabibi heeft een duivelse blik, ze kan zich dat aanmeten, ze heeft geen
leeftijd
Haar kloffies lijken altijd superkort en lijden aan een tekort aan stof
Soms draagt ze mantelpakjes en heel hoge hakken
Ze vindt het zalig om uit te dagen
Iedereen komt aan de beurt, zonder onderscheid
De papa's van op de hoek, hun zonen, hun kleinzonen
Zij houdt van mannen
Maar ze heeft zich voorgenomen om geen kinderen meer te maken, niet
zoals die eerste keer
Voor de leut neuken, zonder met haar cyclus rekening te houden? Neen!
Mocht je horen dat ik in verwachting ben, dan komt dat omdat ik er voor
koos, mijn schat
Want mijn cyclus heb ik nu zodanig onder controle dat ik in alle vrijheid
kan kiezen
Geen risico om zwanger te worden
Zonder condoom
Het zijn zulke vrouwen dat mannen zoeken, zegt ze
Haar knul is op zijn Afrikaans gescheiden
Niet volgens de papieren
Vrouw en kinderen in Europa
Hij, in het thuisland om te werken
Zijn laatste clandestiene liefdesgeschiedenis ...
Ach ja, ik heb nu mijn plaats veroverd, bekend ze
Zij is een van de weinigen uit de wijk, die mij met levensblijheid opmontert
Ga ertegenaan, kleintje, en nog harder dan ooit

Doe de goede keuzes, spook geen stomme dingen uit
 En hou je billen goed op elkaar, de ene bil tegen de andere
 De mannen zijn gek op spleten ...
 Je kunt alles bereiken met je kop, doe dan niet tegendraads
 Je hebt het recht niet op een onwettig kind, herhaalt ze
 Niet doen
 Anders klop ik je verrot, nog vóór je eigen moeder, snap je!
 Je hebt het recht niet om je leven te verbrassen voor een straffe gast, ook
 niet voor iets anders
 Ik weeg vijfenzestig kilo
 Zij rond de vijfenveertig
 Maar dat neemt niet weg dat ze me zal aframmelen indien nodig, dreigt
 ze
 Het zijn niet de grootte of het gewicht die de doorslag geven
 Weet je hoeveel kerels boven op mij de liefde bedreven?
 Plomperds, allemaal plomperds
 En hij die ik de hele week draag is nog plomper dan al mijn verboden liefdes
 verenigd
 Ze zal me aframmelen, dat is zeker
 Zonder twijfel
 Een voorbijgaande mama merkt op dat ik in slecht gezelschap ben
 Ik, zo liefvallig, universitair, brave meid
 Zij een moe kloek,
 Wat weet zij hiervan, die brave vrouw?
 Niemand houdt van Kabibi, ik wel!
 En trouwens, de wijk is zo kleurrijk, dat niemand weet wie sulliger is dan
 de andere
 Wie is het en wie niet?
 Kameleonstad
 Misschien is dát wel de mondialisering?

(6) Herinneringen

Ik ben verdomd woedend
 De gebeurtenissen van de laatste weken ...
 De goede oude tijd, dat het leven aan mijn kant staat en alles op wielmpjes
 loopt, laat me in de steek
 Leven is het risico nemen om voortdurend te verdwalen
 Meestal vergist men zich

Er bestaat geen perfecte man
Tot mijn schande moest ik dat ervaren
Papa was voor mij echter een superman
Tot ik hem verloor
Dat was gisteren
Tien jaar geleden
De wereld stort in
Ik ben niet anders dan opstandigheid en verbittering
Het valt me zelfs moeilijk om papa te zeggen als het over ouders van anderen gaat
Morgen jaagt me angst aan, alleen maar als ik er aan denk
Ik, die nooit iets te kort kwam
Een dak boven het hoofd, studies, speelgoed, poppen, Barbie en Ken, een voertuig voor de verplaatsingen, reizen tijdens de vakantie, zakgeld, veel liefde en een familie
Mijn vader is niet meer dan een staatsambtenaar, niks anders ...
Mijn kindertijd heeft weet van Sinterklaas en de kerstman
Kongolese jeugd en toch gelukkig
De familiale waarden worden doorgegeven
Beminnen en bemind worden is geen teken van zwakheid in de familie
De dag dat het gebeurde, was ik thuis met mijn broer, die net iets jonger is dan ik
We zijn met zes kinderen en ik ben de jongste dochter
Ik maak het eten klaar: gezouten vis, rijst en maniokbladeren
Mijn broer roept me, eerder ongemakkelijk
Ik ben in de keuken en hij in het salon
Ik heb veel zin om hem duidelijk te maken dat het me ergert om aldus mijn naam te horen roepen
Kijk eens aan! Er is een oom die me verzoekt om te gaan zitten
Voor wie neemt hij zich dat hij me laat zitten in 'mijn' salon ...
Mijn jongste broer mijdt mijn ogen, ik kan niet volgen
Oompje declameert zijn gedicht: 'Ik ben u komen melden dat uw vader ons sinds 11 uur vanmorgen heeft verlaten en blablabla.'
Het is kwart voor één 's middags
Mijn broer kijkt nog steeds niet in mijn richting
Zeker niet in mijn ogen
Ik neem me dan voor om dat gedicht niet te aanvaarden
Vooral omdat mijn broer mijn blik ontwijkt
Ik ga dus rustigjes terug naar de keuken, leg de rijst in het kokende water

en stort me op de saus voor bij de gezouten vis
 En dan hoor ik plots als in een droom het gejammer van moeder
 Zij is op straat samen met andere mama's van de wijk
 En dan realiseer ik me
 Dat ik me niet meer herinner wie de maaltijd van het fornuis heeft genomen
 en naar beneden heeft gebracht
 Nog minder wie alles heeft opgegeten
 Het raakt me niet op dat ogenblik, het is totaal onbelangrijk
 Maar vandaag zou ik het graag weten, ik ontkleed me, ik wou mijn kleed
 wegwerpen, ik omgord een lendendoek en ik recupereer de huissleutels
 Als een automaat
 Het huis stroomt vol nonkels, tantes, kozijnen en neven
 Men roept, men brult, men weent
 En men weent niet eens om een dode
 Honger en hebzucht primeren
 Ze uiten hun minachting, ze ruziën, bekritisieren zich beurtelings
 Omtrent het eten, omtrent wat hij naliet
 Zijn bezit
 Maar niet omtrent zijn verantwoordelijkheden
 Noch zijn kinderen
 Die niets anders dan rust verlangen
 En dat onze bezetters, nonkels en tantes en hun nageslacht zouden
 oprotten
 Dat ze ons laten wennen aan de nieuwe leegte in onze levens
 Ik verloor het geloof tegelijk met vader
 Mijn broers alles onder controle
 Mijn zus een en al vertrouwen
 Mijn moeder de sereniteit zelve
 Ik geloof in niets meer, noch in het leven, noch in de natuur
 Nog minder in God die ik van alles beschuldig
 Mijn oudste broer uit België komt een volle maand om te rouwen
 Hij is voortaan de chef van de familie, men herhaalt het onophoudelijk
 De dag van de begrafenis, paniek aan boord!
 - Geef me de huissleutels, eist een oom
 - Uw enige échte familie dat zijn wij, zegt een tante, uw moeder mag ons
 verlaten, zo ze wil, zelfs hertrouwen, voor ons is ze van geen tel
 - U bent de erfgenamen van uw vader, dat weten jullie toch wel?
 Weer een andere oom vraagt alleen maar een auto en een huis in naam van
 zijn verwantschap in Kinshasa, hij bestuurde alleen maar zijn fiets en leidde

zijn koe en dan nog ... alleen maar in zijn dorp
De jongens uit de buurt verwachtten slechts één woord van de
erfgenamen
Om zich op de 'énige, échte familie' te storten en te kunnen pierewaaien
Mij verwondert niets meer!
Ik ben overbelast, vermagerd, een bleekscheet
Zonder stemgeluid, zonder reactie
Zonder vader ...

(10) Verkiezingen

Ik wil stemmen
Al tien jaar mag ik dat, maar ik deed het nooit
Nooit aan verkiezingen deelgenomen
Toch is dat de beste manier om mijn leeftijd onder ogen te zien
Ik heb de indruk plots een stuk ouder te zijn geworden, zelfs al betaal ik geen
huishuur, geen belastingen
Ik leef in het huis van mijn vader met mijn moeder en mijn broer
Samen met broertje betalen we de facturen voor elektriciteit en water, ik
neem de bevoorrading op mij
Ik betaal enkel mijn telefoongesprekken
Al mijn verplaatsingen
Al mijn kleren
Ik ben van de generatie die vlug moet opgroeien
Het land doet alsof zijn neus bloedt? Normaal, het heeft me nooit laten
stemmen
En door dat gebaar wens ik nu de wereld te veranderen
Een klein papiertje in een urne
Ik ken de procedure uit het hoofd; op televisie zien doen
Al tien jaar droom ik ervan om hetzelfde te doen
Dan heb ik al bij al toch de indruk dat mijn verblijf op aarde sporen heeft
achtergelaten, want het moet toch ook iets meer zijn dan alleen maar gebo-
ren worden, zich kleden, eten, bewegen en doodgaan
Ik wil vrij kiezen
En dat zou de meerderheid op zich moeten nemen, tegelijk met mij
Het is eens een andere manier om almaar te moeten denken over wat er te
eten valt en wat men om het lijf zal hangen
De 'zondebok' is het land
Ik wil stemmen

Al tien jaar mag ik, maar ik deed het nooit
 Nooit aan verkiezingen deelgenomen
 Men heeft alleen plichten en geen rechten
 Het zijn zelfs niet eens vaderlandse plichten
 Elke keer dat een vlag wordt gehesen in een kamp, in een straat of in een
 betoging, waarvan ik inhoud noch doel ken, moet ik halt houden
 Omdat ik toevallig in de buurt ben
 Als ik 'shégués' in de stad kruis, de grootste zijn de meest bedreigende, moet
 ik centen dokken zodat ze me niet zouden plunderen
 Als een kruier een taxi voor me doet stoppen, moet ik hem 100 FC voor de
 moeite
 Ik moet een 'dienstopdracht' voor de luchthaven kunnen voorleggen of het
 strand zélf als ik met vakantie vertrek
 En nog een 'uitgangsbewijs' om te reizen, ik ben nochtans freelance
 Ook een gezondheidsattest, made in een grenspost, niet dat van een zie-
 kenhuis
 En als ik gehaast ben, moet ik voor de taxi dubbel betalen
 Want hier is de klant nooit koning
 En dat een taxi zijn eigen richting bepaalt, zelfs al gaat de helft van de stad
 een andere richting uit
 En elke keer dat een presidentiële stoet uitgaat, moet men trottoirs en stra-
 ten mijden
 En als er vijf stoeten zijn, want op een bepaald ogenblik hadden we vijf
 presidenten, is het beter om thuis te blijven!
 Het stuurt zoals het bestuurt
 Veel te vlug en zonder rekening te houden met de vele kippenrennen op de
 reeds erg gehavende wegen
 Maar het schijnt dat het niet dezelfde bestuurders zijn: die van de stoeten
 en die van het land
 Moet ons dat geruststellen?
 Ik ben het zat
 Ik wil stemmen
 Al tien jaar mag ik, maar ik deed het nooit
 Nooit aan verkiezingen deelgenomen ■

[vertaling: Guy Commerman]

Dagboeknotities van een Belgische militair 3

29 10 06

Vandaag is het de tweede ronde van de presidentsverkiezingen. Incidenten blijven voorlopig uit. (...) De privé-milities van de protagonisten houden zich ook rustig. Uit voorzorg ga ik vandaag de deur niet uit. (...) De troepen van EUFOR en Monuc hebben strategische posities in de stad ingenomen en staan klaar in geval van problemen. De aanwezigheid van zoveel buitenslands machtsvertoon versterkt bij de Bemba-aanhangers wel de indruk dat Kabila moet winnen en dat de uitslag van de verkiezingen dus al vastligt. Kabila wordt door de EU naar het presidentschap geleid, zodat de Westerse bedrijven het land verder kunnen leegzuigen (...) en Ruanda Kongolees grondgebied kan blijven bezetten. De kracht van geruchten is enorm. Weerlegging wordt niet aanvaard, want dan ben je misleid door de leugens van diegenen die er een verborgen agenda op na houden. Politieke debatten eindigen bijna altijd in een patstelling. Noch EUFOR, noch Monuc zijn graag gezien. Het enige verschil tussen beide is dat ze Monuc niet respecteren en EUFOR wel. De militairen van Monuc zijn angsthazen die bij het minste naar hun kazerne vluchten. EUFOR komt tussen als er problemen zijn en benadrukt zijn militair karakter. Daar kunnen de bendes hier niet tegen op. Ondertussen is het me wel opgevallen dat er iets veranderd is in de stad. Je komt regelmatig kleine groepjes arbeiders tegen die de straat opkuisen. Met kapotte en versleten borstels, maar ze doen het wel. Dat is momenteel het belangrijkste. Dat er iets gebeurt waardoor de mensen kunnen zien dat verandering tot de mogelijkheden behoort. Er wordt zowaar gehoor gegeven aan de bevelen van de verkeerspolitie. In februari was het nog zo dat een agent die het verkeer probeerde te regelen (werkende verkeerslichten tref je hier nergens aan) een bijna onmogelijke opdracht had. Hij werd simpelweg genegeerd en moest opletten dat hij niet werd overreden. Nu slagen ze er wel in hun autoriteit te laten gelden. Zowel op grote als op kleine kruispunten. De verkeersstroom verloopt nu ook vlotter en voetgangers kunnen veilig oversteken. Het lijkt wel of er een beetje discipline binnengesijpeld is. Mijns inziens, behoort discipline tot één van de basisvoorwaarden voor een functionele samenleving. (...) De sloppenwijken zijn nog verveelvoudigd. In Westerse steden (...) geven de rijkdom en welstand de toon aan. Ik vermoed dat in Kinshasa eerder de welvaart verborgen blijft.

x

Betty Antierens

Tembe Makono

Tembe trapt zijn hart uit zijn lijf. Tembe fietst alsof zijn leven er van af hangt.

Zijn leven hangt er van af!

Miss Agnes heeft hem daarstraks uit zijn siësta geroepen, 'Mascotte, Mascotte', het klonk dringend, en angstig. Miss Agnes is nooit angstig, roept nooit dringend. Missie Agnès beweegt als een antilope en lacht als een watervalletje. Missie Agnes is een witte negerin, daar is hij zeker van. Ze zingt terwijl ze staat te koken, 'O elè', zingt ze, 'Olimba ba lou è', terwijl ze traag de pruttelende moambe roert.

'O mama dou-ou-ou', zingt ze gelukkig, terwijl ze pilipili fijn wrijft boven de ketel.

Miss Agnes is een blanke negerin. Het kan niet anders.

Maar nu, vandaag, daarstraks, terwijl hij dacht dat ze loom siësta lag te houden, had ze angstig de deur van de veranda opengetrokken en had ze geroepen, 'Tembe, Tembe, je moet bwana Louis halen!'

Hij lag te dromen. Misschien dacht Miss Agnes dat hij sliep. Als bwana Louis op inspectie is, mag hij op de veranda van het grote huis slapen, maar hij lag te dromen en hij had door de spleten van zijn ogen miss Agnes op hem af zien komen schommelen, haar handen onder haar zware buik. Haar prachtige ronde buik, zo wit als de parels rond haar hals. Maar ze lachte niet, ze zocht Tembe niet, ze zocht bwana Louis en er liepen tranen over haar kokoswangen.

Eerst wou hij niet wakker worden, hij wou verder dromen. Wie heeft er nood aan bwana Louis? Als hij er is, zingt niemand.

Maar hij zag Miss Agnes wenen en lachte zijn tanden bloot, zijn tanden zo wit als haar buik en de parels rond haar hals.

'Tembe', had ze gezocht, opgelucht, toen hij zijn ogen wijd open had getrok-

ken. Hij had ze laten rondtollen in hun kassen, daar lachte ze altijd om. Nu niet, zijn lachtruc faalde! Miss Agnes steunde met één hand op de balustrade en zuchtte weer, 'Tembe, ik moet naar Leopoldville, naar de maternité.'

Ze had hem een doosje gegeven, 'pour toi Mascotte', had ze gezegd, 'nu snel, zo snel als een luipaard, zoek bwana Louis, zeg hem dat ik naar de maternité ben en kom nooit meer terug.'

'Non!' had hij geroepen.

'Oui,' had ze gezucht. En ze had haar hand uitgestoken naar de fiets. De fiets van bwana Louis. Toen had ze zich omgedraaid en was het huis ingegaan zonder nog naar hem te kijken.

Hij was op de fiets gesprongen en was beginnen trappen. Hij vloog, hij draafde. Als een giraffe sprong hij door de Savanne. Op de fiets van bwana Louis.

Hij wist waar hij hem kon vinden.

Soms was Bwana Louis op inspectie, maar vanaf de siësta was hij bij Samora.

Tembe trapte tot zijn ballen het zadel schroeyden. Hij draaide de zandweg in naar de houten hut van Samora en zag bwana Louis op de barza. Zijn groot lijf vulde de rieten stoel.

Samora hoorde de fiets knarsen over het pad en stapte lui de barza op, rinkelde met haar armbanden, 'Louis, Louis, c'est le boy de ta femme.'

Tembe vertraagde, hij had hier nooit mogen komen. Dit was de wereld van bwana Louis. Maar hij kon nu niet terug, dan zou bwana Louis hem inhalen met zijn auto. Nee, hij had hier nooit mogen komen, hij had meteen verder moeten trappen, de savanne uit, tot aan de brousse, tot aan de stroom, tot waar de pinase aanlegde, en naar zijn dorp varen, zeven dagen diep de brousse in.

Maar nu hij hier was, moest hij de boodschap doorgeven. Hij kromp terwijl bwana hem aanstaarde, 'Wel luis, wat kom jij hier in godsnaam doen!'

'Miss Agnes est a la maternité,' had hij gestameld, 'à Leopoldville. Elle a demandé...'

Bwana Louis had zijn wenkbrauwen opgetrokken en was recht gesprongen. De stoel was van zijn lichaam gevallen, kletterend op de barza. Met grote passen was hij naar zijn quatquat gestapt, langs Tembe heen, zonder hem te zien. Dat was het geluk van zwarte mannen, dat de geesten hen onzichtbaar konden maken voor witte mannen.

Samora, die putain, was beginnen schateren. Samora was nog luider gaan schateren, haar beide armen zwierend, toen de quatquat vertrokken was.

‘Va-t-en imbécile!’ had ze geroepen, toen alles stil was geworden, zo stil dat je een slang kon horen ritselen.

‘Va-t-en, quand il saura il va te tuer!’

‘Moi?’ Hij stond daar nog altijd, onzichtbaar, maar niet voor Samora.

‘Il ne sait pas faire des enfants, il pense que c’est la faute d’Agnes, mais c’est lui, c’est lui!’

Ik trap, ik trap op de glimmende fiets van bwana Louis. De savanne door, tot aan de rivier, tot aan de pinase. Zeven dagen varen en ik ben in mijn dorp. Daar vindt hij me nooit. Mijn ballen branden, mijn ballen huilen. Ze kermen om haar ivoren buik die mijn gelukbrenger omhelsde, omknelde. Mon Mascotte, lachte ze, terwijl ze met me toverde. Terwijl ze in me kneep en lachend op mijn billen kletste, en ik in haar danste, en zij wild bleef kletsen en knijpen. Harder en harder. Me uitkneep. Tot ik haar vulde, tot ik haar vulde als een man.

Tot ik haar gaf wat die bleekscheet niet kon. Ik, Tembe Makono.

Ik trap voor mijn leven. De geest heeft me onzichtbaar gemaakt. Ik trap de hele nacht door. Ik weet nu wat er in het kistje zit. Ik zal er een geit voor kopen, en een speenvarken, en kippen. Nog voor de zon begint te branden sta ik op het strandje. De pinase ligt te wachten. Ik betaal, voor mij en mijn fiets en bindt de fiets vast aan de balk achter in de pinase. De vrouwen van mijn land komen lui de savanne uitgewandeld, ze dragen eieren, en noten, en zware zakken zout en vastgebonden kakelende kippen. Dikke en magere kippen. Ze zoeken een plaats in de boot. Er komt nog een man bij. Hij, en zijn geit, en dan is de pinase vol en glijdt naar het midden van het gele rimpelende water. De vrouwen beginnen te zingen. Zeven dagen. Dan ben ik in mijn dorp. Ver van bwana Louis. Daar komt Tembe Makono, zullen ze zeggen. Tembe Makono, een man. Hij heeft kippen bij, en een geit, en een speenvarken. Kijk, alles vastgebonden aan zijn vélo. ■

[voor Tembe Makono]

René Hooyberghs

Balbezit

Op de Boulevard du 30 Juin heeft mijn vader twee dagen liggen rotten, de derde dag is hij door iemand opgeruimd. Ik ben er een paar keer langs gelopen, maar heb hem niet aangeraakt. Eerst wou ik in zijn zakken kijken of ik wat vond, geld, een beschreven blad dat ik iemand kon laten lezen. Ik heb het niet gedaan, omdat ik zeker wist dat iemand me al zou zijn voorgeweest. En stel dat ik wat gevonden had, binnen de twee minuten was ik het weer kwijt, met nog een pak rammel op de koop toe. Hij had toch nooit veel op zak. Misschien had ik ook geen zin om in die hitte met een lijk te zitten stoeien. Mijn moeder vond ik al lang niet meer, die was tijdens het opstandje naar de familie gevlucht of die lag ergens anders dood.

Mijn grootvader was een grapjas, ik heb hem nooit gezien, maar mijn vader heeft veel over hem verteld. Mijn grootvader heette Pépé Electrique. Door zijn schuld heb ik twaalf tenen, andere kinderen hebben er tien. Hoe komt dat? Dat verhaal heb ik wel honderd maal gehoord, ook mijn vader heeft twaalf tenen, rotte tenen nu, maar voor hem was het niet erg. Toen hij klein was, leefde mijn grootvader nog om hem te beschermen en misschien waren er toen nog geen heksen, want ik ben een heks. Ik ben een heks omdat ik twaalf tenen heb, vroeger kon dat geen kwaad, maar nu wel.

Pépé Electrique had eerst een mooie koloniale naam, Bonaventure, zoals ik. De familie woonde in Shinkolobwe, bij de mijnen. Daar werkte Pépé, in de mijn. Hij deed zwaar werk, want hij was sterk en slim. Het erts heette pekblende en Pépé schepte dat erts in ijzeren vaten, die werden dichtgelast en dan verstuurd naar België en Amerika. Daarvan is hij radioactief geworden, niet alleen hij, maar zowat de helft van de mijnwerkers. Maar Pépé was slim, de mijn nam hem mee naar Kinshasa en omdat hij zo slim was, werd hij door de Belgische dokters naar het Tropisch Instituut van Antwerpen gestuurd en hij woonde in Schoten, het slaapdorp van Antwerpen; ze konden hem gebruiken als experiment voor de toekomst. Volgens mijn vader hadden de Amerikanen Pépé gewoon uit een vliegtuig boven Nagasaki kunnen gooien, ze zouden er een dure bom mee hebben uitgespaard. Dat

vond mijn vader ongelooflijk grappig. Van België kwam Pépé terug naar Kinshasa. Hij is nooit meer naar Shinkolobwe gegaan, in Kinshasa was hij beroemd en hij had van de mijn geld gekregen voor zijn reis naar België. Hij was zo rijk dat mijn vader heel zijn leven lang alleen maar moest drinken en liegen, hij kwam alleen maar thuis om te snurken en te neuken.

Alle kinderen van Pépé hadden twaalf tenen en de kinderen van de kinderen ook, dus ik ook. Dat kwam door de peklende en erg was het niet. Alleen voor mij, dat ging fout. Door mijn tenen, mijn leugens, mijn gedroom, en mijn grote mond. En mijn kop met rood haar. Of dat rood haar ook met de peklende te maken had, heeft nog niemand onderzocht, alleen in onze familie werd over peklende gesproken. En nu mijn vader op de Boulevard du 30 Juin als verkeersvertrager heeft gediend, zal er wel verder geen haan meer naar kraaien. Mijn vader kon dus niks.

Ik kan w  l wat en daar zal ik het mee maken, twaalf tenen of niet: in balbezit ben ik, Bonaventure, een wonder. Een aap. Onhoudbaar dartel ik over het terrein, huppel, dribbel, met hoofd, voeten, borst, schouder, kont. Tegenstrevers struikelen nog voor ik hen voorbijflits. HuHuHuHuHu. De supporters staan recht en scanderen wild van enthousiasme. HuHuHuHuHu. Zelfs de supporters van Barcelona, zwaaiende armen, keelkreten, HuHuHuHuHuHu. De aap. Er rollen bananen over het veld, ik ben onstuitbaar, ik zweef naar het doel van Barcelona. Victor Vald  s – de sukkel – staat perplex, zoiets heeft hij nog nooit gezien. Maar ik heb al twee keer gescoord vandaag, ik kijk rond, rond mij vertraagt de tijd, ik zie mijn maatje Frutos. Nog niet gescoord, al drie weken. Met een hakje geef ik hem de pas, op zijn hoofd geschilderd. Pats binnen, drie-nul voor Anderlecht, klaar, bedankt Bonaventure, heel Anderlecht staat te dansen, HuHuHuHuHuHu, leve de aap.

Het gras, het ijskoude natte gras van Anderlecht in mijn gezicht, de afkoeling, lekker als champagne, de hele ploeg ligt boven op mij te rollen en te juichen. Weg, laat nu Bonaventure maar terug in beeld, na Makel  l   ben ik het nieuwe Kongolese voetbalwonder, Bonaventure De Aap, mijn eretitel.

En zo komt Bonaventure in Schoten terecht, in de voetsporen Pépé. Hoe? Speelt geen rol natuurlijk, zoals een miljoen Afrikanen al in Europa terecht zijn gekomen en maar   ntje in Schoten. Na Pépé voor de tweede keer een zwarte heks in Schoten.

Na drie pogingen, na moord en doodslag en doodsangst en onuitspreekbaarheden, na rondsukkelen in Brussel op zoek naar Anderlecht, waar ze mij nog niet kunnen gebruiken. Slim ben ik wel, dat heb ik van Pépé en mijn

rode kop helpt ook misschien wel wat. Ik kom in FC Schoten terecht en ben bankzitter spits, al drie jaar, tot ik volgens hen zeventien ben en klaar voor het eerste elftal. Sterk genoeg, slim genoeg, rode kop genoeg, zeker niet lui, zegt de coach na iedere training, een beetje met verbazing. Lui? Alsof wie lui is van Kongo in Schoten terecht zou komen en dan in Anderlecht.

En ik krijg de kans en speel de pannen van het dak en er vliegen géén bananen op het veld, maar het is gelukt. In de douche tel ik mijn tenen nog eens na, alle twaalf, ze brengen me geluk, twaalf tenen is het minimum, wie er maar tien heeft, is een sukkel.

En de volgende zondag speel ik ook en op het jaarlijks feest van FC Schoten moet ik er bij zijn, want de burgemeester komt en de tandarts en de dokter en de prominenten van het slaapdorp en hun vrouwen van vijftig bekijken me, Bonaventure, de rosse neger, nooit gezien. Wat weten zij? Ze kijken maar ze praten niet. Wie denkt nu dat een rosse neger Nederlands schrijft of spreekt. Eentje spreekt me toch aan, in 't Frans met haar op en later vraagt ze of ik werk of naar school ga. Naar school natuurlijk, werken is slecht voor voetballers, je focus is verkeerd. Heeft Droghba ooit gewerkt, of Makelélé, ik geloof het nooit. Niet doen Bonaventure, maar later moet ik wel, als ze denken dat ik achttien ben en mijn eerste job komt door het voetbal, het voetbal is goed voor mij. Ik wil alleen officieel werk. Als ik tegen ze zeg dat ik niet in het zwarte circuit van straatverkopers wil, lachen ze zich een bult, Kongolese humor, ze begrijpen er alles van. Ik probeer ze te beheksen, maar hekserij werkt niet in België, of misschien ben ik nooit heks geweest, alleen maar twaalf tenen en een rosse kop, de rest is fantasie van de boskongolezen.

Waar ga je werken Bonaventure, je kunt niet blijven lummelen, je moet alleen wonen, weg van opvangst en andere flauwekul, je kost verdienen, van dat voetballen alleen kan ik niet leven, nu nog niet, dat moet nog komen, maar ik moet spelen, veel voetballen, voor werken is geen tijd. Ik krijg geld van hun regering, maar ook dat kan niet blijven duren zeggen ze, dus ik schrijf me in voor een echte job, bij de Gemeente Schoten en ze komen aanzetten met straatvegen en zo, daar heb ik geen zin in, en dan kan ik bij de dienstencheques gaan werken, poetsen en opruimen en dat soort dingen waar ik niet moe van word, zodat ik 's avonds naar de training kan en op zondag voetballen.

Op het voetbalfeest was iets gebeurd, mijn heksentoeren hadden toch gewerkt. Niemand minder dan Madame X, een leider van haar volk, had Bonaventure opgemerkt, zijn voetbalkunst gezien, zijn bescheiden oogop-

slag, de rosse kop, het vleesgeworden voetbalwonder. Zij had haar invloed gebruikt bij wie kon helpen, zij had hem geholpen aan zijn baantje bij de dienstencheques, zonder dat hij daar iets van wist. En zo kwam Phemba Phemba Bonaventure terecht in het centrum van de macht.

Weldra mocht hij poetsen in het huis van Madame X, die hem de kneepjes van het poetsen persoonlijk bijbracht en hem rondleidde door het huis, eerst overal afstoffen, dan pas de vloeren met nat, de emmer niet op de grond, maar op een vodje, anders maakt dat kringen, mag niet, alles moet worden opgetild en afgestoft en niets blijft onbewogen. Pas op, denkt Bonaventure, als ik dit hier verknoei, klaagt ze bij mijn coach en speel ik zondag niet meer mee, vrouwen met macht, vertel me wat, misschien is ze ook wel behekst. En dat leek wel zo, want de rosse neger en Madame X konden het best met elkaar vinden, fluitend trok Phemba Phemba Bonaventure van kamer naar kamer, tilde WC-brillen op om te keuren of er niemand had ondergescheuten, blonk spiegels en glazen en veegde het tuinpad en aan het einde van zo'n dag viel hij plat op zijn bed in het kamertje dat de coach voor hem gevonden had en sliep als een blok tot het tijd was voor de training. Hij was sterk genoeg om de twee jobs aan te kunnen en verloor nooit het doel uit ogen: Anderlecht en het moest snel gaan. 's Zondags komt er meer en meer volk kijken naar FC Schoten, soms ook Madame X, die welwillend haar onderdanen gadeslaat die joelend en juichend opspringen als de aap scoort, haar aap, haar huisaapje, zo denkt ze over hem, ze ziet zijn kuit en als palmbomen uit de enorme voetbalschoenen opschieten, de blinkende lachende kop als het goed gaat, de rosse kop. Haar huisaap is verdomme een Viking. Wie heeft zoiets in huis?

Een kind met twaalf tenen in het lijf van een zwarte reus is niet omver te krijgen op een voetbalveld, geen verdediger krijgt hem te pakken, schoppen en blauwe schenen zijn hem onbekend en er komt een scout van Beerschot kijken en een van Antwerp en Aalst. Ook Madame X krijgt hem niet plat, hoewel ze samen grapjes maken tijdens de poets, echte maatjes zijn het geworden en steeds vaker komt ze hem 's zondags bewonderen als hij speelt, maar ze juicht in stilte, zo koel is ze wel. En mooi, steeds mooier vindt hij haar, maar toch aan de magere kant en op een keer als hij weer gaat poetsen bij haar thuis, heeft hij gebak meegebracht! Lieve Viking, zegt Madame X en snoept met hem en drinkt samen met hem een glaasje café frappé, haar lievelingsdrankje en hij lacht zijn witte tanden bloot, rood-wit-zwart, zo ziet zijn kop eruit, en ze lachen zich samen te pletter. Soms heeft Madame X bezoek, dan houdt Bonaventure zich wel gedeisd, raar volk, machtshebbers

die het volk vertegenwoordigen en het land aan banden willen leggen, een gewone voetballer begrijpt het niet allemaal, ze zou hem dat eens moeten uitleggen als ze weer alleen zijn.

Hoe het komt weet ik niet, maar iedereen noemt me nu De Viking, ook op het veld als de supporters van Schoten staan te tieren en er heeft al eens een foto in de krant gestaan met die ondertitel, Viking de zwarte spits van Schoten. En ik neem die foto mee als ik weer ga poetsen bij Madame X en ze vindt het allemaal mooi en lacht en knijpt me in de arm en voor ik het goed beseft, komt ze kijken als ik slaapkamers stofzuig en wat gebeurt er? We rollen en bollen over het bed en Madame zuigt zich vast aan de zwarte totem van Zwart Afrika en het is van gieren en lachen en wentelen en keren en slikken of stikken en de duistere sappien van het donkerste continent zijn lava uit jonge vulkanen en ze likt zijn twaalf tenen één voor één, zij, La Sainte Marie Immaculée, zijn Witte Roos, zijn Blanke Merel. De Leeuwin Van Vlaanderen en de Viking uit Afrika bundelen hun krachten en zo wordt de Viking, de spits van Schoten, ontmaagd door Vlaamse spitstechnologie van de bovenste plank. En als de dag voorbij is, krijgt hij zijn dienstencheques, net alsof het huis gepest zou zijn en we nemen een beetje verlegen afscheid, hoe moet dat nu verder, gaat dat verder zoals het nu staat of is er iets veranderd, we weten het niet. Op de training 's avonds loopt Bonaventure te dansen, zijn kracht is ontembaar en 's zondags komt Madame X weer kijken naar de wedstrijd, en ze heeft moeite om haar enthousiasme te bedwingen als haar Viking scoort en zich koel en cool te gedragen, zoals het een leider van dit volk past.

Er komen nog scouts kijken en managers bieden zich aan, maar dat bespreek ik met Madame X. Ook de trainer helpt Bonaventure met raad en daad, hij wil hem in Schoten houden, maar weet dat dat niet kan, hij moet hogerop en liefst ineens naar de top en Madame X heeft een manager voor hem gevonden en zij helpt hem bij het opstellen van het contract en ze blijven rollebollen en de dienstencheques doen voorlopig nog dienst, maar niet lang meer, er wordt gesproken over een auto, hij heeft een auto nodig. Schoten wordt vice-kampioen en promoveert, het feest duurt een hele nacht en hij weer naar zijn kamertje, het is geen poetsdag vandaag.

Hij blijft in bed en geniet van de overwinning en de vakantie begint en de makelaars bellen en Standard en Brugge kloppen aan, maar Anderlecht niet. Eindhoven wel, maar om bankzitter te worden en dat wordt hem ontraden door Madame X en door de trainer en door iedereen die hij vertrouwt. Toch tekent hij, zijn heksenneus zegt hem dat hier de kans ligt, liever een jaar bankzitter bij de groten en dan het terrein op, liever dat dan in België en

niet bij Anderlecht, dat krijgt hij niet uit zijn rosse kop gezet en hij tekent. En Madame X blijft in Schoten en heeft verdriet, zij is ook maar een mens en hij krijgt een echt appartement in Eindhoven en een auto en een groot salaris en op poetsdagen kan hij niet meer bij haar op bezoek, want dan is er een andere poetsman en Madame X leeft discreet, dus ze kan ook moeilijk naar Eindhoven om daar een reserveploeg te zien scoren, maar ze spreken elkaar iedere dag aan de telefoon, die heeft hij ook nu, hij leidt een herenleven en zijn flat wordt gepoetst door een oude vrouw uit Oezbekistan. En waar is Kongo?

Voor een Kongolees is Kongo nooit ver weg, voor een Afrikaan is Afrika een grensdorp, alle Kongolezen vinden hem, ze zijn allemaal familie, ze zijn allemaal schitterende voetballers en hij heeft niet eens in een wedstrijd met het eerste elftal gespeeld, maar krijgt toch al telefoontjes om te gaan oefenen met de nationale ploeg van zijn land, maar als hij aan zijn land denkt, denkt hij aan België en aan Madame X, die zijn grootste bewonderaar blijft. En denkt hij nog aan zijn vader, de verkeersdrempel op de Boulevard du 30 Juin, de twaalfdenige? Natuurlijk wel, heksen blijven heksen en in mijn hoofd ligt hij daar nog en ben ik Pépé Electrique dankbaar voor de twaalf tenen die me overeind houden als de tackles komen, want die komen er nu wel. En ik zak af naar Schoten in de late avonden en toon mijn gekneusde kuit en Madame X kust ze en streelt ze en zegt Viking Viking kom maar hier en 's morgens vroeg vertrek ik weer naar training, voor dag en dauw. Nu ben ik een geheim geworden en mag niet gezien worden en daar zijn allerlei redenen voor die met voetbal niets te maken hebben en die ik niet wil of kan begrijpen. Ik praat er met niemand over, ook niet met de coach of met de trainer van Schoten, die me nog vaak belt en mijn vriend is, mijn grote broer uit Schoten aan wie ik alles vertel behalve dit. Ik denk aan de opstand in Kinshasa en waarom mijn vader daar arm als een aap het leven liet en voor wie of wat? En moet Bonaventure nu terug naar Kinshasa en daar gaan spelen voor het nationale elftal? Tegen Kameroen en Egypte en Tsjaad, waar ze in Schoten allemaal nog nooit van gehoord hebben, maar hij wel en natuurlijk doet hij het, in de naam van de vader en de grootvader, van de moeder en de talloze neven en nichten en in de hoop opgemerkt te worden door alweer grotere scouts, of zo de stap te zetten naar het eerste team van Eindhoven en daarna naar Anderlecht, om Anderlecht te redden. Ik vertel Madame X over mijn plannen om naar Kongo te gaan en ze weent aan de telefoon en ze zegt Viking Viking je komt nooit meer terug, blijf hier, ik kan je helpen om Belg te worden, het is tegen alles waar ik in geloof, maar ik beloof het, ik doe het, als je eenmaal weg bent, kom je nooit meer

terug, ik weet het, je komt nooit meer terug.

In het vliegtuig naar Kinshasa zit Bonaventure en droomt boven de wolken weg en ziet zich in de kleuren van zijn land, in het Stade des Martyrs de la Pentecôte en ziet zich scoren tegen Egypte en Tsjaad en hoe Kongo de Afrikacup wint dankzij hem en hoe op de Boulevard du 30 Juin honderdduizenden Kongolezen dansen en joelen en keet maken, hoe eeuwig trommels dreunen op de plaats waar zijn vader ooit verkeersvertrager was. En de Boulevard du 30 Juin heet nu Boulevard Viking Phemba Phemba Bonaventure. En naargelang het vliegtuig klimt, vervaagt de herinnering aan Eindhoven, aan Schoten, aan Madame X en uiteindelijk de droom van Anderlecht.

En als hij wakker wordt, de heks, de Viking, de twaalfdenige, weet hij niet meer hoe oud hij is, waar hij is en hoe of waar het allemaal gebeurde en of het allemaal wel echt was. Ik pak mijn lijmfles. En ik stap naar mijn postje, de kapperszaak, Les Armes d'Aristide, op de Boulevard du 30 Juin en wacht op klanten. Als ze komen hou ik de deur voor ze open, ze blijven uren binnen, praten praten en maken aanstalten om terug buiten te komen. Nu kom ik in actie, ze staan te kletsen met Aristide, eindelijk klaar nu om buiten te komen, ik roep de chauffeur, nog staan ze binnen, het juiste ogenblik, de deur mag pas open als ze nog twee stappen moeten gaan, de airco van Aristide mag niet verspild worden, ze mogen ook de deur niet tegen hun neus krijgen, timing is mijn specialiteit. Zo, net op tijd, met de rechterhand het portier open, linkerhand voor hun neus, niet te nadrukkelijk, Merci Patronne, geld geld, nu zweven naar de limo, deur open, niet te vroeg, niet te lang, de koelte binnen moet precies gelijk blijven, klaar, buigen, lachen, kut, de volgende klant binnen een uurtje of zo, maar alert blijven, geen fouten, eerste fout gele kaart, tweede fout rood, gedaan Bonaventure, zoek maar een ander winkeltje. In balbezit ben ik een wonder. ■

Lupo Barca

Beatrice

BEATRICE IN DE VIALE TRASTEVERE (ZOMER)

Het was een zomernacht vol en zwaar
van donkere vrouwen hooggehakte benen
glanzend in aftastend koplamplicht.

Beatrice zei ze en het klonk als onder
de omgekeerde boot van haar vader
op een oever ergens aan het Kivu-meer

het wit van haar ogen opende het raam
aan de andere kant schoof ze naast mij
en haar lippen leeuwden en luipaarden

o, heilige maria van egypte sta me bij
dacht ik proefde spumante en van spaghetti
alla puttanesca de heetste saus ooit.

Het was een zomernacht vol Beatrice olie
en kokosmelk kruidnagel en ik, ik sidderde
als een bananenblad onder haar ronde billen.

BEATRICE IN DE VIALE TRASTEVERE (HERFST)

Lingala lispelend mijn tong proevend
het fluwelen vruchtvlees van haar lippen
en romeinse regen op de ramen van

mijn oude alfa romeo. De wuifbomen van
haar jeugd uitgesneden in het ebbenhout
van haar ogen. Haar andere hand wit op

het trommelvel van mijn buik. Lingala
lispelend luipaarden en leeuwen en ik
kreunend als aangeschoten wild geveld

op het verschoten leder van de autozetel
en regen, romeinse regen roffelend op
het roestige koetswerk van mijn alfa romeo.

Dagboeknotities van een Belgische militair 4

31 10 06

Dit gevoel valt niet te beschrijven. Kapot ben ik. Op. Razend.

Vandaag bood er zich iemand aan om mee te vliegen naar de andere kant van het land. Hij werkt daar, maar was naar Kinshasa gekomen om zijn familie te zoeken. Hij vond een vrouw die er vandoor was gegaan met een Angolees, vier overleden kinderen en een dochtertje dat het geluk had gehad ergens op straat door kennissen te worden gevonden. Zij zouden haar opvangen tot de man het meisje kon komen halen. Nu wilde hij haar graag meenemen naar het oosten, zodat zij bij hem kon komen wonen. Plichtsgetrouw licht ik mijn superieuren hierover in, maar de toestemming wordt niet verkregen. En dat mag ik gaan meedelen. Wat kan tien meter toch een onoverbrugbare afstand zijn. Hoe zwaar kunnen woorden wegen? De man dringt aan. Ik kan niet toestaan... Denk ik. Toch?

Het meisje klampt zich aan haar vader vast. Huilend en krijsend moet ze van haar papa worden weggetrokken, want hij moet weg. Het vliegtuig wacht niet. Dat zet zich langzaam in gang en rijdt gestaag weg. Weg van haar. Zij, ik schat haar een jaar of negen, moet tegengehouden worden door de kennissen waar ze zal verblijven. Haar verdriet snijdt me in stukken en laat mij verweesd achter...

Wat heb ik toch gedaan? Mijn plicht? Technisch gesproken wel. Maar zo voelt het niet aan. Helemaal niet. Ik ben zo ongelooflijk dom geweest dit te melden aan hogerhand. Waarom heb ik het niet proberen te regelen op de luchthaven? Vader en dochter hadden hun toekomst kunnen opbouwen in het oosten en er had geen haan naar gekraaid. Wat is doen wat je moet doen? De regels volgen? Of van de regels afwijken om een groter goed te verwezenlijken? Ik twijfel niet aan het feit dat ik die beslissing had kunnen en moeten nemen. Ik ben voldoende autonoom om me niet te hoeven verstoppen achter een systeem dat mij de verantwoordelijkheid uit handen neemt. Mijn keuze was fout. Zo vreselijk fout. Ik vraag me af wat er van haar moet worden. Zij is een extra mond die gevoed moet worden, iemand extra die onderhouden moet worden in een stad waar het modale inkomen al zeer bescheiden is. En ook hier tiert een nachteconomie die werkkrachten zoekt. Ik mag er niet aan denken dat zij daar in terecht zou komen...

x

Jan Snyers

Visser

‘Burn-out’, luidde de diagnose van dokter C.

‘Bingo,’ juichte ik en bijna tuimelde mijn burn-out-masker me van het hoofd. Met beide handen moest ik het tegen mijn gezicht klemmen, terwijl de man tegenover mij me ervan overtuigde dat een inactiviteit van minstens twee maanden noodzakelijk was. Ik legde me node neer bij deze beslissing en enkele minuten later zat ik breed glimlachend achter een schuimende drieëndertiger in café ‘Den Deserteur’.

Ik bracht een toast uit op de burn-out en bedacht dat ik er misschien wel echt één had, een kleintje, maar toch. Ik had het afgelopen jaar in ieder geval mijn deel van de tegenslag wel gehad. Allebei mijn ouders verloren en vorige maand was Martine na negentien jaar huwelijk bij me weggegaan. De rol van klap op de vuurpijl was haar altijd al op het lijf geschreven. Pas op, er waren ook positieve dingen gebeurd. Zo had ik bijvoorbeeld een gerieflijke studio kunnen huren voor een schijntje en was Martine, in tegenstelling tot wat ik had gevreesd, nog steeds niet bij me teruggekomen.

Die avond lag ik languit op de sofa. Alle verleidingen ten spijt – er lag onder meer een kilo wortelen in de koelkast – bleef ik trouw aan mijn dieet van chips en bier. Op National Geographic zag ik een documentaire over een of ander Afrikaans land en op het hoogtepunt van mijn dronkenschap hoorde ik hoe ik mezelf toe lalde dat ik naar Kongo zou gaan. Nu gebeurde het de laatste tijd wel vaker dat ik tegen mezelf onzin uitkraamde, maar deze keer was anders. De gedachte liet me niet meer los. Op onverklaarbare wijze was het gevoel bij me binnengeslopen dat ik een daad moest stellen en op nog veel onverklaarbaarder wijze bleek die daad niets minder dan een heuse expeditie naar Kongo.

Ik regelde een internationaal paspoort en liet me tegen allerlei nare inenten ziektes, hoewel ik nog steeds niet zeker was dat ik ook effectief de daad bij het woord zou voegen. Die zekerheid was er pas toen het angstzweet me in de handen stond tijdens een akelig turbulente vlucht. Daar, in die gam-

mele kist hoog boven het zwarte continent, besepte ik plots hoe het leven werkelijk in mekaar zat. We worden geboren en we sterven en in de periode daartussen houden we onszelf voor de gek. We maken onszelf wijs dat we een hoop verplichtingen moeten nakomen zonder ons ooit af te vragen waar die verplichtingen dan wel vandaan mogen komen. Ik moest denken aan de zwarte man uit de documentaire, een visser. Die man viste net zo lang tot zijn vrouwen en kinderen genoeg te eten hadden. Geen minuut langer, want er was die loden zon daarboven en er was ook die zalige plek in de schaduw waar hij urenlang kon rusten terwijl zijn dankbare echtgenotes hem op een frisse wind van bananenbladeren trakteerden.

De confrontatie met mezelf was tegelijk pijnlijk en lachwekkend. Al meer dan twintig jaar lang viste ik acht uur per dag, ongeacht de vangst, en het had er alle schijn van dat ik dat na de burn-out opnieuw zou gaan doen. Zelfs het feit dat de oceaan inmiddels volledig was leeggevestigd, zou mijn blinde ambitie niet weten te temperen. Vanuit het besmeurde raampje van de rammelkist keek ik neer op het land onder mij dat wij ontwikkelingsland noemden.

Ik liet me neerploffen in de aftandse gele Citroën van de man die zich als Victor Taxi aan me had voorgesteld. Voor vijf euro beloofde hij me veilig naar restaurant Mayombe te brengen. In de reisgids, die ik aan boord had doorbladerd, werd reizigers op het hart gedrukt steeds in FC te betalen. Ik gaf hem toch de vijf euro, omdat hij me voor die prijs airco beloofde. Victor lachte zijn grote witte bijters bloot en terwijl hij het biljet wegmoffelde, opende hij mijn raampje. L'airco congolais monsieur, voorwaar een ingenieus systeem. Na nauwelijks een paar honderd meter stopte hij bij een benzinestation en tankte een halve liter benzine. 'C'est pas loin,' verklaarde hij en toen hij merkte dat ik het nog steeds niet helemaal begreep, voegde hij eraan toe dat hij niet van plan was zijn Citroën te laten stelen met een volle benzinetank.

In restaurant Mayombe bestelde ik kip Moambe en een karafje gekoelde palmwijn. De manier waarop ik werd ontvangen valt nauwelijks te beschrijven. Het woord 'gastvrijheid' zou in ieder geval veel weg hebben van een belediging.

Het dienstertje deed me aan mijn grootvader denken. Niet dat die op een negerinnetje had geleken, maar vanwege de mop die hij me wel duizend keer vertelde. Waar hebben de negerinnetjes de meeste krulletjes? Lachen. Geluk was toen nog heel gewoon. En niets dat deed vermoeden dat ik ooit

de visser zou worden die ik nu was. De visser met de burn-out.
 Na de maaltijd werd ik overspoeld door een intens gevoel van vrede. Toen ik weer naar buiten liep, leek het alsof ik zweefde. Victor Taxi doofde zijn sigaret en opende het portier.
 'A l'hôtel, monsieur?' informeerde hij enthousiast.
 'A l'aéroport,' glimlachte ik.
 'A l'aéroport, monsieur,' klonk het niet begrijpend.
 'Ja,' antwoordde ik, 'ik ga Martine halen.' ■

*Deng Shao Pings motto uit de jaren 1960:
'Het maakt niet uit of een kat rood of wit is, als hij maar muizen vangt.'
Anders gezegd, de ideologische oorsprong van de ideeën doet er niet toe,
als het maar goede ideeën zijn, dit wil zeggen, ideeën die 'werken'.*

'Je móet het gezien hebben!' **Een gesprek met David Van Reybrouck**

Kathy De Nève

'Brasserie Verscheuren ken je?', vroeg David Van Reybrouck aan de telefoon. En zoals steeds, wanneer ik de plek van afspraak niet ken, ben ik een uur te vroeg. Ik kijk naar het opschrift tegen de gevel: Voorplein-Parvis St Gilles. Het juiste adres. Ik stap het Brusselse café binnen. Over multiculturalisme gesproken. Tafeltjes dicht tegen elkaar. En wat meteen opvalt: een mix van Afrikaanse kleuren. Eén enkele Belg met pet op zit, gebogen over een boek, aan het tafeltje bij het raam. Een échte Brusseleir, zo denk ik. Ik ga zitten op het bankje naast hem en bestel een fruitig drankje. Op de radio: Bleu Bayou van Linda Ronstadt. Blauw door jou. Alsof het verlangen om dichterbij elkaar te komen op deze plek een feit wordt. 'Un jus de pêche pas trop fraîche!' De alles overheersende stem van de garçon past perfect in dit volkse decor waar niets toeval is, waar alles is zoals het is, waar alles is zoals het altijd zou moeten zijn...

'Et un verre d'eau pour le Parisien dans la boîte!' klinkt het verder. Ik kijk rond. Niets lijkt erop dat ook de Franse vlag in dit kleurige tafereel aanwezig is. Mijn ogen blijven gefocust. Le verre d'eau belandt uiteindelijk op de tafel naast mij, voor de man met de pet. Even schrik ik. De echte Brusseleir blijkt een echte Parisien te zijn. Zo zie je maar. Een mens en zijn vooroordelen. Of hoe de waarheid niet enkel in boeken wordt gelogen...

Archeoloog en filosoof van opleiding. Schrijver in hart en ziel. David Van Reybrouck gelooft in het verleden én in de toekomst. Dat merk je. Tijd speelt een belangrijke rol in het leven van deze man. Eén ding is zeker. Voor hem is de toekomst vandaag. Ook wat zijn voorliefde voor Kongo betreft. Voor zijn theatermonoloog *Missie* die in december 2007 in de KVS te Brussel

werd voorgesteld, tekende hij getuigenissen op van verscheidene missionarissen in België en Kongo. Ook voor zijn volgend historisch boek trekt de schrijver deze zomer door Kongo. Grootse plannen, een pen continu in de aanslag, en een huis in volle verbouwing. Niet zo verwonderlijk dat Van Reybrouck, nog voor hij in Brasserie Verscheuren over mij plaatsneemt, de eerste essentiële vraag stelt. 'Hoe lang zal het interview duren?' Ik schat twee volle uren. Maar een plots opwellend, meevoelend vermogen ergens binnen in mij dwingt me op behoedzame toon te zeggen: 'Een uurtje?' Om een lang verhaal kort te maken: Kongo in 60 minuten...

Human interest

Ondanks de Kongolese onafhankelijkheid in 1960 bleef België duidelijk aanwezig in de voormalige kolonie. Dat veranderde toen de dictatoriale president Joseph Désiré Mobutu zijn rol als pion van het westen verloor tegen het Oostblok. Na het gewelddadige onderdrukken van studentenprotesten in Lumbumbashi besloot België in 1990 alle hulpprogramma's aan Zaïre op te schorten. De gevolgen waren dramatisch voor een staat die door corruptie en incompetentie in de periode Mobutu was uitgehold. Met de hulp van enkele buurlanden kon Laurent Désiré Kabila in 1997 de oude en zieke dictator verdrijven. Hoe kan een land als Kongo zijn eigenwaarde herstellen? Is democratie mogelijk in een land dat al jaren onderdrukt wordt? 'Wij hebben geen democratie nodig', zegt de jonge Kabila, 'alleen een groepsleider...' Wat vindt David Van Reybrouck van deze uitspraak?

'Democratie vergt een bepaalde cultuur en mentaliteit. Dit kan niet van vandaag op morgen. Van na de genocide in '94 tot op de dag van vandaag zijn er gevechten aan de gang. Als ik in Kongo ben dan zie ik hopeloze situaties waarin ik mezelf niet zou kunnen plaatsen. Kongolezen kunnen dat wel. Zij relativiseren als geen ander. In de krant *Le Soir* schreef journaliste en Kongospecialiste Colette Braekman onlangs: de échte rijkdom van Kongo is niet het erts, maar de mensen.

De uitspraak van de jonge Kabila is dé klassieke discussie over Afrikaans leiderschap. Wat Kabila daar zegt, zijn trucs die president Vladimir Poetin ook uitprobeert om aan de macht te blijven. Het beste wat Kongo kan overkomen is dat Kabila, na één of twee ambtstermijnen, gewoon zou aftreden. Zonder geweld, zonder ballingschap, zonder moord. En dat er nieuwe presidentiële verkiezingen komen. Dat zou een heel mooi voorbeeld zijn van volwassen democratie. In Afrika bestaat er jammer genoeg een trieste traditie van democratisch verkozen leiders die na verloop van tijd de grondwet naar hun hand zetten om levenslang aan de macht te kunnen blijven.'

In de debatten over kolonialisme wordt meermaals de vraagstelling aangehaald in hoeverre België nog aanwezig moet zijn in de voormalige kolonie...

‘België speelt een voortrekkersrol. En dat vind ik goed. België móet zich blijven bemoeien met Kongo: we hebben nu eenmaal die historische band. In plaats van ons te wentelen in postkoloniaal schuldbesef moeten we groeien naar een nieuwe betrokkenheid met de ex-kolonie. Want na tweeëndertig jaar Mobutisme en vijftien jaar oorlog is Kongo helemaal kapot, op alle gebied. Democratie is iets wat langzaam moet groeien, het is een proces. Op een bescheiden, maar vastberaden manier kunnen we Kongo bijstaan, in het volle besef dat ook bij ons dat proces helemaal voltooid is. Ook in België komt de democratie onder vuur te liggen. Ik denk dan b.v. aan het misbruik van het voorarrest in België, een rechtstaat onwaardig. Hoe dan ook. Dit alles wil niet zeggen dat het democratische ideaal niet mag blijven bestaan. Democratie is een bewaken van, een vormgeven aan.’

In jouw column van De Morgen (21-12-2007) schrijf je naar aanleiding van jouw bezoek aan De zevende dag, waarop ook ex-formateur Yves Leterme aanwezig was: Leterme maakt de VRT tot zijn eigen propagandazender...

‘Ik heb het onderhoud met Leterme op De zevende dag een *human-interestinterview* genoemd. Er werd niet eens gepraat over zijn Mille Collinesuitspraken, waarin Yves Leterme daags voordien de RTBF vergeleek met Radio Mille Collines, de Rwandese haatradio die de mensen aldaar ophitste en voor een deel verantwoordelijk wordt geacht voor de Volkerenmoord... Het gesprek ging voornamelijk over de wijnkeuze op Hertoginnedal. Een onderwerp dat beter thuishoort in een entertainingsprogramma als *De laatste show*. Hij gaf duidelijk de voorkeur aan zo’n luchtig interview dan eens stevig op de rooster bij Terzake te worden gelegd. En zo maakt hij de VRT tot zijn eigen propagandazender.’

De kunst van het onmogelijke

Witte pater Jo Deneckere, die zevenendertig jaar in Kongo missioneerde, meent dat Afrika voor het westen een ver-van-het-bedprobleem is geworden. Hoe zouden de Kongolezen hierop reageren?

‘Ik denk dat er de twee laatste jaren een soort van kentering is gekomen. Er is duidelijk een groeiend besef dat Afrika achteruit is gegaan. Kongolezen reageren niet op uitspraken als deze. Zij hebben niets aan ons schuldgevoel. Zelf weiger ik me schuldig te voelen voor het kolonialisme, om de simpele reden dat ik toen nog niet geboren was. Gelukkig is schuldgevoel niet erfelijk. Wat wél erfelijk is, is de historische band tussen België en Kongo.

Die band creëert verantwoordelijkheden. Kongolezen zien ons graag. Maar wij Belgen, beseffen dat niet. Wij schamen ons over het kolonialisme. Kongolezen kennen geen schaamte. Zij zetten alle hoop in op België, meer nog dan op China... Op dit ogenblik hebben wij meer last van het kolonialisme dan de Kongolezen. Zij hebben andere problemen aan hun hoofd.'

De postkolonialistische kritiek is enorm invloedrijk. Hierin is het sterk verwant aan het postmoderne denken, waarin geschiedenis en ook literatuur een herdefiniëring krijgen. We moeten het postkolonialisme vanuit een ander perspectief benaderen. Het opdringen van ideologieën aan onderdrukte groepen zou nefast zijn...

'Ondanks alle lof op het hybride blijft het postmoderne denken een zuiverheidsdenken. Men is zo beducht geworden voor elke vorm van kolonialisme, racisme en seksisme, dat de mogelijkheid tot engagement komt te vervallen. Het postmoderne denken lijdt aan ideologische smetvrees: uit angst om ook maar ergens bezoedeld te zijn door een hegemonistisch discours, kiest men voor een risicoloos non-interventionisme. Onze postkoloniale kritiek, die van groot belang is, mag geen excuus zijn om niets meer te doen. De angst is zo groot dat mensen hun handen niet vuil willen maken. Ik maak mijn handen bij voorbaat liever vuil dan passief te zitten toekijken. In Kinshasa heb ik workshops gegeven aan Kongolese schrijvers. Maar ook workshops geven kan volgens de postkoloniale kritiek uitdraaien op het opdringen van normen en waarden. In dit geval literaire. Dat gevaar is reëel, maar het lijkt mij zinvoller om van dat gevaar bewust te zijn en toch aan de slag te zijn, dan veilig thuis te blijven. Want er bestaat ook zoiets als schuldig verzuim.'

Een beetje de Kunst van het Onmogelijke achterna zoals de Sloveense filosoof Slavoj Žižek in zijn pleidooi voor intolerantie aanhaalt?

'In zijn pleidooi voor onverdraagzaamheid onderzoekt Žižek de multiculturele ideologie. Žižek heeft het over een postpolitiek tijdperk, waarin ideologieën zogezegd niet meer aan de orde komen. Hij spreekt over het einde der ideologieën, maar pleit zelf heel hard voor een herideologisering. Daar kan ik inkomen.'

Traag en vol

In de theatermonoloog Missie vertelt auteur Van Reybrouck het aangrijpende verhaal van een West-Vlaamse missionaris die op zijn leven terugkijkt. Om het stuk te schrijven ging hij met missionarissen praten. Aanvankelijk in rusthuizen, nadien ook in Oost-Kongo...

‘Er zijn laaiende recensies verschenen over *Missie*. De minachting is verdwenen. De nieuwe generatie van vandaag denkt anders. De nieuwe kunstenaar gaat op zoek naar zin. Dat stelt me gerust. Ik heb prachtige mensen ontmoet in Kongo. “Ik heb niet veel te vertellen”, zeiden ze. Maar dan zaten we uren te kletsen. Van daaruit is mijn monoloog voortgevloeid.’

Wat kunnen wij leren van de Kongolezen?

‘Dat is een goede vraag... Er zijn Kongolezen van wie we veel kunnen leren. Hun geloof in een waardevolle wereld. Op een eerlijke gezonde manier. Indrukwekkend...

Er is veel kapotgegaan in Kongo. Maar door er regelmatig te komen, is ook mijn denken geëvolueerd. Voor het eerst ben ik uiterst pril positief. De komende vijf jaar voorzie ik een afname van de corruptie en een fel verbeterde infrastructuur. Twee onvermijdelijke parameters voor een betere levenskwaliteit.’

Hoe komt het dat er zo weinig Kongolese literatuur bestaat?

‘Er bestaat wel degelijk een Kongolese literatuur, maar die wordt in Kongo niet veel gelezen, maar veeleer in de diaspora. Theater echter bestaat nog steeds. Niet te geloven eigenlijk. Kinshasa telt zo’n veertigtal toneelgezelschappen, waarvan tien nog actief zijn. Vaak voorstellingen van mystiek religieuze verhalen. En dan niet te vergeten, de niet te onderschatten Kongolese schilderkunst met als bekende naam Papa Mfumu’eto, schilder en striptekenaar, geboren in Matadi.

Voorts bestaat er geen boekencultuur in Kongo. Papier heeft een primaire functie. Kongolezen gebruiken het meestal om cacaouettes in te verkopen. Eén drukkerij, *Imprimerie St Paul*, drukt gebedenboekjes. Maar dan nog. Zo’n boekje kost voor een Kongolees een maandsalaris. Er wordt dus niet gelezen.’

Momenteel werk je gestaag door aan een synthesesewerk over de geschiedenis van Kongo. Je hebt duidelijk iets met Kongo...

‘Ik hou van Kongo. Ik hou van hun traagheid. Van de wijze waarop zij het leven vullen. Dat stemt me tot nadenken. Zo diep zelfs, dat ik met de idee speel om er later te gaan wonen. Het boek wordt een historisch boek over Kongo. Chronologisch gerangschikt. Ik wil pogen zowel gedegen en toegankelijk te zijn.’

Wanneer ga je terug naar Kongo?

‘Deze zomer! Voor een aantal maanden. Ik ben er zeer graag. Ik wil rond-reizen, mensen ondervragen. Alles in het teken van mijn boek, uiteraard. Ik hoop plekken tegen te komen waar historisch belangrijke figuren hebben vertoefd. Ik denk dan bijvoorbeeld aan de plek Gbadolite, midden in het oerwoud, waar Mobutu zijn laatste paleis had. Reizen is voor mij een manier om emotioneel inzicht te krijgen, om de levenswijze en gedachtegangen van mensen te leren begrijpen.’

Dat leren begrijpen, heeft dat te maken met de archeoloog in jou?
‘Ongetwijfeld. De archeoloog die uiteindelijk maar van één ding overtuigd is: je móet het gezien hebben!’

Het uur is voorbij. Zestig minuten. ‘Je moet me verontschuldigen’, zegt David Van Reybrouck. Ik kijk door het grote raam naar buiten. De man voor wie vandaag, het nu, dit eigenste moment de toekomst is, loopt het marktplein van St.-Gilles over. Vastbesloten. Doelgericht. Op weg naar een verhaal. Zoveel is duidelijk. Het duurt niet lang voor hij uit mijn gezichtsveld verdwenen is. Even tracht ik nog een glimp op te vangen van de man die in een heel nabij verleden hier over mij zat en nu al een herinnering is geworden. Tijd, de maat van alle dingen...

Zoveel vragen nog. Onbeantwoord. Ik troost me bij de gedachte dat er niet voor elke vraag een antwoord is. Vooral niet wat Kongo betreft. Er zijn mensen die Kongo hebben gezien. En er zijn mensen die erover schrijven. Van Reybrouck combineert beide. Over zien én schrijven: de Huntermonoloog is beklijvend mooi... ■

David Van Reybrouck wint de Arkprijs van het Vrije Woord 2008

David Van Reybrouck, ontvangt de prijs voor zijn literair werk *De Plaag* en zijn toneelwerk, waaronder *Missie*, zo zegt voorzitter Mon Detrez. ‘Het is een erg verdienstelijke auteur die een groot sociaal en politiek engagement heeft.’ Hij is eveneens vaste commentator van De Morgen. De prijs wordt officieel uitgereikt op woensdag 30 april, zoals gebruikelijk in galerie De Zwarte Panter (Hoogstraat, Antwerpen).

Dagboeknotities van een Belgische militair 5

22 11 06

Het schrijnendst van al is het feit dat dit land alles, maar dan werkelijk alles heeft om een regionale supermacht te zijn: een centrale ligging, een jonge bevolking, een enorme voorraad grondstoffen (echt onvoorstelbaar wat hier allemaal in de grond steekt), enorme landbouwgebieden, grote rivieren en talloze kleine stromen,... Maar decennia van wanbeheer, uitbuiting en burgeroorlogen hebben dit land en zijn bevolking volledig geruïneerd. En het ziet er niet naar uit dat daar gauw verandering in zal komen, hier is te veel kapot gemaakt.

Het is genoeg geweest...

x

22 04 07

Tot 2 weken geleden dacht ik dat ik pas in het najaar zou terugkeren naar Kongo, maar het kan verkeren. Gisteren zijn we op N'Djili geland en werden we verwelkomd door een meedogenloze 36°C in de schaduw. En dan te bedenken dat het hier eigenlijk herfst is. Toch altijd even wennen. Ik ben wel blij om Casimir terug te zien. Met hem en zijn gezin is alles goed en hij heeft nog altijd werk, wat een niet te onderschatten factor is in deze stad.

Het eerste wat me enorm opviel, is de aanwezigheid van werkende verkeerslichten! Ongelooflijk hoe bizar dat overkomt in deze verkeerschaos. Je moet je hier niet te veel bij voorstellen, ik heb er over de hele stad nog maar drie gezien die werken. Maar al gauw werd duidelijk dat er een hemelsbreed verschil ligt tussen intentie en praktijk. Er wordt wel gestopt aan de rode lichten, maar enkel in die mate dat men er zich van wilt vergewissen of er niemand uit de andere richting komt. Indien dit niet het geval is, rijdt men gewoon lekker verder. Zonder acht te slaan op de kleur die de lichten aangeven.

x

02 05 07

1 mei is hier ook een feestdag, net zoals bij ons. Dat wist ik niet. Het is ook niet meteen iets wat je verwacht in het hartje van Afrika, een dag van de Arbeid. (...)

x

Arlette Codfried

Als je maar niet uit de toon valt

Arlette Codfried werd als Surinaamse geboren, verbleef lange tijd in Nederland, waar ze o.a. als lerares werkte. Uiteindelijk keerde ze weer naar 'Mama Sranan' (= Suriname). Ze maakt er deel uit van de Schrijversgroep 77, werkt samen met Pim de la Parra aan filmscenario's, acteert, schrijft, dicht. Soms voor kinderen. Anders voor een volwassen publiek. Je kunt trouwens maar beter volwassen zijn om 'Als je maar niet uit de toon valt' te lezen en juist in te schatten. Oorspronkelijk viel deze tekst op onze redactietafel om te laten beoordelen door onze poëzielectoren. Al snel werd een dubbelvorm herkend: géén pure poëzie, géén essay in de betekenis van het woord en de geplogenheden van deze tekstvorm. Maar wél een tekst die de moeite waard is om te worden gelezen en die we onze abonnees en lezers niet willen onthouden.

Dichteres Codfried liet ons weten: 'Ja, het is inderdaad meer statement dan gedicht. Ik had het in 1993 geschreven en was het kwijtgeraakt. Onlangs kwam het document weer te voorschijn en heb ik de tekst herschreven.

In 1993 was ik in Amsterdam in het pension van Rita tussen de 'witte mensen' en ik voelde me exotisch, dus vandaar. Het is meer ironisch bedoeld dan vijandig overigens.'

ALS JE MAAR NIET UIT DE TOON VALT

Een allochtoon, ook een mens,
gaat elke dag met z'n auto
naar het werk.

Hij rijdt autochtonen rond in zijn bus.
Toch zal hij nooit een autochtoon
worden.

Een allochtonenvrouw baart een
kind van een autochtoon in een
voortsnellende taxi.

Is zo een kind nu een autochtoon? Nee!!!
 Helaas, besmet met allochtonengenen.
 En nogmaals auto in autochtoon is geen
 bolide.
 Never, nooit dus.
 Zo een kind kan hoogstens van
 allochautochtonisme beschuldigd
 worden.
 Dit levert het kind een marginale plaats
 op in zowel de allochtone
 als de autochtone gemeenschap.
 Niet gemakkelijk dus voor zo'n kind.
 Zo een kind krijgt een kind met een
 vrouw wiens vader allochtoon is en
 moeder autochallochtoon.
 Is zo een kind een allochautochallochautochallochtoon?
 Of is dat te lang? Een alalualualtn dan?
 Te moeilijk?
 a/A neg. In geval van overheersing
 van het allochtone genetisch pakket
 of A/a pos. Als het autochtone deel groter is dan
 het allochtone.
 Simpel, als kind moet je zorgen om geboren te worden
 als simpel autochtoon, in een modaal autochtoon gezin,
 levend volgens autochtone normen en waarden.
 En als je ergens anders gesmeten wordt?
 Smeeek dan dag en nacht om tenminste een
 autochtone geest, een andere manier om
 toch wat autochtoniteit als allochtoon te
 verwerven is je geest te reinigen van allochtonistische
 denkbeelden en totaal te verautochtoniseren in expressie.
 Waarom? Om niet uit de toon te vallen natuurlijk!!!
 Wat is het gevolg? Ik denk als volbloed allochtoon,
 dat ik vooral mijn allochtonismes goed moet beheersen.
 En mijn allochtonaliteit met trots moet reflecteren.
 Want hoe het ook zij, ik speel mijn toon omdat ik
 toch niet anders kan en ook niets kan veranderen
 aan de denkbeelden van anderen
 die vinden dat zij mij moeten stempelen

op basis van feiten waar noch zij,
noch ik iets over in te brengen hebben.
Droevig springt het door mijn hersenpan.
Wie bepaalt de toon? So what, als mijn toon
anders is dan die van jou.
Moet het je hinderen?
Ik wil niet eens een autochtoon zijn,
want ik ben een mens en ik pas zeker in
deze maatschappij zoals ik ben.
Punt uit. Dus zing een andere toon.
Deze valt tegenwoordig uit de toon.
Yo, autochtoon, jij.

Daan Kogelmans

Caecilia

Caecilia stond op het aangestampte erfje voor haar huis, haar handen op een bakstenen pilaar. Er drupte water uit de kraan die aan de pilaar hing. Het petste in de kruik eronder. Ze had al zo vaak tegen haar zoons gezegd dat ze hem moesten repareren, maar het gebeurde nooit.

Om haar heen zoemden vliegen en horzels. Een kip scharrelde tussen de bundels hout aan de rand van het erf. Met samengeknepen ogen keek ze uit over de vallei aan haar voeten.

De dennen aan de overkant waren stoffig, het licht was scherp en geel en overal klonk het gezang van cicaden. De moestuin onder haar huisje lag er slordig bij. Haar zoons hadden bier- en tonijnblikjes achtergelaten toen ze de vorige keer tot laat in de avond onkruid hadden gewied. De blikjes lagen verspreid over de bergwand, tussen de hopen verdroogd onkruid.

Ze keek naar het huisje van Helma aan de overkant. Er logeerde nu een jong stel voor de zomer. Ze hielden er vakantie of zoiets.

Ze zaten niet op de veranda, zoals gewoonlijk. Met haar hand boven haar ogen keek ze de bergwand langs, langs de terrassen van de tuin en langs het riviertje. Maar ze zag hen nergens. Toen ze echter goed luisterde, hoorde ze gekreun en gehijg uit het huisje komen. Het werd luider tot het uitmondde in een schreeuw die duidelijk van het meisje kwam.

Caecilia keek stil naar het huis. Het geluid van leven, dacht ze. Hoe lang geleden had dat hier nog geklonken? De vallei was al jaren en jaren dood. Ze was uitgedroogd en de huizen waren vervallen. Onkruid overwoekerde overal de tuintjes en akkertjes.

Ze keek naar haar eigen bruine, verdroogde handen op de bakstenen pilaar van het kraantje. Ze was mager geworden, er zat nog nauwelijks vlees op haar boten. Wanneer was *zij* voor het laatst door iemand aangeraakt? Ze probeerde het zich te herinneren, maar dat ging niet en ze voelde zich leeg en triest.

Wat een bestaan, dacht ze.

Aan de overkant kwam het buitenlandse meisje de veranda op. Haar huid was wit en lichtte op in de schaduw alsof ze gloeide. Caecilia herinnerde zich hoe *haar* vlees mals was en blank als van een kalf. Het meisje had een doek omgeslagen. Ze liep met lenige passen naar de waslijn en trok er een handdoek af.

Caecilia stak haar hand in de lucht en zwaaide, maar het meisje zag het niet en liep terug het huisje in. Even later sloeg de pomp in de watermijn beneden aan. Dat betekende dat die twee aan het douchen waren.

Caecilia ging haar huis binnen, waar de televisie op een kerkdienst stond. Een pater las er de heilige mis voor. Ze liet zich in haar stoel zakken en keek naar de man, maar het gepraat verveelde haar en ze zette de televisie uit. Met haar vingers aan haar lippen bleef ze een tijdje in de koele duisternis zitten. Ze dacht aan het meisje en de jongen van de overkant. Hoe gezond ze waren en hoe jong. Aan de geluiden die ze maakten en hoe ze straalden als ze op bezoek kwamen. Ze krabde aan haar slaap en voelde diep in haar de leegte branden.

Na een tijdje stond ze op, liep rusteloos door het huisje, naar de keuken en terug naar het kraantje buiten. Daar draaide ze zich weer om, liep het huisje binnen en ging weer zitten. Zo dacht ze na totdat het donker werd. Daarna liet ze zich uitgeput in bed zakken.

Met het laken tot aan haar kin opgetrokken keek ze door het raampje naar de zwartblauwe duisternis van de vallei. De maan scheen op de hellingen en de silhouetten van de eucalyptusbomen staken donker af tegen de sterrenhemel. Ze luisterde naar het geritsel van de nachtdieren. Na een tijdje klonk van de overkant de roep van een uil en meteen erachteraan een tweede roep, vlakbij, boven het dak van haar eigen huisje.

Ze staaarde naar het plafond, waar de uil moest zitten. De beesten waren vast een paartje dat samen op jacht was. Alle dieren en alle mensen vormden paartjes. En zij lag alleen in bed. Alleen zij. Ze kwam overeind, knipte het bedlampje aan, pakte een spiegeltje en bekeek haar gezicht in het vlekkerige glas. Ze haalde een vingertop langs haar huid. Hard als leer.

‘Mama,’ zei ze zacht. Wie wilde zo iemand nog vasthouden? Ze keek naar de lege plek naast zich in bed, wreef over het laken daar. Ze zoog op haar lip.

Vanuit het huisje aan de overkant van de vallei klonk gelach van het meisje. Het klonk vreemd en buitenlands en toch vertrouwd. Ze wenste dat ze erbij kon zitten en dat ze met het meisje kon praten. Maar ze spraken alleen hun buitenlandse brabbeltaal en door de vele harde g’s klonken ze als kraaien. Ze knipte het lichtje weer uit, ging liggen, sloeg haar armen om haar eigen lichaam, hield stevig haar schouders vast en luisterde zo naar de nachtgeluiden en het gezang van de cicaden.

De volgende ochtend, toen de zon nog niet op was, vulde ze een teil bij het kraantje, ging ermee naar binnen en waste zich zoals ze anders alleen op zondagen deed. Daarna vlocht ze haar dunne, grijze haren voor de spiegel.

Ze haalde een schone schort uit de kast, deed een nieuw kapje op en deed de oude bij de was. Voor de spiegel bekeek ze zichzelf. Ze hield haar hoofd schuin.

Het was volstrekt belachelijk natuurlijk. Maar toch balde ze haar vuist. Ze moest sterk zijn. Snel veegde ze nog een asvlek van haar jurk. Daarna pakte ze haar wandelstok en liep het erf af.

Ze schuifelde over de steenweg langs de gele bergwand. Haar stok tikte tegen de stenen. Om haar heen begon de vallei langzaam te ontwaken. Het licht was nog ijl en de nachtkou zat nog in de lucht. Maar hier en daar kwetterden al vogels. Voor de cicaden was het echter nog te vroeg.

De weg was lang en ze vorderde maar langzaam. De zon scheen al over de rand van de bergrug toen ze het huisje in de bocht van de vallei zag liggen. Het was vuil en vervallen. Een oranje stuk plastic was over een ingestort stuk van het dak gespannen. Tegen een muur lag een hoop bierflesjes. Het stonk er naar mest en ergens binnen in het huis knorde een varken.

Ze bleef staan bij het hek, dat schuin tegen een paal hing en liet haar ogen over de rotzooi gaan. Verspreid over het erfje lagen stukken kool, rottende tomaten en half afgekloven kippenbotten. Stoelen lagen op hun kant. Op een vervallen tafel lag een medrognefles.

Een hondje stond met zijn neus omhoog in de deuropening en keek haar nieuwsgierig aan. Toen ze echter haar hand over het hek stak om het bij zich te roepen, draaide het zich met een ruk om en rende het donkere huis in.

‘Arm beest, bij zo’n man,’ mompelde ze en ze duwde het hek open om het erf over te steken. Leunend in de deuropening staarde ze de duisternis van het huis in. De stank hier was scherp en muf. Het rook naar urine en men-senslaap.

Ze aarzelde. Wist ze wel wat ze deed? Kon ze niet beter gewoon teruggaan en alles vergeten? Kon ze niet beter weer stil luisteren naar de geluiden van de overkant en wachten tot het zaterdag was en haar zoons weer uit de stad kwamen?

Maar nee, dat was onmogelijk.

‘Inacio?’ zei ze zacht en toen er geen antwoord kwam, riep ze harder en strenger: ‘Inacio!’

Vanuit een zijkamer klonk gekreun als van een beer en er kraakte iets.

‘Inacio?’ vroeg ze.

‘Wie is daar?’ zei hij.

‘Wie is daar?’ zei ze, ‘ik natuurlijk. Wie zou er anders zijn?’

Het klonk bitser dan ze wilde. Inacio stak zijn hoofd om de deur van de

slaapkamer. Hij was ongeschoren en ze zag een stuk van zijn met grijs haar bedekte borst. 'Wat moet je?', zei hij met een trage hoofdbeweging. Hij wreef in zijn ogen.

Ja, wat moest ze hier? Dat was een goede vraag. Ze keek naar de oude man die rochelde en toen een wittige fluim op de grond spuugde. Ze ademde de bedorven lucht van het huisje in en wilde zich niet voorstellen hoe het in die slaapkamer van hem moest ruiken.

'Kleed je aan,' zei ze met een hoofdknik, 'ik heb wat voor je.'

'Wat heb je dan?', zei hij.

'Niet hier,' zei ze, 'kleed je aan.' Ze liep naar buiten en liet zich op een houtblok zakken. Met haar handen op haar stok, keek ze naar de kurkeiken en de eucalyptusbomen, die nog in de schaduw tegen de bergwand stonden. Ze zuchtte. Ja, wat deed ze hier eigenlijk? Was ze niet gewoon een rare, oude vrouw met een idioot idee in haar hoofd? Wat had het voor zin? Gisteravond, in de duisternis van haar kamer, had het zo makkelijk geleken, zo natuurlijk. Maar nu, hier in het scherpe zonlicht, leek heel dat idee niet in de werkelijkheid te passen, als een puzzelstukje dat op de verkeerde plek lag. Het leek belachelijk, een *folie*. Misschien was het de ouderdom, misschien was ze gewoon gek. Ze boog haar hoofd en keek naar de aangestampte aarde van het erf. Haar schoenen waren geel van het stof.

Het hondje trippelde het huis uit en kwam bij haar staan. Met glanzende ogen keek het naar haar op. Ze aaide het zacht.

Niet veel later kwam Inacio het huis uitlopen. Hij haakte onder zijn pas zijn bretels om zijn schouders. Hij knipperde tegen het zonlicht, liep iets verder naar een boom en ging daar wijdbeens bij staan.

Caecilia draaide haar hoofd weg en keek naar de overkant, terwijl ze de pis hoorde klateren. Ze rook de fermentachtige stank ervan.

'Wat heb je dan voor me, zuster?', zei hij toen hij klaar was en bij haar kwam. Hij liet een boer en ritste zijn broek dicht.

Ze duwde zich op haar stok overeind van het houtblok. 'Ik ben je zuster niet,' kreunde ze, 'kom mee.'

Langzaam liepen zij over de steenweg in de zon. Zij voorop, het hondje naast haar en een tiental meters daarachter Inacio, die af en toe op de grond spuugde of even stopte om een van de terrasmuurtjes te inspecteren.

Toen ze in het zicht van het huisje van de buitenlanders kwamen, balde Caecilia haar vuist. Ze hoopte dat ze niet op de veranda zaten te koekeloeren, want dan zouden ze haar en Inacio zeker zien. Ze voelde zich als een stout kind. Het scheen haar toe dat iedereen kon zien wat zij met Inacio van

plan was en wat haar ertoe had aangezet hem mee te lokken.

Ze boog haar hoofd nog dieper naar de grond, ze voelde haar wangen gloeien en ze weigerde een blik op het huisje te werpen, zoals ze anders altijd deed. Met haar tandenloze kaken op elkaar geklemd, staarde ze naar haar voeten, die een voor een onder haar rok vandaan kwamen en naar de gele stenen van de weg die onder haar door schoven. Ze wenste dat de buitenlanders er niet waren, al besepte ze heel goed dat het alleen dankzij hen was dat ze hier nu met Inacio liep.

Pas toen ze in de schaduw van de kurkeik stond, op de hoek van haar erf, hield ze halt en keek achterom. Ook het hondje bleef staan, spitste zijn oren en keek naar zijn baas.

Inacio was een stuk achterop geraakt, hij wreef zich met een zakdoek over het hoofd en schuifelde langzaam over de weg.

‘Schiet op Inacio, ik heb niet de hele dag de tijd,’ zei ze en ze had al meteen spijt van haar bitse woorden. Ze begreep niet waarom ze altijd zo lelijk tegen hem deed.

‘Ik kom al, mens,’ zei hij.

Ze liep het weggetje naar beneden af, boog zich moeizaam om een waterfles van het erf te pakken en weg te leggen. Ze keek rond en besepte dat het er al net zo’n bende was als bij de oude man. Want al lagen hier geen drankflessen, overal was het toch vuil en stoffig, het tuingereedschap stond slordig tegen de muur, er lagen lege visblikken en de pan met rijst van de dag ervoor stond nog half leeggegeten op tafel.

Ze zuchtte en wenste dat ze zich wat beter had voorbereid. Ze keek naar het hondje, dat met zijn neus bij de grond over het erf snelde.

‘Wat heb je dan, toch?’ zei Inacio achter haar.

Ze draaide zich naar hem om. Ze aarzelde. Ze besepte opeens dat ze geen idee had wat ze nu moest doen. Ze was tenslotte geen jong meisje meer, zoals dat wicht van de overkant, waar de mannen als vliegen op afkwamen. Ze voelde hoe oud en onaantrekkelijk ze was en ze schaamde zich diep.

De man stond hijgend tegen de muur van haar huisje. Zijn waterige drankogen keken haar aan. Zijn witte haren staken slordig onder zijn pet uit en op sommige plekken groeiden haarplukken op zijn kin. En hoewel hij een vestje droeg, dat er van veraf misschien netjes uitzag, zag je van dichtbij de tomatensausvlekken in zijn hemd.

Vroeger had hij er nog aantrekkelijk uitgezien. Vroeger, lang geleden in een tijd die ze zich nog nauwelijks kon herinneren. Toen hij een donkere snor had en spieren als staalkabels. Toen hij niet dronk, maar in de tuin werkte of de geiten voerde of hout hakte in het bos. Ze had vaak stiekem toegeke-

ken hoe hij een bijl in het hout sloeg, of hoe hij op vrijdagavond met zijn vrienden op het plein in het dorp stond.

Ze kon zich nauwelijks voorstellen dat ze allebei zo oud en verschrompeld waren. Wat was er in de tussentijd gebeurd? Wat had ze al die dagen gedaan? En waarom had ze hem niet eerder naar haar huis gelokt? Tien jaar geleden. Wat zou haar leven dan anders geweest zijn.

‘Verdomme,’ zei ze en daar schrok ze zo van dat ze snel naar de hemel keek en zich bekruste.

‘Wat heb je nou voor me, mens?’, zei Inacio.

‘Waarom denk je dat ik iets voor jou heb, Inacio Costa,’ zei ze, zich omkerend, ‘je denkt alleen maar aan jezelf, aan jou, jou, jou.’

De man keek haar verwonderd aan. Hij deed zijn pet af en wiste zich het zweet van het voorhoofd. ‘Waarom kom je me dan zo onmogelijk vroeg halen?’ zei hij.

‘Omdat,’ zei ze, ‘omdat...’ Ze moest zich vasthouden aan het kraantje, zo woedend was ze. Ze keek opzij, naar het huisje van Helma, waar de buitenlanders vredig zaten te ontbijten in de schaduw van de veranda. De buitenlanders die haar op dit hele onzalige idee hadden gebracht, de buitenlanders die gelukkig waren, die samen waren, die jong waren, die zo natuurlijk bij elkaar en met elkaar...

Ze had spijt. Ze wenste dat ze nog gewoon oud en eenzaam in haar huisje kon zitten, voor haar televisie. Dat ze ongelukkig was. Ongelukkig mischien, maar rustig en vredig en zonder dat iemand haar kwam storen. Ze wou dat ze de man van haar erf kon jagen. De brute dronkelap zou nooit begrijpen wat ze...

Maar ze kon hem nu moeilijk weer wegsturen, na de hele wandeling die minstens drie kwartier in beslag had genomen. Dan zou hij denken dat ze gek was. Een oude zielige gek in haar huisje op de bergwand.

Ze haalde diep adem. ‘Ga zitten,’ zei ze en wees naar de tafel. Ze pakte de halflege rijstpan, waaruit vliegen opvlogen en schuifelde ermee het huis binnen. Vanuit haar ooghoek zag ze hoe Inacio zijn schouders ophaalde en zich van de muur drukte. Toen betrad ze de koele duisternis van het huis. ‘Heb je niet wat te drinken voor me?’, klonk er van buiten. De oude man rochelde en spuugde. Daarna hoorde ze het geschraap van stoelpoten over het erf. Het hondje blafte.

Ze zette de pan neer en hield zich vast aan het aanrecht. Drank, drank, altijd maar die drank. Eigenlijk had ze al lang geen zin meer om aangeraakt te worden. Niet door die smeerlap met zijn ongewassen lichaam.

Maar ze keek in het spiegelkje en zag weer hoe ze een oude vrouw was.

Hoe bijna al haar tanden uit haar mond waren gevallen, hoe de huid rond haar ogen was samengekrompen tot dikke rimpels en er een netwerk van rode adertjes over haar wangen lag. Hoe haar ogen diep in hun kassen lagen, alsof ze al vanuit haar graf de wereld inkeek. En ze bedacht weer hoe eenzaam ze die nacht was geweest en hoe ze haar armen om haar eigen uitgeteerde lichaam had geslagen.

‘Wees niet te trots,’ fluisterde ze, ‘wees, in godsnaam, voor één keer in je leven niet te trots. Door het stof... Door het stof moet je.’

Buiten klonk gegrom van het hondje en gekras van nagels over het cement. En Inacio’s stem die zei: ‘*andalai, andalai!*’ Hij lachte.

Ze keek zichzelf aan in het halfduister. ‘Hij is geen slecht mens,’ zei ze zacht, ‘alleen oud en zwak. Net als jij.’

Ze pakte de fles Medrogne van de plank en één glaasje uit het druiprek en liep daarmee naar buiten. Inacio zat voorovergebogen op de stoel en aaide het hondje. Hij keek naar haar op. Ze schonk het glaasje in en stak het hem toe.

Hij hield het naar haar op, knipoogde, sloeg het in één teug achterover, zoals de gewoonte was. Met de rug van zijn hand veegde hij zijn lippen af. Hij wees op het huis van Helma. ‘Hoe gaat het met die buitenlanders?’, zei hij, het glaasje teruggevend.

‘Goed, goed,’ zei ze, ‘het zijn aardige jongelui.’ Ze schonk het glaasje voor zichzelf in.

‘Zijn ze bij je geweest?’

‘Hmhm,’ zei ze en sloeg het glaasje achterover. De drank was scherper dan ze verwacht had. Ze sloot haar ogen en smakte met haar mond. Eventjes werd ze duizelig en kon ze niet begrijpen wat ze precies van plan was geweest. Ze deed haar ogen open en keek hem aan.

‘Wat is er?’ zei hij.

Ze slikte. ‘Inacio,’ zei ze. En misschien kwam het door de drank, maar toen zag ze zichzelf als in een droom de fles en het glaasje op tafel zetten en met een langzame, bijna dansende beweging een van de stoeltjes pakken en naast hem neerzetten. Ze liet zich zakken en plotseling zat ze vlak naast hem. Zo dichtbij, dat ze zijn oudemannengeur kon ruiken, de geur van opgedroogd zweet en ongewassen kleren, de geur van de Portugese aarde. Het scheen hem niet te deren dat ze zo vlak bij hem zat, want hij bewoog niet van haar vandaan. Hun schouders raakten elkaar bijna. Het voelde raar om zo dicht bij hem te zitten. Ze bleef stil zitten. Vliegen zoemden om hen heen.

Zwijgend keken ze naar het huisje aan de overkant, waar de buitenlanders

de tafel afruimden. De jongen droeg een dienblad naar binnen en hij gaf het meisje in het voorbijgaan een kus. Het meisje veegde daarna met een doek de tafel af.

De afstand was te groot om het te zien, maar Caecilia wist dat het meisje nu een glimlach op haar lippen had. Een glimlach van gelukzaligheid. Het gaf haar een steek in haar maag. 'Zou je niet willen dat je nog zo jong was?', zei ze zacht.

'Wat ikke?' zei hij.

'Hmhm,' zei ze.

'Ik niet,' zei hij, hij krabde onder zijn pet, 'ik ben blij met wie ik ben.' Hij boog naar de tafel en pakte de fles en schonk zichzelf nog een glaasje in. Hij sloeg het achterover. 'Helma en Dick hebben nog steeds niet geschoond,' zei hij kuchend en hij wees op de berghelling die met dor hout overgroeid was. 'Waarom zeg je daar niets van? Straks brandt de hele boel nog af.'

'Ze zeggen dat ze het dit jaar gaan doen,' zei ze.

'Dat zeggen ze elk jaar.' Hij spuugde op de grond.

Ze knikte. Ze keek naar haar handen vol kloven en littekens die in haar schoot lagen. Nu was alles nog gewoon en veilig, nu kon ze nog zonder gezichtsverlies terug. Maar ze hoefde alleen maar een van die handen uit te strekken en in zijn hand te leggen en dan zou alles anders zijn. Ze bedacht dat ze hem misschien kon vertellen van haar eenzaamheid van die nacht, maar dat zou haar zwakte tonen en dat weigerde ze.

'Doe het,' zei ze in gedachten tegen haar hand, 'doe het, pak hem vast.' Maar de hand weigerde en bleef in haar schoot liggen.

Ze zag Inacio opnieuw naar de fles grijpen, maar ze was hem voor en pakte ze af.

'Wat...,' zei hij.

'Je hebt genoeg gehad,' zei ze. Ze zette de fles naast zich op de grond.

Hij liet zijn armen zakken en mompelde iets dat ze niet verstond.

'Het is nog ochtend, Inacio,' zei ze, 'en ik heb je nodig.'

Ze hoorde zijn vingers over zijn stoppels schrapen. 'Waarvoor heb je me dan nodig?', zei hij en hij draaide zich naar haar toe, 'zeg, wat is dit eigenlijk?' Zijn knie raakte de hare.

Ze bleef naar haar handen staren. Ze durfde niet haar gezicht naar hem op te heffen en in zijn ogen te kijken, zoals ze anders zou doen. Niet nu. Niet van zo dichtbij. Ze voelde zich een klein kind en dacht dat ze zou gaan huilen. Maar ze weigerde. Ze drukte haar voeten zo hard ze kon tegen de grond.

Als ze een jong meisje was geweest, dan had ze nu haar gezicht naar hem

toegedraaid en hem diep in de ogen gekeken. Hun lippen zouden als vanzelf steeds dichterbij elkaar komen, totdat ze zouden kussen. En dan zouden ze... Haar hart maakte een sprong en ze durfde er niet eens aan te denken, zo groot was haar verlangen. Ze voelde al bijna zijn armen om haar heen en legde in gedachten haar hoofd tegen zijn schouder.

‘Wat is er toch met je, mens?’, hoorde ze hem zeggen.

En met die woorden kwam ze terug op aarde. Het was alsof haar ogen open gingen en ze nu voor het eerst weer de ruwe, gele aarde om haar heen zag en de verdroogde planten en de insecten die om hen heen zoemden. Heel die werkelijkheid die ze zo goed kende, de werkelijkheid waarin zij een oude vrouw was in een klein huisje en waarin de gedachten in haar hoofd geen plaats hadden..

Ze ademde diep in. ‘Niets,’ zei ze, ‘niets, er is helemaal niets.’ Ze duwde zich van het stoeltje af, wurmde zich uit de denkbeeldige omhelzing en schuifelde het huisje binnen. Ze bleef even staan, wreef met een volle hand over haar gezicht en smakte met haar mond die opeens erg droog was.

Ze pakte een emmer van de vloer, liep ermee naar buiten en stak hem Inacio toe. ‘Hier,’ zei ze.

Hij pakte de emmer aan en keek onbegrijpend naar haar op.

‘Tomaten,’ zei ze en ze wees naar beneden, naar de moestuin waar de tonijn- en bierblikjes van haar zoons lagen, ‘ik heb te veel tomaten. Neem er maar zoveel je wilt.’

Hij keek haar nog steeds aan. ‘Kom je me daarvoor halen?’, zei hij.

Ze knikte. ‘Ja, toe, ga maar snel voor ik me bedenk.’

Hij bleef nog een ogenblik kijken. Toen stond hij op en liep hoofdschuddend het paadje naar de moestuin af.

Caecilia ging bij het kraantje staan en keek hoe hij beneden haar de emmer op de grond zette, neerknielde en een voor een de tomaten in de emmer liet vallen. Aan de overkant zaten de jongen en het meisje dicht naast elkaar met ieder een boek voor zich. Boven haar hoofd kwetterde een paartje zwaluwen.

‘*Pois, pois,*’ zei ze zacht. Ze jaagde een vlieg voor haar gezicht weg. ■

Frank Heinen

Alleen

Welke dag is het? Geen idee. Mijn hersenen staan nog in de nachtstand, maar van slapen is geen sprake meer. Ik ben klaarwakker en ik herinner me op ditzelfde moment, dat ik regelmatig droom dat ik wakker ben.

Ik richt me op en inspecteer de ruimte waarin ik me bevind. Het is onmiskenbaar mijn kamer, mijn slaapkamer waar ik gisteravond in slaap gevallen ben. Door de halfopen luxaflex zie ik ochtendlicht, de zon zet de kamer in een vuilgele gloed. Zo heb ik mijn kast, mijn bureau en mijn bed nog nooit gezien.

Mijn blik, die ik nog altijd versuft langs de wanden laat glijden, valt op de geopende deur. Normaal slaap ik met de deur dicht. Dan is de kans dat ik gewekt word door huisgenoten die wél werken, kleiner.

Na enige aarzeling stap ik uit bed en loop op blote voeten naar het grote raam, mijn venster op de wereld. Hele dagen kan ik uit dat raam kijken.

Zonder te eten, zonder te spreken.

Ik draai aan de steel van de luxaflex. Traag opent zich de wereld.

Het is uitgestorven op straat. De eerste vroege herfstbladeren laten zich meevoeren op een voorzichtig briesje, maar verder is het stil. Doodstil.

Welke dag is het? Die vraag laat me maar niet los. Onder de douche, aan de ontbijttafel. Een agenda om het op te zoeken bezit ik niet. Daarvoor heb ik te weinig afspraken en een te goed geheugen.

Het enige wat ik zeker weet, is dat het geen weekend is, maar een werkdag. Van het gezin van mijn broer, bij wie ik nu ruim een jaar inwoon, is er niemand thuis. Hij (mijn broer dus) werkt op het hoofdkantoor van Philips. In Amsterdam. De enige reden waarom hij nog niet verhuisd is, ben ik. Ik wil niet weg uit Utrecht. Onze ouders komen er vandaan, al onze ooms en tantes ook. Onze jeugd kleeft aan de straten.

De vrouw van mijn broer, mijn schoonzus dus, werkt bij de gemeente. Haar positie – iets hoogs bij het gemeentearchief – klinkt me in de oren als een stoffige betrekking, maar zeker weten doe ik het niet. Het contact tussen ons is dat van twee mensen die tot elkaar veroordeeld zijn. En wat mijn

neef en nicht betreft, de kinderen van mijn broer, hun levens spelen zich voornamelijk elders af. Ze doen allebei gymnasium, en behoorlijk goed ook. Niet dat dat me van trots vervult, want het blijven vreemden. Hun verhalen over dingen die ze meemaken en waar ik vaak maar de helft van begrijp, hoor ik lijdzaam aan. Mijn relatie met hen is zoals die met je buurkinderen. In één huis weliswaar, maar toch burenen.

Op straat kom ik nooit, ik heb er niets te zoeken. Daar komt bij dat ik zeker weet dat mijn broer zich diep in zijn hart schaamt voor zijn vreemde broertje. Want ik weet natuurlijk best dat ik anders ben dan anderen. Daarom woon ik immers hier. In het verleden woonde ik wel op mezelf en had zelfs een paar relaties, maar nadat mijn laatste vriendin, toen ze de deur van onze gezamenlijke flat voor het laatst achter zich dicht had getrokken, mij had achtergelaten met de woorden 'Gek, vuile gek, vuile geschifte gek, je bent gestoord,' toen begon het verwaarlozen.

Mijn broer nam me in huis toen hij me een week na die ruzie aantrof in bed, dobberend in een zee van chips en lege bierflesjes. Hij pakte mijn spullen bij elkaar, trok me een jas aan en duwde me voor zich uit naar zijn auto. Het was avond en het regende. Ik haat regen. Ik zat achterin. Mijn broer reed naar zijn huis. Daar werd ik in het logeerbed gelegd. Ik schijn gegild te hebben. Mijn broer bleef bij me tot ik in slaap viel. Sindsdien woon ik hier. Nogmaals, ik weet dat ik anders ben. Iedere gek weet dat van zichzelf. Hoe en waarom en sinds wanneer, dat weet ik niet.

Die schaamte van mijn broer begrijp ik. Ik schaam me ook voor mezelf. Volgens mij kun je je alleen maar schamen voor datgene wat je dierbaar is. Dat verklaart ook het totale gebrek aan schaamte bij mijn schoonzus. Bij haar bespeur ik slechts weerzin.

Er ligt geen briefje op tafel. Soms ligt het er wel, dan heeft mijn broer het er neergelegd. Hoewel hij altijd iets anders schrijft, komt het allemaal op hetzelfde neer. 'Maak er een mooie dag van' of 'Geniet' of een andere goedbedoelde spreuk waarmee hij me wil activeren. Ik denk dat-ie van me houdt en dat-ie daarom die briefjes neerlegt. Eigenlijk vind ik het een beetje klef, maar nu er niets op de keukentafel ligt, kan ik een gevoel van teleurstelling nauwelijks onderdrukken.

Ik trek mijn schoenen aan zonder na te denken. Ik schrik er zelf van. Onwennig strompel ik een rondje door de kamer, tot de open haard en terug. Het is zeker een jaar geleden dat ik ze gedragen heb. In de neus van de lin-

ker ontwaar ik een behoorlijke barst. Die moet erin gekomen zijn terwijl de schoenen in de kast stonden, want ik herinner me hem niet.

Het zijn onzichtbare handen die me vervolgens naar de deur toe duwen, want er is niemand thuis, zoveel is zeker. Toch voel ik de handen tegen mijn schouderbladen drukken. Het zijn de handen van het ongeduld. Ik word voortgeduwd, langs de kapstok en het toilet. De voordeur met het matglas. Het volgende moment sta ik buiten. Ik herinner me niet hoe ik de voordeur geopend heb. Toch moet het twee seconden geleden gebeurd zijn. Aan dit soort zekerheden klamp ik me vast. Het wrakhout van het vertrouwen houdt me boven water.

De zon doet ver weg zijn eeuwigdurende best, maar een onafzienbaar wolkendek drijft op een onzichtbare stroom nader, in een poging het nazomerlicht te doven.

Het huis van mijn broer en zijn gezin staat op de Drift. Het is een statig huis, maar in een straat met alleen maar statige huizen valt het ietwat in het niet. Op de eerste verdieping is het raam. Mijn raam. Het is, zo gezien van buitenaf, niet het reusachtige venster waar ik het altijd voor gehouden heb. De verf bladdert af. Het valt me wat tegen.

Ik sla linksaf, richting Janskerkhof. De keien zijn nog nat van een nachtelijke bui.

Een paar huizen verder is het UVSV-huis. Daar wonen de leden van de Utrechtse Vrouwen Studenten Vereniging. Ik ken alle meisjes die er wonen. Vanuit mijn veilige plek achter mijn raam heb ik ze leren kennen. En niet alleen hen, maar ook hun vriendjes, hun geheime liefdes en de namen van de mensen aan wie ze een hekel hebben. Ik weet hoe ze doen als ze dronken zijn. Van bijna allemaal ken ik hun studievoortgang en sommigen hoor ik al van verre aankomen. Dat zijn de meisjes wier fietsen op een karakteristieke manier aanlopen.

Eigenlijk durf ik niet langs het UVSV-huis te lopen. Dat komt omdat ik gek ben. En omdat ik gek ben, zit ik al meer dan een jaar binnen bij mijn broer. Maar nu ik niet meer binnen zit, gaat het gek-excuus niet meer op. Dus loop ik door, vastberaden snelwandelaarsblik in de ogen.

De gordijnen van de benedenverdieping van het huis zijn gesloten door iemand die haast had, want op de plek waar de stof van de twee helften zou moeten raken, bevindt zich een kier van zeker twintig centimeter. Ik kijk de kamer in.

De benedenverdieping is groter dan drie gemiddelde studentenkamers samen. Een bescheiden balzaal eigenlijk.

Vlak voor het raam waar ik door kijk, staat de keukentafel. Onafgeruimd.

De beschuitrol is nog slechts voor een derde gevuld, eromheen liggen kruimels. Het deksel van de jampot ligt naast de pindakaas en het deksel van de pindakaas is helemaal weg. Verder zie ik vier borden en drie messen, waarvan één beboterd.

Het is al met al een bijzonder huiselijk tafereeltje.

Ik wend mijn gezicht van het raam af. De gedachte dat dit is wat ik altijd al deed, dringt zich op. Mensen observeren, zelfs als ze er niet zijn, zoals anderen vlinders of grondsoorten of postzegels observeren. Ik houd van mensen en vind ze tegelijk een beetje eng. Vandaar dat ik ze observeer. Bovendien haat ik postzegels.

Het liefst zou ik hier verder over nadenken, maar daarvoor is het te stil. Dat valt me nu pas op. Ik kan me niet herinneren dat het ooit zo stil is geweest. Zelfs de wind waait geluidloos. Er is nog steeds geen mens op straat. Er is helemaal geen teken van leven hier, in deze straat, waaruit alle leven geweken lijkt te zijn. Als ik nu mijn adem zou inhouden was de stilte volmaakt, want ook alle achtergrondgeluiden – het getoeter van de bussen, het blaffen van een hond, gewoon alle geluiden die er altijd zijn – die zijn er nu niet. De gedachte aan die absolute stilte benauwt me zozeer dat ik ervan moet hoesten. Mijn gekuch valt op de doodstille straat aan gruzelementen.

Even, heel even maar, lijkt het alsof de angst voor de stilte me dingen laat missen. Het nerveuze geronk van de auto van de buurman van rechts, die werkloos is en zich bezighoudt met het opvoeren en verpatsen van illegaal aangekochte occasions; de schijnbaar oneindige reeks sonates uit het altijd openstaande raam van de mevrouw links tegenover, die op de universiteit werkt en zes katten bezit; het nerveus makende geklikklak van de hakken van UVSV-meisjes op de stenen; die dingen mis ik nu, voor even. Niet dat het lang duurt. Ook het geklikklak in mijn schedel sterft, zij het langzamer, weg.

Op het Janskerkhof sta ik voor de zoveelste maal stil. De vele auto's staan nog altijd deur aan deur, in de schaduw van de Janskerk, zoals ik ze ruim een jaar geleden achterliet. Ook de kauwgom plakt er nog aan de stoeptegels, al lijkt het alsof de gemeente Utrecht daar wel iets aan heeft proberen te doen.

Verder is de straat volledig opgeschoond. Van mensen in elk geval. Mensvrije zondag, dat daar nooit iemand op gekomen is. Geweldig plan.

Ik steek de straat over en kijk bij café Broers naar binnen. De met leer beklede stoelen voor de ramen staan schots en scheef, alsof ook hier iedereen in grote haast vertrokken is. De houten tafels met hun ongelakte tafel-

bladen zijn leeg, afgezien van de onvermijdelijke peper-en-zoutstelletjes en de bakjes bierviltjes.

Op één van de tafeltjes aan het raam zie ik een nog vochtige kring van een glas. Het is het eerste teken van leven dat ik deze ochtend krijg.

Het terras van Broers is niet meer. De tafels zijn binnengehaald, de rieten stoelen staan hoog opgestapeld in een hoek, met een ketting erom.

Niets is zo herfstig als een opgedoekt zomerterras. Zelfs vallende bladeren zijn niet zo herfstig als een opgedoekt zomerterras.

Op dit terras, drie jaar geleden en de tafels en stoelen nog uitgestald, ontmoette ik mijn laatste vriendin. Mijn reactie op haar volledig in afkortingen opgestelde contactadvertentie had haar kennelijk getroffen, want de dag nadat ik mijn brief had gepost, hing ze al aan de lijn. Echt verrast was ik niet, want de foto die ik op haar verzoek had bijgevoegd, toonde mij in mijn voordeligste pose, jaren geleden. Erg lijken deed hij niet. Het is een illusie te denken dat je zoiets veranderlijks als een uiterlijk kan vastleggen met een beeld uit het verleden.

Ze begon zich, aan de telefoon, onmiddellijk te verontschuldigen voor de advertentie. Ze deed dat soort dingen eigenlijk nooit en of ik nu geen slechte dingen van haar dacht. Ik antwoordde dat ik juist viel op vrouwen die contactadvertenties zetten, omdat het van lef getuigt. Hoe meer ze er zetten, hoe liever ik het heb, zei ik ook nog.

Daar moest zij erg om lachen, hoewel ik het meende. Ik bracht het gesprek vervolgens op haar pos. kar. eig., waar zij spont. onder schaarde. Zij zei dat ze heel spontaan was, iets waaraan ik met de minuut meer begon te twijfelen. Gelukkig maar, want ik beschouw spontaniteit als de meest overschatte karaktereigenschap. Maar bedachtz. is nu eenmaal geen optie als je een contactadvertentie opstelt.

We spraken af op het terras van Broers. Die dag regende het, maar ik nam toch maar buiten plaats. Ik herkende haar aan een zoekende blik. Het duurde nog even voor ze mij zag, ondanks dat ik als enige buiten zat.

Van haar spontaniteit was nu helemaal niets meer over. Ze stak haar linkerhand uit ter begroeting, knikte me woordeloos toe en ging zitten.

Ik vertelde over mijn hobby's, mijn werk (ik was programmeur bij een internetwinkel, en zette daar consequent het woord 'managing' voor) en mijn allergieën. Langzaam ontdooide Annelies, zo heette ze, en vertelde ze wat over zichzelf. Ze werkte in een dierenwinkel. Ik zei dat ik dieren haatte; weer iets waar zij erg om moest lachen.

Het was een prettig gesprek, maar het was geen liefde. Niet op het eerste

gezicht en niet op alle volgende gezichten. Bovendien was ze bijzonder onknop. Maar omdat je in het leven niet eeuwig de eerste keus houdt op de huwelijksmarkt en wij hiervan beiden doordrongen waren, spraken we meteen voor een volgende keer af.

De onvermijdelijke relatie die volgde, duurde twee jaar. Zij had nog jaren kunnen voortsudderen als ik niet op een ochtend, op de wc, tot het inzicht was gekomen dat mijn gevoel me al die tijd had misleid. Ik had aandacht verward met liefde. Toen ik dat Annelies meedeelde, vertrok ze. Rond die tijd moet ik gek geworden zijn.

Goed, ik ben nu dus kennelijk alleen op de wereld. Jarenlang heb ik uitgekeken naar dit moment. Het afgelopen jaar heb ik, in mijn kamer in het huis van mijn broer, de mensen verwenst. De angst was een fobie geworden en de fobie verwerd al snel tot haat. Haatgevoelens tierden welig op een door eenzaamheid vruchtbaar geworden grond. Ik verweet de mens zijn aanwezigheid, zijn voortdurende bemoeienis met alles. Het feit dat ik zelf een mens was verontrustte me. Maar gelukkig deed ik er niet aan mee. Ik had me er op tijd van gedistantieerd. Wat 'er' was, daar had ik nauwelijks een vermoeden van.

Waar zou iedereen zijn? Je leest wel eens over natuurrampen, die hele steden weg kunnen vegen, maar dat zal het wel niet zijn, want zelfs het broodjeskraam op de Oudegracht staat er nog, zie ik. Wat dan? Een aangekondigde Apocalyps? Verwachte meteorietinslag? Maar wat doe ik hier dan nog? Het meest waarschijnlijk is dat ik verzeild ben geraakt in een nieuw tv-format, ontsproten aan het perfide brein van een tv-formatbedenker.

Door iedereen vergeten loop ik de Oudegracht af. De holle echo van mijn voetstappen jaagt me meer angst aan dan de mensenstroom hier vroeger ooit deed. Jarenlang heb ik me dit moment voorgesteld, maar als altijd valt de werkelijkheid wat tegen.

Zou God erachter zitten? Het lijkt me typisch iets voor Hem om de mensheid weg te vegen en er eentje te vergeten. Of heeft Hij besloten om door middel van lottrekking één mens te kiezen wiens hartenwens vervuld zal worden en dat ik diegene ben?

'Ik vind het persoonlijk wel wat drastisch, maar als ik zo'n man daarmee nou gelukkig maak.' Zoiets.

Ik wandel langs het stadhuis, dat stuurs voor zich uit kijkt. Ook het nachtcafé aan mijn linkerhand, met zijn protserige pilaren, biedt een weinig troostrijke aanblik. Even overweeg ik in het troebele water van de gracht te spugen. Het zou me voor het eerst geen afkeurende blikken opleveren. Toch

laat ik het na.

Vroeger associeerde ik de Vergetelheid altijd met mistflarden, waarin schimmen zich onherkenbaar schuilhielden, maar nu ik er zelf in ben beland, blijkt het ook hier gewoon bewolkt en benauwd te zijn, net als in de echte wereld.

Ik voltooi mijn rondje en keer terug op Janskerkhof. Broers is nog dicht, zie ik. Broers gaat voorlopig niet meer open, vrees ik.

Hoe moeten de mensen achter contactadvertenties elkaar nu ontmoeten als er geen terrassen meer zijn? Hoe moet het gemeentearchief nu verder zonder mijn kille schoonzus? Wat gebeurt er met die beschuiten op de tafel in het UVSV-huis? Hoe gaat het verder met mij, nu mijn ergste wens is uitgekomen?

Vervuld van zinloos zelfmedelijden neem ik plaats in het bushokje.

Het begint zachtjes te regenen. De bus zal voorlopig wel niet komen. ■

Het leven van een gedicht uit Perzië

Nezami, Djamaal ad-Dien Aboe Mohammad Elyaas (1141-1209) wordt beschouwd als één van de belangrijkste Perzische dichters. Hij leefde teruggetrokken in Gandja, het huidige Kirovabad in Azerbeidjan. Zijn roem berust op vijf grote epische gedichten, de Chamsa, d.i. Het Vijftal. Na zijn dood hebben dichters eeuwenlang de Chamsa als model genomen voor eigen werken, maar ze slaagden er niet in de originele romantische epiek van de beslagen prosodist Nezami te evenaren, laat staan te overtreffen.

Het vijftal omvat:

- 1) Machzan al-asraar of De schatkamer van de geheimen (omstreeks 1175 gedicht), twintig uiteenzettingen over ethische onderwerpen;
- 2) Chasrow en Sjirien (1180), de legende van de Sassanidische vorst Chasrow II en zijn liefde voor de prinses Sjirien;
- 3) Leili en Madjnoen (1188), de liefdesgeschiedenis van Madjnoen en het bedoeïenenmeisje Leili, de populairste romance in de moslimliteratuur;
- 4) Bahraam Goer of De zeven beelden, ook bekend als Haft peikar (1197), de legendarische geschiedenis over de Sassanidische vorst Bahraam Goer;
- 5) Het boek van Eskander, 2 delen (1191 en omstreeks 1200), de geromanceerde geschiedenis van Alexander de Grote.

De paren uit Nezami's liefdespoëzie hebben grote bekendheid verworven. De geliefden zijn voor elkaar bestemd door het lot, de natuur en de hartstocht. Ze worden door het toeval, de gril of de dwang van elkaar gescheiden, dan weer bij elkaar gebracht, tenslotte op een of andere manier weer, en ditmaal voorgoed, uit elkaar gerukt. De poëzie van Nezami is van weemoed doordrenkt, gesensibiliseerd door de ervaring dat de ware bevrediging nooit wordt gevonden.

Het gedicht 'Toen de Messias op aarde rondging' behoort tot de poëzie van Nezami, waarin de ethische inslag duidelijk op de voorgrond treedt. De kenner van de Perzische poëzie J. T. P. de Bruijn vertaalde het uit het origineel als volgt:

Toen de Messias op aarde rondging
 liep hij eens langs een kleine marktplaats.
 Er lag een schurftige hond op de weg
 wiens Jozef uit de put was ontsnapt. (1)
 Rondom het kreng stonden ezeldrijvers
 zoals gieren loerend naar een kadaver.
 De een zei: 'Wat een stank in mijn neus!
 't Wordt donker alsof je de lamp uitblaast.'
 Een ander: 'Nee, het is veel erger:
 het maakt je blind, je hart walgt ervan!'
 Ieder zong dit liedje op zijn manier
 om het arme dode dier te beschimpen.
 Op zijn beurt bracht Jezus iets naar voren.
 Hij schimpde niet, maar raakte de kern:
 'Kijk toch hoe zijn portaal is versierd:
 geen parel is zo blank als zijn tanden.'

(1) Zoals Jozef, die door zijn broers in een put was gegooid, werd gered door een voorbijkomend reisgezelschap (zie koran, soera 12: 15-19), zo is het leven ontsnapt uit het lijf van de hond. In de bewerking van dit verhaal door J.H. Leopold is dit expliciet gemaakt: "wiens leven heengeweken was, wiens Jozef uit de put getogen." (Zie: J. H. Leopold, *Verzen*. Fragmenten, bezorgd door P.N. van Eyck, Brussel/Van Oorschot, Rotterdam / Amsterdam, 1967, blz.152-153).

Uit: *Een karavaan uit Perzië. Klassieke Perzische poëzie*. Ingeleid, uitgekozen, uit het Perzisch vertaald en geannoteerd door J.T.P. de Bruijn, p. 502. Uitgeverij Bulaaq, Amsterdam, 2002. (Het gedicht: 'Toen de Messias op aarde rondging', p.281).

Goethe en zijn West-östlicher Divan

Het in 1819 verschenen boek *West-östlicher Divan* van J. W. Goethe was de vrucht van een jarenlange studie van en omgang met de Oosterse, inzonderheid de Perzische poëzie. Na de publicatie vond het slechts moeizaam lezers, laat staan bewonderaars, maar in de loop van de jaren, en parallel met de groeiende belangstelling voor de Oosterse cultuur en literatuur, nam het begrip ervoor toe en zagen de lezers en de literatoren meer en meer in, dat

het boek één van de belangrijkste creaties van de Duitse dichter was.

De belangstelling van Goethe voor het Oosten gaat tot zijn jeugd terug. Sommige bijbelteksten spraken heel sterk tot zijn verbeelding. Zo heeft hij er enkele malen aan gedacht de tocht van het volk van Israël door de woestijn tot onderwerp van een uitvoerig gedicht te nemen. Op latere leeftijd las hij de Koran. Het was echter de Duitse vertaling van de poëzie van de Perzische dichter Hafez (ca. 1320-1390) door Joseph von Hammer-Purgstall, in 1812 en 1813 tot stand gebracht en in 1814 gepubliceerd, die hem tot grondiger studie aanzette.

Goethe beheerste noch het Arabisch, noch het Perzisch. Hij beschikte evenwel over de in die tijd meest gedegen Duitse, Franse, Engelse en Latijnse studies en vertalingen. De filologen zijn erin geslaagd ongeveer vijftig werken te detecteren, waarvan de dichter gebruik heeft gemaakt voor zijn vertaalwerk, zijn hertalingen en voor de diepgaande studie van de geschiedenis, de islam, de koran en de poëzie uit de periode 1000-1500. Veel informatie en materiaal verschaften hem Joseph von Hammers *Geschichte der schönen Redekünste Persiens*, de oudste geschiedenis van de Perzische literatuur in Europa en tevens een uitgebreide bloemlezing van vertaalde teksten, en de reisbeschrijvingen, de historische en de literaire werken van o.m. W. Jones, A. Olearius, H. F. von Diez, K. N. Oelsner, J. P. Tavernier, J. Malcolm, S. de Sacy.

Goethe heeft het nodig geoordeeld na de gedichten een omvangrijke uitleg te laten volgen onder de titel 'Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des West-östlichen Divans'. Het is in dit essayistische gedeelte dat de dichter het gedicht 'Herr Jesus, der die Welt durchwandert' inlast. Hij hertaalde of hertoetste het gedicht van Nezami - Goethe schrijft Nisami - op schitterende wijze:

Herr Jesus, der die Welt durchwandert,
Ging einst an einem Markt vorbei;
Ein toter Hund lag auf dem Wege,
Geschleppet vor des Hauses Tor;
Ein Haufe stand ums Aas umher,
Wie Geier sich um Äser sammeln.
Der eine sprach: Mir wird das Hirn
Von dem Gestank ganz ausgelöscht.

Der andre sprach: Was braucht es viel,
 Der Gräber Auswurf bringt nur Unglück.
 So sang ein jeder seine Weise,
 Des toten Hundes Leib zu schmähen.
 Als nun an Jesus kam die Reih,
 Sprach,ohne Schmähn,er guten Sinns,
 Er sprach aus gütiger Natur:
 Die Zähne sind wie Perlen weisz.
 Dies Wort macht den Umstehenden,
 Durchglühten Muscheln ähnlich, heisz.

Het gedicht is heel duidelijk en begrijpelijk, met uitzondering van het laatste vers, de vergelijking met de mosselen. In zijn uitvoerig commentaar wijst Goethe vooreerst op de meesterlijke manier waarop Nezami de menigte tot inzicht brengt. Elke omstaander denkt nu aan het eigen gebit, want 'Mooie tanden worden, vooral in het Morgenland, als een gave Gods hoog gewaardeerd. Een rottend schepsel wordt, door het volmaakte dat van hem overblijft, tot een object van bewondering en de vroomste beschouwing.' Ook op de vergelijking in het laatste vers gaat Goethe dieper in. In streken waarin kalk ontbreekt, worden mosselschelpen aangewend voor de aanmaak van het bouw materiaal. Ze worden daarbij tot verhitting en gloeiing gebracht. De Duitse dichter vervolgt: 'De toeschouwer kan zich niet van het gevoel ontdoen, dat deze wezens, zich voedend en groeiend in de zee, nog kort tevoren van de algemene lust van het bestaan op hun wijze genoten en nu, niet verbrand maar doorgloeid, hun volle gestalte behouden, hoewel al het leven uit hen is verdreven. Veronderstel nu, dat de nacht aanbreekt en dat deze organische resten voor het oog van de kijker werkelijk gloeiend verschijnen, dan kan men zich geen schitterender beeld voor een diepe, verborgen zielskwellung voorstellen'.

Uit: Johann Wolfgang Goethe: *West-östlicher Divan*. Insel Tachenbuch 75. Insel Verlag, 1988. (Het gedicht 'Herr Jesus der die Welt durchwandert', p.166)

De prachtige versie van het Perzische gedicht door Goethe spoorde ons aan een omzetting in het Nederlands te wagen. Aan de lezer te vergelijken en te oordelen.

Heer Jezus, op wandel in de wereld,
 Kwam eens over een markt gegaan;
 Een dode hond lag op de straat,
 Gesleept tot voor de deur van 't huis;
 Om 't krenge een menigte zich drong,
 Als gieren doen die krenge zien.
 De ene zei: die stank van aas
 Verlamt mijn brein geheel en al.
 Een ander sprak: hier geen gepraat,
 Wat spuwt het graf, brengt onheil slechts.
 Zo zong elkeen op zijn manier
 Een smaadlied op het hondenlijk.
 Daarop kwam Jezus aan de beurt,
 Sprak zonder smaden, diep gemeend,
 Van uit de volheid van het hart:
 De tanden zijn als parels wit;
 Het woord maakt de omstaanders heet,
 Als mosselen geheel doorgloeid.

J. H. Leopold en zijn gedichten *Oostersch*

Leopold studeerde klassieke talen en letteren aan de Leidse universiteit en promoveerde in 1892 met een in het Latijn geschreven verhandeling over de Leidse latinist P. Hofman Peerlkamp. In het juni-julinummer 1893 van *De Nieuwe Gids* debuteerde hij met 'Zes Christus-verzen'. Hij zou nog enkele keren in dit tijdschrift publiceren, maar had verder weinig contacten met de literaire wereld en leidde als leraar Latijn en Grieks aan het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam een uiterlijk rustig en bescheiden leven.

Zijn eerste publicatie was een bloemlezing, getiteld *Stoïsche wijsheid*, en getuigde van zijn belangstelling voor de filosofie van de Stoa. Pas in 1912 verscheen een eerste verzenbundel, op initiatief van Boutens en gedrukt door Eduard Verbeke in Brugge. In 1914 volgde de bundel *Verzen*, bij uitgeverij W. L. Brusse, in 1916 een bibliothele uitgave van het gedicht *Cheops*. Tijdens zijn laatste tien levensjaren bewerkte Leopold vele Oosterse gedichten. Hij deed dit met behulp van Franse, Duitse en Engelse proza- en versvertalingen naar poëzie van Perzische en Arabische dichters. In de uitgave van *Verzamelde verzen. Deel I. De tijdens het leven van de dichter gepubliceerde poëzie* komen twee hoofdstukken 'Oostersch' voor. Het eerste

bevat o.m. 29 kwatrijnen uit de Rubaijat van Omar Khayyám, het tweede draagt de ondertitel 'Verzen van Perzische en Arabische dichters' en omvat 46 gedichten.

Na Leopolds dood werd meer en meer ingezien, dat een hoogbegaafde en heel persoonlijke dichter een naar omvang klein, maar naar kwaliteit gemeten belangrijk werk had voortgebracht. In de nalatenschap vonden degenen die het oeuvre ruimere bekendheid wilden geven, nog veel waardevol materiaal, dat in later verschenen, steeds vollediger uitgaven, een plaats kreeg. Het bekende gedicht van Nizâmi telt 16 verzen, namelijk 8 zogenaamde dubbelverzen. Leopold werkte het gegeven uit tot zeven strofen van vier regels, dus in totaal 28 verzen.

Jezus, die door de wereld ging,
was in een landstad aangekomen
en had zijn ongemerkten weg
over het marktplein heen genomen

En zag een hond stroef als een wolf,
plat op de steenen, onbewogen,
wiens leven heengeweken was,
wiens Jozef uit de put getogen.

En om het kreng verrot en vocht
stonden de menschen stil en keken
en waren bits: een gierenzwerm,
die op een aas is neergestreken.

En een: de walg van dit gezicht
benevelt en verwacht het hoofd
met troebelingen als een kaars
roetwalmend door de wind gedooft.

Een ander: van dit gistend vod
en vuil het eenigste gewin
is duisternissen voor het oog
en schrik en afschuw voor den zin.

Zoo zong een ieder daar zijn lied

maar allen in denzelfden toon
en overstelpten met verwijt
en spraken bitterheid en hoon.

Jezus zag naar het liggend dier
en sprak en zeide enkel dit
en was beschamende rondom:
de tanden zijn als paarlen wit.

Uit: J. H. Leopold: *Verzamelde verzen. Deel I. De tijdens het leven van de dichter gepubliceerde poëzie*. Reeks NK, Nederlandse Klassieken. Athenaeum-Polak & van Gennep, Amsterdam, 1982. (Het gedicht 'Jezus, die door de wereld ging', p.192) ■

Even praten met John Bel, over boeken natuurlijk

Aan de muren van het ruime bureau van John Bel, inspecteur bij de belastingen in Antwerpen, hingen tientallen portretten van Vlaamse auteurs, van Cyriel Buysse tot de eigentijdse, uniform ingelijst, op formaat 18x24. Een bezoekende industrieel vroeg of dat misschien allemaal portretten waren van oud-directeurs van de belastingen.

Geen echt compliment voor de Vlaamse schrijvers.

Literatuur en boeken hebben mijn leven mooier gemaakt, zegt John Bel, samensteller van die galerij, nu sinds lang 'op rust', tenminste als rijksambtenaar. In die functie heeft hij overigens tientallen auteurs (correct) geholpen om hun rechten te kennen inzake fiscale verplichtingen.

Liefde voor boeken, belangstelling voor literatuur is een constante in zijn leven.

Van toen ik een klein kind was, vertelt hij, werd ik met literatuur, én schrijvers, geconfronteerd. Mijn vader werkte bij het Museum Plantin-Moretus, waar Maurits Sabbe toen conservator was. Er werd bij ons dus regelmatig gesproken over Lode Baekelmans, over Emmanuel de Bom en andere auteurs van die tijd, ik groeide er als het ware mee op. Bovendien kon mijn moeder uitzonderlijk goed vertellen, ik was dol op haar klassieke Antwerpse verhalen over Lange Wapper en consoorten.

Ik werd dan ook al vlug een regelmatig bezoeker van de bibliotheek en een enthousiast lezer van *Pietje Bell* en *Dik Trom*. Er was in die tijd nog geen sprake van een uitgebreide jeugdliteratuur zoals nu, zeker niet van een Vlaamse, en omdat ik ook absoluut boeken wou lezen over ridders, kwam ik terecht bij *Ivanhoe* van Walter Scott. *De Rode Ridder* bestond toen nog niet. Het was in die bibliotheek ook dat ik besloot de boeken die ik wou lezen zelf aan te kopen. Ik had al veel gehoord over *De Witte* van Ernest Claes, wou dat boek natuurlijk lezen, maar het was altijd uitgeleend. Tot ik op zekere keer geluk had, ik kreeg het in handen, maar had het nauwelijks vast of de

pastoor – het was een parochiale bibliotheek – rukte het uit mijn handen en zei kwaad dat dat geen lectuur voor kinderen was. Gloeiend kwaad werd ik toen, vandaar mijn besluit dat ik voortaan zelf mijn keuze zou bepalen, me nooit meer iets zou laten opdringen of weigeren. Het eerste boek dat ik kocht was de *Decamerone* van Boccaccio. Een duur boek ook, ik had er mijn collectie postzegels voor moeten verkopen. Ik las ook het hele oeuvre van Zola, behalve *Le Rêve*, want dat was zijn enige roman die niet op de Index stond.

Nu heb ik een verzameling van meer dan 18.000 boeken, overwegend Nederlandstalige literatuur, haast allemaal eerste drukken, haast allemaal met een opdracht, niet altijd een opdracht aan mij natuurlijk. Er zijn zeer zeldzame exemplaren bij, te veel om op te sommen, werk van bijvoorbeeld Maurice Gilliams, om er maar één te noemen, dat slechts op 12 genummerde exemplaren werd uitgegeven. Al die boeken staan op fiches. Ik heb een klassament op auteursnaam en een op titel. Natuurlijk krijg ik regelmatig de vraag of ik die boeken ook allemaal heb gelezen. Dan antwoord ik dat ik een boek altijd koop met de intentie het te lezen, en hoop lang genoeg te blijven leven om ze allemaal te lezen ook. Ik lees veel en graag, sommige werken herlees ik regelmatig. *Max Havelaar* van Multatuli vind ik bijvoorbeeld de grootste roman van de Nederlandse literatuur.

Ik blijf het literaire gebeuren met grote interesse volgen. Niet enkel het Nederlandstalige. Ook van vele buitenlandse auteurs bezit ik meestal gesigioneerde werken, bijvoorbeeld van Antoine de Saint-Exupéry, Laxness, Umberto Eco, nog zoveel anderen. De Scandinavische literatuur vooral, zeker Knut Hamsun, heeft me ook altijd geboeid, want ik ben een groot natuurliefhebber. Literatuur betekent veel voor me, inderdaad, maar niet alles, ze is wel de bron van heel wat. Sport is evenmin onbelangrijk. Ik heb heel wat sporten beoefend, zwemmen, tafeltennis, lopen, schaatsen en ook judo. Ben nooit in één discipline doorgegaan, omdat ik er een hekel aan had altijd maar aan hogere verwachtingen te moeten voldoen. Ik kreeg wel de Gouden Medaille van het BLOSO vanwege mijn inzet voor de sport, ik fiets nog altijd, en ook mijn kinderen zijn sportief. Ik liep uitsluitend spurtnummers, zij marathons, en mijn dochter is zopas terug van een klimtocht in de Himalaya.

Maar literatuur was en blijft de constante. Voor mij althans, want ik heb de indruk dat in het algemeen de interesse steeds kleiner wordt. Ik ben niet

meer jong, maar de moderne literatuur volg ik uiteraard ook, al blijft daarbij mijn voorkeur gaan naar romans waar, noem het traditioneel, ook een verhaal in zit. Ik geef Walschap gelijk. Van Marnix Gijsen hou ik ook enorm, ik begrijp niet goed waarom hij nu totaal verwaarloosd wordt. Hetzelfde geldt voor Hubert Lampo. Van de huidige generatie heb ik vooral genoten van het werk van Stefan Brijs, *De Engelenmaker*, van Dimitri Verhulst *De helaasheid der dingen*, ook van Louis van Dievel met *de Pruymelaerstraat*. De meer experimentele teksten spreken me minder aan, met alle respect overigens voor het werk van Ivo Michiels. Ik hou niet van die chaotische structuur van vele moderne werken. Dat lezen is te vergelijken met zappen op de televisie.

Ik ben nu 82, ik heb veel auteurs persoonlijk gekend en velen hebben een diepe indruk op me gemaakt. Via mijn vader heb ik Lode Baekelmans nog ontmoet. Later ook Marnix Gijsen, helemaal niet de cynicus waarvoor hij werd versleten, integendeel, heel sympathiek. Eens ben ik hem gaan bezoeken in zijn flat aan de Meeussquare in Brussel. Ik weet nog dat er een Vlaamse leeuwenvlag prominent in zijn woonkamer hing – niettegenstaande hij dikwijls zei dat de Vlaamse zaak voor hem folklore was. Ik heb een eerste druk van zijn *Joachim van Babylon*, aan mij gedicteerd niettegenstaande hij toen niet kon schrijven, want zijn pols was gebroken. Hij moest zijn rechterhand steunen en leiden met zijn linkse hand. Ik had dat boek op een veiling gekocht en hij herkende het onmiddellijk als het exemplaar dat ooit van Jan Greshoff was geweest. Ik heb ook een boek van hem met een Franstalige opdracht aan René Magritte. Ook J. M. Elsing, Jef Geeraerts, Jos Vandeloop werden vrienden. Iemand die een sterke indruk op me gemaakt heeft is René Victor, de bekende advocaat, wel geen schrijver, toch iemand die heel wat heeft gepubliceerd. Hij heeft de balie vervlaamst, hij was uitzonderlijk verstandig, veelzijdig, wist over alles iets interessants te vertellen, sympathiek. Weinigen weten dat hij zijn diploma behaalde voor de Middenjury, na slechts twee jaar studie. Nog veel auteurs heb ik persoonlijk gekend, vele schrijvers zijn ook vrienden geworden. Een keer heb ik Jan Wolkers ontmoet en het nieuws van zijn dood heeft me echt gepakt. We waren ongeveer even oud. Ik vond hem een uitzonderlijk aardige en interessante man. We hebben zitten praten, we bleken veel gemeen te hebben. Ook hij vond *Max Havelaar* de beste roman ooit, ook hij hield erg van een andere favoriet van mij, *Mei van Gorter*.

Van Herman Teirlinck heb ik zijn tweedelige *Het Gevecht met de Engel*, met

een opdracht aan Jozef Cantré. En ook zijn debuut heb ik, *De Wonderbare Wereld* met als opdracht: 'Aan mijn dierbare ouders'. Van een aantal boeken heb ik meer dan één interessante editie, zoals van de eerste drukken, zowel de editie in één als in twee banden, van *De Vlasschaard* van Streuvels.

Er zijn inderdaad zeldzame en zeer dure werken bij, maar ook boeken die ik aan een spotprijs kon kopen. *De Vergeten straat*, met opdracht, van L. P. Boon, heb ik indertijd bijvoorbeeld kunnen kopen voor 20 frank.

Boeken zijn geen voorwerpen, het zijn vrienden. Haast dagelijks neem ik 's avonds voor ik naar bed ga nog een of ander boek, herlees een passage. Wat zal er later met mijn bibliotheek gebeuren? Er was al wel belangstelling van instanties als musea, maar ik vrees dat mijn collectie dan ergens in een magazijn zal verdwijnen. Ik zou liefst hebben dat mijn boeken bij andere liefhebbers terechtkomen, dat ook anderen er nog iets aan hebben. Ik tracht mijn passie met anderen te delen, schrijf daarom ook wel eens recensies, over boeken die ik de moeite waard vind, in het tijdschrift van het Ministerie van Financiën, heb mede de literaire kring 'Ex Libris' opgericht.

Ik heb, zoals reeds gezegd, wel sterk de indruk dat de interesse voor literatuur steeds miniemer wordt. Schuld van het onderwijs? Onlangs stond ik in Brussel toevallig voor het huis waar Multatuli heeft gewoond toen enkele Nederlanders me de weg vroegen. Ik vestigde er terloops hun aandacht op dat ze voor het huis stonden van hun beroemde landgenoot Douwes Dekker. Of ze wisten wie dat was. Na enig denkwerk zei een van hen dat het een koffiemark was.

Zo is dat nu eenmaal. Maar literatuur en boeken hebben mijn leven wel mooier gemaakt... ■

Matthew Sweeney

vertaling: Joris Iven

Matthew Sweeney (°1952) is geboren in de noordwestelijke Ierse stad Donegal. Hij verhuisde naar Londen, waar hij ging studeren aan de polytechnische hogeschool en vervolgens trok hij naar de universiteit van Freiburg. Momenteel woont hij in Oostenrijk.

Sinds zijn debuut in 1981 publiceerde hij 27 werken: poëzie, kinderpoëzie en jeugdliteratuur. Hij won in 1987 een Cholmondeley Award en kreeg in 1999 de Arts Council Writers' Award toegekend. In 2002 verschenen zijn *Selected Poems* en in 2007 stond zijn bundel *Black Moon* op de shortlist voor de T. S. Elliot Prize 2007. Matthew Sweeney hoort bij de tweede generatie naoorlogse dichters in Ierland, waar ook Paul Muldoon, Nuala ni Dhomnaill en Ian Duhig toe behoren. Van deze dichters is Matthew Sweeney duidelijk het minst narratief ingesteld. Hij werd zeker sterk beïnvloed door de hedendaagse Duitstalige poëzie en staat vooral bekend om zijn zeer persoonlijke benadering van de 'realiteit'. Hij verwerpt het begrip 'magisch-realisme' als toepasselijk voor zijn werk en prefereert een omschrijving als 'alternatief realisme'.

POKER

Met zijn vijven waren we aan het spelen die avond,
Padge, Kieran, Neal en ik –
en, languit liggend in zijn doodkist, Oom Charlie.
Telkens hielpen we hem een handje
en kwamen om beurten aan bod om namens hem te wedden,
deden afstand van zijn verliezen, legden zijn winsten bij elkaar,
want wat had hij nog aan geldstukken?
Wat anders kon hij nog winnen dan zijn leven?
Niettemin, we speelden met zijn vijven die nacht
en toen we stopten, was het al daglicht.
We lieten de kaarten bij hem achter
om hem, voor altijd, te laten herinneren aan dat spel
en Padge, Kieran, Neal en ik
liepen de straat op naar onze bedden
en sliepen tot we hem gingen begraven,
dan speelden we weer tot we het eens werden
dat de goede handen waren heengegaan met Oom Charlie.

DE DEUREN

Achter de deur was een andere deur
en daarachter was nog een andere.

De eerste deur was zwart, zoals het
een vier verdiepingen tellend Georgian huis
betaamt in een straat belommerd door eiken.

De tweede deur had het grijs
van de lucht vóór de regen.

De derde deur was blauw, of blauw-
groen – laten we zeggen kobalt – met een diep
zwarte smeedijzeren klink

die de vorm aannam van een meermin
in plaats van een hond of een draak.

Of de ratelslang die ik verwachtte,
oprijzend, sissend, naar mij
toen ik de drempel passeerde.

Geen klokgelui kondigde me aan.
Geen dier of mens wachtte me op.

De gang waarin ik naar beneden keek
was behangen met mannenportretten.
De kleden hadden geborduurde vrouwen.

De geest van wierook spookte door
de lucht die ik nauwelijks inademde.

Ik nam enkele kleine treden
en stond daar dan te luisteren.
Ik hoorde de portretten ademen

toen, vanuit een of andere afgelegen kamer,
een koekoekklok begon te koekoeën.

Mijn glimlach werd een kuch
die langs de wanden weergalmde
en het huis binnen drong.

De vrouwen op het eerste kleed
grijnsden naar me.

Alle ogen in de portretten
waren op mij gericht.
Ik keek achterom naar de deur,

hoorde het slot klikken, dan daarachter
een ander slot, dan nog een ander.

DE SNEEUWUIL

Over de hoofden van het schietende eskadron
vloog een sneeuwuil, die twee keer oeoede
net voor ze hun trekkers overhaalden
en terwijl de vrouw neerzeeg op haar touwen,
het bloed op haar witte kleed spatte,
landde de uil op haar schouder,
oeoede opnieuw, en draaide met zijn wijdopen
gesperde ogen naar alle geüniformeerde mannen,
van wie één zijn geweer ophief
maar de kapitein sloeg het weg
terwijl de uil aan het bloed pikte
op de borst van de vrouw, waardoor
hij zijn eigen borstveren besmeurde, dan boos keek,
zo leek het, naar de aan de grond genagelde mannen,
vóór hij wegschoot, nauwelijks het hoofd missend
van één van hen, deed hij hen allemaal
omdraaien om hem na te kijken terwijl hij wegzweefde en ze
nog één oeoecho liet horen in de lucht.

Hans Wap

KEEP TALKING

nooit in india willen wonen
omdat je daar
na eindelijk te zijn overleden
nog een keer
en nog een keer
en eindeloos veel keren
opnieuw en opnieuw
geboren wordt

*slachtoffer van tunnelvrees
zoekt eeuwige rust*

bij ons in holland
is het ook niet alles
je wordt
uit je moeder getrokken
hebt geen zin
in het buitenleven
zet het op een brullen
krijgt een klap
op je kont
gaat nog harder gillen

*verboden
te stoppen of te keren
en achteruit te rijden*

van mijn vader
moest ik
naar godsdienstonderwijs
zodat je leert
waar je tegen bent
zei hij

over reïncarnatie
hebben we het daar
nooit gehad

je zal terug moeten komen
als dominee, pastoor
of koorknaap

*liever doe ik mijn ogen weer open
als kapoen
telganger of geledpotige
jachtluipaard wellicht
trekvogel
reislustig en opgejaagd
waar nodig
de thermiek corrigerend*

IN DE STAD / OP HET LAND

in de stad anders dan in dorpen
zijn huizen en bewoners
met elkaar verbonden
door pijpen en buizen
het riool
de gas- en waterleiding
en de metro

de mensen bellen elkaar om te praten
over de mooie boom voor hun deur
die volgens de gemeente ziek is
en omgezaagd dient te worden

op het land zijn het de bomen
die een ondergronds netwerk hebben
verweven met hun wortels
vertellen zij elkaar
over de mensen die langs komen

zij zagen niemand door
zij hangen niemand op

zij bladeren in hun bladeren
zuchten in de wind
en wachten geduldig
op bliksem of kettingzaag

AFSPRAAK

het gedicht is een afspraak
de dichter bepaalt dag en uur

tevergeefs zoek ik in rouwadvertenties naar mijn naam
onvindbaar ben ik bij de geboorten
ik zoek met volharding maar vind mij niet bij verloofd
bij faillissementen en gemengde berichten

ben ik er niet maar was ik er ooit
ben ik nog in wording of reeds lang vergaan
staat mijn skelet in de file met de krant op schoot
voor een rood stoplicht
bij de pont over de rivier naar het rijk der schimmen

het gedicht is een afspraak
maar ik kom graag te laat

Peter W. J. Brouwer

ONEINDIG, TRAAG

1.

Hoor hoe uit voetstappen
haar smalle voeten zich maken

zie haar dieper, kleiner gaan
een uur verglijdt
een dag voorbij

vanaf de heuvel loopt
alles traag, zie het
najaar in de bossen worden

de verre regen in haar haar
de kou in haar rug
drijven, tranen in haar
varen

denkend aan de
lege straten in haar ogen
zie haar
in het gewemel van steeds
meer kleinere vakjes

gaan, en onder je
veel minder verheven
ronduit pietluttig
de stad ontstaan

schud je hoofd
wil niet begrijpen
loop dan naar buiten

2.

daar spoelt november
straat na straat, wat later komt

een nieuwe lente zonder bruid
krijgt juli
een vlinder in haar oog
een hit op zijn oren

en volgt er weer een nieuwe oogst
de ronding van een neus en mond
raken kleuren gaar
ganzen de horizon

wordt zij afwezig
hinderlijk na ieder woord
waar je je oor
te luisteren legt

zie de feiten, kijk haar aan
von Kopf bis Fuß
oneindig traag

zo gaat een jaar
gaat zij,
een meter zeventig in de tijd

Harry M. P. van de Vijfeijke

IK LEES ME LETTERBLAUW

De gruzzels zijn de
zwarte vogels van de dag.
Mijn wind verzacht
hun randen.

ik lees mij letterblauw
en laat mij blazen.

Ooit zaaiden schilders
kraaien, korenveld.
Ik zoek mijzelf de leeuwerik,
de ene, goedgewelfd
en welgeteld

Diane Vangeneugden

Het laatste woord

Ons reine geweten

Kongo en literatuur? Er is een en ander over geschreven, zeg dat wel. Zowel feiten als verzinsels over onze ex-kolonie. Stanley de beroemde ontdekkingsreiziger, Stanley de patriot, Stanley de nachtmerrie van de Afrikanen. De achtertuin van Leopold, de voorsteven van 'onze' rijkdom. De ontwikkeling van de 'wilde zwartjes', de onderdrukking. Er is veel over geschreven en je zou verwachten dat we onze vaderlandse geschiedenis onderhand kennen. Niets is minder waar. Blijkbaar kunnen we maar moeilijk met ons koloniaal verleden in het reine komen. Et pour les francophones la même chose.

In 1961 schreven Pierre Joye en Rosine Lewin *Les trusts au Congo*, een alomvattende financieel-economische analyse van koloniaal Kongo, intussen al vergeeld en vergeten. Het duurde tot 2007 vooraleer in het Nederlands een evenwaardig standaardwerk verscheen: *Congo 1885-1960, een financieel-economische analyse* van Frans Buelens. De Generale Maatschappij, ondertussen opgeslorpt door Suez, Umicore en Unilever: als ze ooit groot zijn geworden, dan is dat in hoofdzaak te danken aan de superwinsten uit 'onze' Kongo. Het was een klein koloniaal wereldje. In elke raad van bestuur kwam je telkens dezelfde heren tegen. De winsten waren fabelachtig. De talrijke onderlinge verbindingen tussen het staatsapparaat en dat monopoliekapitaal maakten van de koloniale Drievuldigheid (de Staat, de Kerk en het Belgisch kapitaal) een formidabele mokerhamer, die Kongo herschiep tot een wingewest voor the few en in een tranendal voor het volk. Buelens schreef een boek als een baksteen: hard materiaal, compact, geen speld tussen te krijgen. In dit boek staan 1130 verklarende voetnoten. De meeste van hen zijn mini-biografieën, bijna fiches, van de captains of industry. En de dochter van de ene meneer de baron trouwt met de zoon van de andere meneer de baron. En zo ontstaan financiële en industriële fusies. Het netwerk is gemakkelijk te ontrafelen; mensen zijn perfect traceerbaar: een lijvige personenindex én een gedetailleerde bedrijvenindex (met 900 bedrijven) maken van dit boek een stevig onderbouwd naslagwerk. Wat aan cijfers en gegevens ligt opgeslagen in databanken en

gespecialiseerde publicaties heeft Buelens samengebracht en toegankelijk gemaakt. Niet direct vakantieliteratuur, maar hij heeft de fundamentele waarheid onderbouwd, waaraan het koloniale en neokoloniale streven van gisteren, vandaag en morgen, ondanks alle retoriek beantwoordt: de jacht naar winst. 'Wingewest', zo definieert de dikke van Dale het woord kolonie. Onze vaderlandse geschiedenis is weer een black-out armer!

Tegelijkertijd onderzocht historicus Guy Vanthemsche de impact van de kolonie op het moederland: op het binnenlands beleid, op de politici, de pro- en contrastemmen. De historicus spreekt zich niet uit, hij inventariseert. Het boek zal integraal opgenomen worden in Lannoo's *Nieuwe Geschiedenis van België*. Dat dit dringend nodig is, bewijst de heisa vorig jaar rond 'Kuifje in Congo' dat weer hoge toppen scoorde in de webwinkels. Was het heimwee naar het 'Belgische nationaal bewustzijn' ten tijde van onze 'modelkolonie'?

In 1985 schokte Daniël Vangroenweghe het land met zijn *Rood rubber*, de leopoldiaanse cultus begraving onder de afgehakte handen. We zijn pas sinds 1985 op de hoogte van het feit dat de Kongolese bevolking in één generatie tijd (1885-1908) met de helft verminderde! Vangroenweghe heeft ervoor gezorgd dat een nieuwe generatie van historici zich niet langer hoeft uit te sloven om de mythe van Leopold II te ontcrachten, maar nu nieuwe belangrijke onderzoekspistes kan bewandelen. Onder meer Adam Hochschild baseerde zich op *Rood rubber* om zijn legendarische *Geest van Leopold II* te schrijven. Met encyclopedische volledigheid kwam Delathuy tot dezelfde conclusies als Vangroenweghe.

Recenter werd gezocht naar de moordenaars van Lumumba; de monumentale overblijfsels van Leopolds zwart geld werden in reisgidsen gegoten en tal van reisverhalen houden de collectieve herinnering warm. Kingsolvers *Gifhouten bijbel* is kwaliteit van de bovenste plank.

En de Kongolezen, hoe leren zij zelf hun geschiedenis kennen? Zij lijden niet aan collectief geheugenverlies zoals de Belgen en weten al te goed hoe ze de kolonisatie beleefd hebben. Hun letterkunde bestaat uit de mondelinge overlevering van verhalen, legenden, theaterstukken. Nonkel pater leerde hen schrijven en hun orale cultuur in boeken gieten, in de officiële Franse voertaal uiteraard. Eén van Kongo's eerste schrijvers, Antoine-Roger Bolamba, werd in 1913 geboren, nog geen eeuw geleden! Momenteel zijn

er gelukkig heel wat schrijvers in Kongo, maar de ervaring van Mulele's maquis of Kabila Seniors machtsovernamen zijn geen gemeengoed. Boeken werden hier geschreven (Epo) en met containers naar ginds verscheept. Als dank kregen we een mooie autobiografie van een mooie vrouw, *Abo, een vrouw in Congo*. Misschien hebt u het destijds als monoloog op het podium vertolkt gezien?

De boekhandel in of uit zijn rol?

'Om de zwarten te beschaven moet men hen de moraal onderwijzen. Maar men moet hen terzelfder tijd ook gewoon maken aan de arbeid. Zonder arbeid zal geen enkel onderwijs goede vruchten dragen en de zwarte zal een wilde blijven (...) De staat en de bedrijven verrichtten in zekere zin vrome werken wanneer zij bepaalde prestaties oplegden aan de inboorlingen die aan hun autoriteit onderworpen waren.' Dit schrijft monseigneur Roelens, de eerste bisschop van Belgisch Kongo, in 1948. In 1954 opende Standaard Boekhandel een filiaal in het toenmalige Leopoldstad, 'dat echter na enkele jaren flink pionierswerk moest gesloten worden.' Gelukkig, toch?

In de winter van 2000 schreef *Gierik & NVT* over de Groene Waterman: 'De Kongo-afdeling, helemaal achteraan in de zaal, is duizelingwekkend. Dat is geen grootspraak.' Afrika-bibliotheken worden doorgaans door kleinere uitgeverijen gepubliceerd: El Hizra, In de Knipscheer, Bulaaq... Zolang de voorraad strekt. Veel basiswerken zijn inmiddels niet meer verkrijgbaar, jammer. Toch blijven we hen een warm hart toedragen en als 't nog kan: stockophoping! Een kwestie van verantwoordelijkheid. ■

Publicaties & mededelingen van onze abonnees

1. Van Bavo **DHOOGHE** verscheen de 'crime novel of the year', de roman noir *Stand-in* bij uitg. Kramat: een hard-boiled misdaadroman in de sfeer en de tijd van de klassieke Hollywood B-films. Zie ook: www.kramat.be en kramat@scarlet.be

2. Van Guido **EEKHAUT** verscheen een nieuwe roman in de Orsenna-cyclus: *Het Labyrint*. Contact & info: Guidoeekhaut@yahoo.co.uk, tel: 32 476 283918.

3. Bart **VAN LIERDE** schreef een 'snelcursus romanschrijven': een handleiding voor gevorderde auteurs, waarin hij de gelijkenissen tussen het schema van een film en een roman aantoonde. Een interessante inkijk in de schrijfkruiken van de auteur. De cursus downloaden? Surf naar www.creatiefschrijven.be (klik op 'snelcursus romanschrijven' om de pdf te downloaden).

Contact: bartvanlierde@belgacom.net

4. Peter **HOLVOET-HANSEN** (Het Kapersnest) kruipt als dichter-troubadour in de huid van bonte personages die soms intiem, soms theatraal, orakelend of zingend dichterlijke hersenspinsels doen opwaaien in de voorstelling *Les astres de Madame Toutou*.

Voor meer info: www.kapersnest.be en www.boog.be

5. In december 2007 werd de nieuwe bundel *Sporen* van Tony **ROMBOUTS** met grafiek van Niki Faes in de Gemeentelijke Bibliotheek van Aartselaar voorgesteld.

6. Van Thierry **DELEU** verscheen de poëziebundel *Magisch Alfabet* bij uitg. Razor's Edge Editions met kunstfoto's van Henk Deleu. Prijs: 15 euro, 140 blz., speciale editie genummerd van 01 tot 75. Alle exemplaren + gesigneerde opdracht van de auteur. Betaling: 000-0900214-54 van Th. Deleu, 8670 Oostduinkerke

7. Kees **KLOK** meldde dat zijn partner, de Griekse dichteres Stella **TIMONIDOU**, overleden is. Van haar verschenen ook gedichten in *Gierik* & *NVT*. In naam van de redactie betoonden we ons oprecht medeleven en wensten Kees veel sterkte toe.

8. We vernamen ook het overlijden van Marcel **COOLSAET**. Hij was plastisch kunstenaar en leverde artistieke bijdragen in de beginjaren van *Gierik*. Ons oprecht medeleven aan de familie.

9. Uitgeverij Kramat lanceert in haar 'Première'-uitgaven werk van getalenteerde, jonge auteurs. De genres zijn uiteenlopend: misdaad, fantasy, psychologische roman ... Info: kramat.be, tel: 016-680587.

10. De volledige tekst in de oorspronkelijke, aparte opmaak van het toneelstuk *La Dissection d'un Homme Armé* van Stijn DEVILLÉ (zie *Gierik & NVT 97*) is te lezen op www.draagbaarliterair.be.

11. Van Gierikdebutante Hilde PINNOO verscheen bij uitg. P / Leuven een tweede dichtbundel: *Zonder testament*. Prijs: 12,5 euro, 48 pp., via rek. nr. 431-0529081-13 van uitg. P. Zie ook info@uitgeverij-p.be.

12. Van Peter HOLVOET-HANSSEN verscheen bij uitg. Prometheus, Amsterdam, de nieuwe dichtbundel *Navagio. Wrakhoutgedichten*. Prijs: 17,95 euro, 62 blz.

13. Van Erik VLAMINCK verscheen *Meer brieven van Dikke Freddy*. Een vervolg op het eerste deel waarin Freddy brieven schrijft over wat hem ergert aan alle mogelijke prominenten. Uitg. Wereldbibliotheek, 96 blz., prijs: 9,50 euro.

14. Volgende maand verschijnt van Mark CLOOSTERMANS een portret van Kristien Hemmerechts als schrijfster: *Bloot zijn en beginnen* (uitg. Atlas).

15. Van Monika VAN PAEMEL verschijnt in mei *De koningin van Sheba*, een nieuwe aflevering in de familiesaga over de Van Puyenbroeckx (uitg. Querido).

16. Stef LERNOUS en het toneelgezelschap *Abattoir Fermé* wonnen onlangs de Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling 'Podiumkunsten'. In het vorige *Gieriknummer 97* over theater verscheen van Stef de tekst *Testament* (p. 22 e.v.). Vlug herlezen dus!

17. Peter HOLVOET-HANSSEN kaapte dezelfde dag de Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap weg voor zijn poëtisch oeuvre. Aan Stef en Peter onze welgemeende proficiat!

Beschermcomité Gierik & NVT

Meerdere mensen spraken en spreken ons nog altijd aan om van het Gierik-beschermcomité deel uit te maken. Niet de minsten die hun morele steun toezegden en hun intellectueel, creatief gewicht in de waardenschaal leggen. Ziehier de lijst van de uitverkorenen die er het vlugst bij waren (in willekeurige volgorde):

Frans Redant, dramaturg – Frans Boenders, auteur, essayist, cultuurminnaar – Ludo Abicht, vrije denker, filosoof, Arkprijs van het Vrije Woord – Gilbert Verstraelen, gemeenteraadslid Stad Antwerpen – Jos Vander Velpen, advocaat, voorzitter Liga Rechten van de Mens – Peter Benoy, theaterdirecteur Zuidpool – Lucienne Stassaert, vertaalster, auteur, Arkprijs van het Vrije Woord – Rik Hancké, toneelregisseur – Bert André, toneelspeler – Monika De Coninck, voorzitster OCMW Antwerpen – Freek Neyrinck, zette het figurentheater op de wereldkaart – Willy Claes, Minister van Staat – Philippe Lemahieu, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Stefan Boel, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Eric Brogniet, dichter, directeur *Maison de la Poésie* van Namur – Walter Groener (Fakkeltheater) – Victor Vroomkoning (NL), dichter – Chrétien Breukers (NL), dichter, stichter nieuwe poëziereeks *De Windroos* – Bart F.M. Droog (NL), dichter-performer, redacteur bekendste literair internettijdschrift *Rottend Staal* – Wim Meewis, auteur, kunsthistoricus – Thierry Deleu, auteur – Lionel Deflo, auteur, ex-hoofredacteur *Kreatief* – Eric Rosseel, doctor psychologie – Silvain Loccufier, erector VUB – Rik Torfs, prof. kerkelijk recht KUL – Roger Peeters, ere-inspecteur-generaal basisonderwijs.

KUNSTCENTRUM BERKENVELD

CENTRUM VOOR BEELDENDE EN TOEGEPASTE KUNSTEN

Diensten Toegepaste Kunst

Grafische vormgeving
Interieuradvies
Beursstanden
Tentoonstellingen

Diensten Beeldende Kunst

Privécursus waarnemings- en modeltekenen
Diverse artistieke workshops
Galerie

voor kunstenaars mogelijkheid tot
het afhuren van expositieruimte

G: 32 (0)476 242 991 T: 32 (0)3 830 15 50

M: info@berkenveld.be www.berkenveld.be

Medewerkers winternummer 98

Betty ANTIERENS – zwerft, schrijft romans en verhalen en doceert proza. Ze publiceerde de romans *De Weg naar Oran* (2004, Manteau) en *Katarakt* (2007, Manteau), waarvan de afleveringen op VRT1 worden uitgezonden.

Ilse ARNOUTS – publiceerde reeds eerder een verhaal en gedichten in *Gierik & NVT*. In 2005 was ze laureaat in de Louis Paul Boonpoëziewedstrijd, enkele gedichten kregen een eervolle vermelding n.a.v. de wedstrijd 'Woordsculpturen' van *Creatief Schrijven*, haar monoloog *Vlucht* werd in 2006/2007 op diverse podia gespeeld.

Fernand AUWERA – (*1929) debuteerde in 1963 met *De weddenschap*, schreef zonder onderbreken tientallen romans en filmscenario's, in 1999 verscheen een boek over Willem Elsschot, in 2001 *Vliegen in een spinnenweb* en in 2005 de roman *Brahms voor Hitler*. Zijn laatste roman verscheen onlangs bij uitg. Wever en Bergh: *Indirect bewijs*.

Lupo BARCA – (*1963, Rome) studeerde Nederlands en geschiedenis, is liefhebber van de meeste Italiaanse rode wijnen, vulpenen, klassieke muziek en Scandinavische thrillers, schrijft sinds een viertal jaar gedichten, woont samen met zijn Siamese kat Cleopatrella.

Peter W. J. Brouwer – (*1965, Eindhoven) speelde enige tijd professioneel piano (begeleiding zangers, theater en radio), sinds 1998 heeft hij zich volledig toegelegd op vertalen en schrijven, vooral poëzie, publiceerde o.a. in *Rottend Staal*, *Dichter*, *Krakatau*, *Verbum*, *Stroom*, *Op Ruwe Planken* en *Gierik & NVT*, won de Guido Wulmsprijs 2004 (Poëzieprijs Sint-Truiden).

Arlette CODFRIED – woont en werkt in Paramaribo, Suriname en volgde opleidingen dans, theater en beeldende kunst, publiceerde *Overpeinzingen, gedichten, verhalen* (2003), in *Honderd dichters 7, 8 en 9* (2003-2005) en in 2004 verscheen haar eerste kinderboek *Opa en Oma. Groeten uit Paramaribo* (2005) is een verzameling kinderverhalen van Surinaamse en Nederlandse schrijvers. *Waar we niet over moeten praten* is een verzameling verhalen van Surinaamse en Antilliaanse schrijfsters. Ze is bestuurslid van de Surinaamse Schrijversgroep 77.

Bart DEMYTENAERE – (*1963) schrijft voor alle leeftijden. Voor peuters (prentenboeken), eerste lezertjes, kinderen, adolescenten en volwassenen. Voorts beoefent hij verschillende genres: kinder- en jeugdliteratuur, roman, theater en maatschappelijke non-fictie. Hij schrijft in een heel rustig tempo aan een verhalenbundel over Kongo.

Kathy DE NÈVE – levert in oktober haar eindwerk af voor de SchrijversAcademie, *Gespaarde zinnen (herinneringen aan Louis Paul Boon)*. Ze publiceert met regelmaat in *Verz!n* en is freelance journaliste voor het kunstmagazine *ISEL*. Als afleiding volgt ze colleges filosofie aan Universiteit Antwerpen. In voorbereiding de filosofische roman *Tafelheid*.

Jaak FONTIER – publiceerde uiteenlopende essays over filosofische onderwerpen, kunststromingen en moderne kunstenaars in talrijke literaire en culturele tijdschriften.

Frank HEINEN – in 2003 werd hij genomineerd voor de jeugdpoëziewedstrijden Doe Maar Dicht Maar en De Gouden Flits, in 2007 hervatte hij zijn universitaire studies (Nederlandse taal & cultuur) te Utrecht, hij publiceerde o.a. ook in de kranten *NRC Handelsblad*, *De Volkskrant*, *De Pers* en in het literair tijdschrift *Met Andere Zinnen*.

René HOOYBERGHS – (*1944) publiceerde twee dichtbundels bij *Bladen voor de Poëzie* en in tijdschriften, volgt momenteel SchrijversAcademie in Antwerpen met wisselend enthousiasme en ambitie, denkt aan een roman, maar werkt aan een dichtbundel.

Joris IVEN - (*1954) publiceerde samen met H. Ter-Nedden een essaybundel over Latijns-Amerikaanse literatuur, *Uit de bek van de hel* (1980). In 1981 verschenen poëzievertalingen van Nâzim Hikmet en Tahar Ben Jelloun. In 2006 verscheen de vertaling van de Indiase dichteres Sujata Bhatt, *Naaktzwemmen in de geschiedenis* en hij publiceerde de bundels *Galerie De Tarus* (1987), *Egyptisch zwart* (1993), *Perkament/Testament* (2001) en *Alles bij elkaar* (uitg. P, 2005). In 2007 schreef hij de dramatische monoloog *De Klacht van Lawino*.

Ngo Semzara KABUTA - (*1942, Kamina, Belgisch Kongo) is hoogleraar Afrikaanse cultuur aan de Rijksuniversiteit Gent, is getrouwd en heeft vier kinderen. Enkele publicaties: *La construction d'une formule, l'exemple du proverbe lubà* (1997), *Loanwords in Cilubà* (1998), *Idéophones in Cilubà* (2001), *De eigennaam en het zelflofdicht in de Afrikaanse orale literatuur* (2002), *Eloge de soi, éloge de l'autre* (2003), woordenboek online: *Cilubà-français* (2006).

Daan KOGELMANS - (*1975) publiceerde verhalen in *De Brakke Hond*, *Meander*, *Schoon Schip* e.a. Het verhaal *Caecilia* wordt nu uitgewerkt tot een langere novelle met als titel *De hond van Cimalhas*.

Marie Louise Bibish MUMBU - is journaliste, redactrice, auteur. Schrijft voor het driemaandelijks tijdschrift *Africultures*. Leeft en werkt in Kinshasa. Van haar verschenen *Carnet de création Francis Mapuya* en *Mes Obsessions, j'y pense et puis je crie!*

Jan SNYERS - (*1964) getrouwd met Claudia, vader van Joost en Britt. Is vertaler Engels, Frans en Duits. Zijn manuscript *Ozzi* ligt op de desk bij Manteau. Thema's: schrijven en zinloos geweld. Volgens Jan wordt *Ozzi* beslist een bestseller ...

Harry M. P. VAN DE VIJFELJKE - (*1946, Waalre) is docent/psycholoog aan de Hogeschool Arnhem en Nijmegen, debuteerde als dichter in 1986, publiceerde in o.a. *Jambe*, *Leydraden*, *De Brakke Hond*, *PoëzieGL* en *De Tweede Ronde*, publiceerde een zestal dichtbundels, recent: *Wie wij zoal waren* (2007, uitg. Kontrast) en in enkele bloemlezingen.

Diane VANGENEUGDEN - medezaakvoerder kwaliteitsboekhandel *De Groene Waterman* (2 Gieriksterren als beste onafhankelijke boekhandel in Vlaanderen).

David VAN REYBROUCK - (*1971) is cultuurhistoricus, archeoloog en schrijver. In 2002 kreeg hij voor zijn roman *De plaag: het stille knagen van schrijvers, termieten en Zuid-Afrika* de Vlaamse Debuutprijs. In september 2004 werd hem de Taalunie Toneelschrijfprijs 2004 toegekend voor zijn toneeltekst *die Siel van die Mier*. In december 2007 werd zijn theatermonoloog *Missie* in de KVS van Brussel voorgesteld.

Willie VERHEGHE - (*1945) is de belangrijkste Nederlandse wielerdichter. Hoewel niet in Ninove geboren, is hij nauw verbonden met het leven van de Denderstad, wat zich vaak in zijn werk weerspiegelt. Hij werd op Gedichtendag 2004 aangesteld als stadsdichter en hij ontving talrijke prijzen. *Vlaams Vlees* is zijn prozadebuut.

Bert WANT - (*1968) is graficus-etser en noemt zichzelf een avonturier. Studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Hogeschool Antwerpen, afdeling 'vrije grafiek' en specialiseerde zich in de etskunst onder leiding van Hugo Besard en Bart'd Eyckermans. Ontving talrijke prijzen en vertoefde lange tijd in Kongo waardoor hij geïnspireerd geraakte voor zijn koloniale schilderwerken.

Hans WAP - (*1943) volgde opleiding beeldende kunsten, won verschillende grafiekprijzen (Seoul, Talens-Pulchri), onwierp balletdecors (Scapino Ballet Rotterdam), publiceerde 7 dichtbundels (de laatste in 2003): *ze zeggen dat lopen de voeten slijt*, bij uitg. De Weideblik verscheen de laatste lemming over zijn plastisch werk, *Artefacten* handelt over zijn tentoonstelling vorig jaar in het Museum van Amstelveen.

ANONIEM - de auteur van de dagboeknotities van een Belgische militair wenst anoniem te blijven.